

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

Ieva Liubšytė

Studijų programos *Lietuvių filologija ir komunikacija* (specializacija – *ryšiai su visuomene*)
IV kurso studentė

**METAFORINIS SKONIO MODELIS LIETUVIŲ KALBOS
PASAULĖVAIZDYJE**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė
doc. dr. Silvija Papaurėlytė-Klovienė

Šiauliai, 2014

TURINYS

IVADAS	4
I. KALBA IR PASAULIO VAIZDAS	6
1. Kalbos pasaulėvaizdis – kalbinis žmogaus santykis su pasauliu	6
2. Metafora ir metaforinis modelis – kalbos, mąstymo, pažinimo dalis	8
3. Skonio samprata	12
II. METAFORINIO <i>SKONIO</i> MODELIO SUVOKIMAS LIETUVIŲ KALBOS PASAULIO VAIZDE	13
1. Žmogaus būvio sfera	14
2. Jausmų ir emocijų sfera	20
3. Kalbos sfera	27
4. Mąstymo ir moralinių vertybių sfera	34
III. METAFORINIO <i>SKONIO</i> MODELIO ATSPINDYS IR VERTINIMAS LIETUVIŲ KALBOS PASAULIO VAIZDE	39
IŠVADOS	43
ŠALTINIS IR LITERATŪRA	45
SANTRAUKA	47
PRIEDAI	49
1 Priedas. Darbo aprobacija	49
2 Priedas. Metaforinį <i>SKONIO</i> modelį aktualizuojančių pavyzdžių žodynas	50

IVADAS

Kalba – kiekvienos tautos veidrodis. Kalba parodo tautos savitumą, papročius, tradicijas, požiūrį į aplink esantį pasaulį. Bendraudami tarpusavyje išreiškiame savo norus, jausmus, išgyvenimus, mintis. Kalbinio proceso metu aktualizuojami metaforiniai modeliai, atspindintys tautai būdingą pasaulio suvokimą. Metaforinių modelių analizė padeda atskleisti tautos mąstyseną, nuostatą, vertybes, kurios yra svarbios ir puoselėjamos.

Tyrimo objektas – metaforinis *skonio* modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje.

Darbo tikslas – atskleisti, kurie abstraktūs fenomenai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suvokiami kaip turintys skonį.

Darbo uždaviniai:

1. Surinkti empirinę medžiagą.
2. Remiantis J. Paulausko „Sisteminio lietuvių kalbos žodynu“ ir žodžių *saldus, kartus, rūgštus, sūrus* junginių semantika, suskirstyti pavyzdžius į atitinkamas sferas pagal žodžių junginį su skonio apibūdinimu sudarančio abstraktaus fenomeno pavadinimo semantiką.
3. Išanalizuoti metaforinio *skonio* modelio specifiką lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje.
4. Sugretinti *saldumo, kartumo, rūgštumo, sūrumo* metaforas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje.

Darbo medžiaga: Darbo teiginiai paremti žodžių *saldus, -i, kartus, -i, rūgštus, -i, sūrus, -i* formų junginių su abstrakčiais fenomenais pavadinančiais žodžiais vartojimo pavyzdžiais, surinktais iš „Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno“ (prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>). Atliekant tiriamąjį darbą remtasi 942 pavyzdžiais.

Metodai:

1. Konceptualiosios analizės metodas.
2. Aprašomasis analitinis metodas.
3. Skaičiavimo metodas.
4. Interpretacijos metodas.

Darbo naujumas: Lietuvių kalbotyroje nemažai darbų, kuriuose nagrinėjamos lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiui būdingos konceptualiosios metaforos (Aliūkaitė, Sideravičiūtė-Mickienė, 2006; Cibulskienė, 2005; Gabrėnaitė, 2006; Koženiauskienė, 2005; Marcinkevičienė, 2006; Papaurėlytė-Klovienė, 2005; Smetonienė, 2006; Toleikienė, 2008 ir kt). Cibulskienės straipsnyje „Konceptualioji kelio metafora Lietuvos rinkimų diskurse“ analizuojamos konceptualiosios metaforos, pasireiškiančios politikos diskurse. Autorė siekė išsiaiškinti, koku būdu pagrindinė konceptualioji metafora POLITIKA – KELIONĖ struktūruoja politinį diskursą. R Marcinkevičienės darbo „Konceptualioji metafora vertime“ tyrimo objektas yra konceptualiosios metaforos vertimas į kelias kalbas. Autorė tyrimu siekė nustatyti kognityvinės

metaforos unikalumo ir universalumo mastą, pažiūrėti, ar metaforiškumas yra išlaikomas vertime. Straipsnyje Marcinkevičienė pabrėžia konceptualiosios metaforos svarbą ir savo tyrimais įrodo, kad konceptualioji metafora išlieka net verstuose tekstuose. Straipsnyje „Pavydas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje“ Silvija Papaurėlytė-Klovienė aptaria kaip pavydas konceptualizuojamas lietuvių kalbos pasaulio vaizde. Autorė teigia, kad emocinių būsenų ypatybes galima nustatyti išanalizavus atitinkamas konceptualiąsias metaforas. Darbe dėmesys sutelktas į abstrakčiam fenomenui – pavydui suteikiamą materialumą, apibūdinamos abstrakto ir žemės, oro, vandens, ugnies asociacijos. Išanalizavus konceptualiąsias pavydo metaforas, straipsnyje autorė pateikė išvadas, kad pavydas įsivaizduojamas kaip stipri, pavojinga, sunkiai kontroliuojama emocinė būseną. Darbe „Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje“ Daiva Aliūkaitė ir Ilona Sideravičiūtė-Mickienė analizuoja du abstraktus – gėrį ir grožį. Šio straipsnio tikslas – nustatyti semantinius, kognityvinius gėrio ir grožio panašumus ir skirtumus, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. Nagrinėdamos medžiagą autorės rėmėsi kognityviniu metodu ir padarė išvadas, kad lietuvių kalbos pasaulio vaizde abstraktūs fenomenai gėris ir grožis individams kelia panašias asociacijas ir pasižymi panašiais požymiais. Galima teigti, kad šie skirtingų autorių konceptualiųjų metaforų tyrinėjimai atskleidžia, kad konceptualiosios metaforos funkcionuoja kaip neatsiejama ir svarbi individų mąstymo sistemos ir kalbos pasaulėvaizdžio dalis.

Darbo struktūra: Bakalauro darbą sudaro įvadas, referuojamoji dalis, tiriamoji dalis, išvados, literatūros ir šaltinio sąrašas ir priedai.

Darbo aprobacija: Konferencijoje „Studentų darbai – 2014“, skirtoje Mariaus Katiliškio 100-osioms gimimo metinėms, skaitytas pranešimas bakalauro darbo tema (tezes žr. 1 priede). Konferencijoje „XVIII respublikinė studentų lituanistų mokslinė konferencija“, skirtoje literatūrologui Vytautui Kubiliui atminti, skaitytas pranešimas Metaforinis *skonio* modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje: kalbos sfera (tezes žr. 1 priede).

I. KALBA IR PASAULIO VAIZDAS

1. Kalbos pasaulėvaizdis – kalbinis žmogaus santykis su pasauliu

Kalba – pagrindinė komunikacijos priemonė, be kurios neišsiverstų nė vienas žmogus. Ji mums padeda vieniems kitus suprasti, bendrauti, tinkamai ir aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Bendra kalba sujungia tautą, daro ją stiprią ir vieningą. Be savos kalbos šalis ar valstybė tiesiog išnyktų iš žemėlapių, prarastų savo mentalitetą, vienybę, tautiškumą, viską, ką puoselėjo ir kūrė. „Į kalbą žiūrima kaip į kultūros pagrindą, garantuojantį visuomenės gyvenimą ir vystymąsi. Kalba esanti kultūros plėtros sąlyga ir tokiu būdu – esminis, svarbiausias ir išsamiausias žinių apie ją šaltinis“ (Gudavičius 2000, 7).

Kalbos sąvoka yra neatsiejama nuo kalbos pasaulėvaizdžio sąvokos. Kalbos pasaulėvaizdis parodo kalbėtojo ryšį su tam tikru objektu ar daiktu. Būtent tokio ryšio atskleidimas leidžia perprasti žmonių mąstymo modelį, puoselėjamas vertybes, nuomonę apie tam tikrus reiškinius, įvykius, daiktus ar kt. Kalbos pasaulėvaizdis yra „per šimtmečius kalboje susiklostęs pasaulio supratimas – daiktų ir reiškinių klasifikacija, ryšiai tarp pasaulio elementų, žmogaus santykis su visu kitu pasauliu“ (Gudavičius 2007, 210). Kalbos pasaulėvaizdyje užkoduota, kaip žmonės regi ir vertina kasdien vykstančius reiškinius, matomus daiktus.

Būtina paminėti, kad kalbos pasaulio vaizdas paprastai skiriasi nuo to pasaulio vaizdo, kurį pateikia mokslas. Pasaulio vaizdas kalboje yra daug senesnis ir pastovesnis nei mokslinis pasaulėvaizdis ar kultūros pasaulėvaizdis. Taip yra todėl, kad kalba atsirado anksčiau nei kultūra ar mokslas. „Kalbinis ir mokslinis pasaulio vaizdas gali ne tik nesutapti, bet ir prieštarauti vienas kitam. Tačiau tai mums netrukdo bendrauti, suprasti pasakymo turinį, kitaip tariant, jį verifikuoti – susieti su tikrove“ (Gudavičius 2000, 15). Kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuotas neįprastas, kitoks pasaulio vaizdas, kurį galėjo nulemti įvairūs žmonių prietarai, tradicijos, papročiai, todėl jis nėra toks logiškas ir konkretus kaip mokslinis pasaulėvaizdis, tačiau mums yra pakankamai aiškus ir informatyvus. Kalba suteikia mums daug informacijos apie įvairius dalykus ar reiškinius, kurie be jos pagalbos nebūtų suprantami. Bendraudami, išsakydami savo nuomonę, mes atskleidžiame vidinius išgyvenimus, emocijas. Tik pasitelkus kalbą visa tai tampa aišku aplinkiniams.

Kalbos pasaulėvaizdžio specifika priklauso nuo žmonių patirties. Taip gali būti dėl to, kad „kalbos pasaulėvaizdis ir pasaulėjauta žmogaus santykio su kultūra ir visu išoriniu pasauliu atspindys“ (Gudavičius 2000, 16). „Lietuvių kalbos žodyne“ žvaigždė suprantama kaip: *šviesulys, atrodantis šviečiančiu tašku nakties danguje* (LKŽe). Tačiau žmonių sąmonėje užfiksuotas pasaulio vaizdas atskleidžia kitokią žvaigždės sampratą. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žvaigždė nuo seno simbolizavo amžinybę, aukštus siekius, amžinus idealus. Žvaigždė – laimės simbolis, šiuo ryšiu paremtas posakis „gimęs po laiminga žvaigžde“.

Sėkmingi žmonės, nuolat matomi viešumoje, turintys daug pinigų taip pat vadinami „žvaigždėmis“. Taip yra todėl, kad žvaigždė kalbos pasaulėvaizdyje siejama su sėkme, laime, spindesiu. Individas, kuriam gyvenime nieko netrūksta, kuris yra šlovinamas aplinkinių, lyginamas su danguje spindinčiu šviesuliu. Galima teigti, kad tokia žvaigždės samprata atskleidžia tai, kad žmonės, veikiami kalbos pasaulėvaizdžio, daiktus ar reiškinius interpretuoja kitaip, remdamiesi savo patirtimi ar nuomone. Tai įrodo, kad kiekvienos tautos sąmonėje susiformavęs ir kalboje užfiksuotas pasaulio vaizdas atskleidžia žmonių mąstymo modelį, savitą požiūrį apie pasaulį ir jame vykstančius reiškinius.

Svarbu suprasti tai, kad kalbos pasaulio vaizdo suvokimas yra neatsiejamas nuo to, kaip žmogus vertina aplink jį esantį pasaulį. Vieni reiškiniai ar daiktai jau nuo seno yra nepageidaujami, kiti vertinami teigiamai, todėl kalbinio proceso metu mes juos gretiname su malonias ar nemalonas asociacijas keliančiais objektais „Kalbant apie kalbos pasaulėvaizdį neįmanoma apeiti klausimo apie jo santykį su bendruoju, arba konceptualiuoju, pasaulėvaizdžiu. Pastarojo turinį sudaro visos mūsų žinios apie pasaulį, ne tik jo loginis supratimas, bet visi vaizdiniai, perceptinis patyrimas, visa veiklos patirtis, nuostatos ir vertinimai, visa, kas nusėda mūsų atmintyje kaip pasaulio pažinimo ir įvairios veiklos rezultatas“ (Gudavičius 2007, 211–212). Galima teigti, kad teigiamai arba neigiamai vertindamas daiktus ar reiškinius kiekvienas žmogus remiasi savo ar aplinkinių patirtimi, prisiminimais ar nuo seno įsigalėjusiomis nuostatomis.

Įvairius reiškinius, daiktų paskirtį, skirtingų tautybių žmonės interpretuoja šiek tiek skirtingai: „<...> kalbos pasaulėvaizdis yra kalbėtojų veiklos rezultatas, o ne pasyvus atspindys. Tai paaiškina, kodėl skirtingos kalbos turi skirtingus kalbos pasaulėvaizdžius“ (Gudavičius 2007, 211). Kiekvienos tautos kalbos pasaulio vaizdo suvokimas yra unikalus tuo, kad atskleidžia vienoje valstybėje gyvenančių, vieną kultūrą priimančių ir viena kalba kalbančių žmonių požiūrį į aplink juos esantį pasaulį, jame vykstančius reiškinius. „Kalbos pasaulėvaizdžio prieštaravimas mūsų gyvenimo patirčiai, netrukdo mums adekvačiai suvokti tikrovę ir joje orientuotis, pavyzdžiui, vienodai sakome *bėga* apie kiškį, upelį, laiką, nors kiškis, upelis, laikas yra visai skirtingi dalykai, ir mes puikiai žinome, kad jų „bėgimas“ yra visai kitoks“ (Gudavičius 2000, 15). Taip yra todėl, kad jau nuo seno mūsų tėvai, seneliai, proseneliai veiksmazodį *bėga* prilygindavo tiek kiškio, tiek upelio, tiek laiko veiksmui, todėl mes natūraliai suvokiame, kad bėgti gali ne tik gyvas individas. Kitų tautų sąmonėje šis reiškinys atrodo keistas ir visiškai nesuprantamas. Vadinasi, galima teigti, kad skirtingos tautos savaip interpretuodamos ir suprasdamos vienokių ar kitokių daiktų ar objektų reikšmę savo gyvenime, pagrindžia teiginį, kad skirtingas kalbos pasaulio vaizdo suvokimas yra susiformavęs kiekvienos tautybės žmogaus sąmonėje.

2. Metafora ir metaforinis modelis – kalbos, mąstymo, pažinimo dalis

Metafora yra meninė priemonė, kuri būdinga ekspresyviai, poetinei kalbai. „Metafora yra toks tropas, kur žodis vartojamas perkeltine reikšme remiantis daiktų panašumu“ (Pikčilingis 2010, 440). Daiktus ar reiškinius mes lyginame su jau pažįstamais, vienokias ar kitokias emocijas keliančiais objektais. „Tarptautinių žodžių žodyne“ metafora apibrėžiama kaip „vaizdingas perkeltinės reikšmės pasakymas, paslėptas palyginimas, pagrįstas faktiškai nesusijusių, bet panašių savybių turinčių daiktų, reiškinių gretinimu, tapatinimu; konstrukcija vienanarė: tai, kas lyginama, dažnai neįvardijama, atspėjama iš konteksto“ (TŽŽe).

Tradiciškai suvokiama metafora atlieka poetinės kalbos puošmenos funkciją. Ji dažniausiai vartojama meninėje, estetinius pojūčius sukeliančioje kalboje. Metaforišką junginį neretai sudaro visai skirtingiems stiliams priklausančios žodžiai. Sujungus skirtingus reiškinius, metafora stengiamasi nustebinti, paveikti, kuo įtaigiau, poetiškiau apibūdinti vienokį ar kitokį reiškinį ar daiktą. Taip pat metaforos atspindi mūsų mąstyseną. Lygindami iš pirmo žvilgsnio tarpusavyje sąsajų neturinčius objektus mes išreiškiame savo požiūrį ir nuostatą apie aplink mus esantį pasaulį.

Metaforą galima apibrėžti kaip pažinimo priemonę. „Iš tikrųjų metafora, kaip paslėptas palyginimas, yra viena iš esminių pažinimo būdų – labai daug ką pažįstame lygindami“ (Gudavičius 2000, 87). Metafora atlieka svarbią funkciją mūsų gyvenime, net nesuvokdami mes ją vartojame kaip įprastą kalbos priemonę norėdami apibrėžti vienokią ar kitokią sąvoką ar reiškinį. Šią meninę priemonę nesąmoningai naudojame sugretindami daiktus pagal jų išorinį panašumą ar daiktų ir reiškinių sukeliamas emocijas. „Metaforiškas reikšmės perkėlimas, būdamas labai laisvas, šiaip ar taip, negali būti visiškai savavališkas: ir jam būtinas vienoks ar kitoks pamatas. Iš šių pamatų sudarančių veiksmų galima nurodyti daiktų formos bei išvaizdos panašumą, spalvų ir garsų analogijas, panašų būsenos ir judėjimo pobūdį, tolygų vertės laipsnį, dydžio bei gausumo asociacijas ir kt.“ (Pikčilingis 2010, 442). Galima teigti, kad metaforiškas reikšmės perkėlimo pagrindas gali būti išorinis ar vidinis panašumas, įspūdžiai, emocijos, nuotaikos, kurias sukelia abu daiktai ar reiškiniai.

„Metaforizacija yra unikalūs reiškinys. Ji atspindi žmogaus gebėjimą matyti tikrovės daiktų panašumus. Metaforų kūrimo tikslas – pasakyti išraiškingiau, efektyviau, kad klausytojui būtų padarytas didesnis poveikis, kad jis ne tik protu, bet ir emociškai suvoktų perduodamą informaciją“ (Gudavičius 2000, 90). Kalboje vartodamas metaforas individas atskleidžia savąjį pasaulio suvokimą, jos padeda perteikti žmonių požiūrį, kuris yra susiformavęs sąmonėje. Metafora yra neatskiriama mūsų kalbos, bendravimo, pasaulio pažinimo dalis. Ja mes perteikiame savo emocijas, daiktų vertinimą, sampratą apie aplink vykstančius reiškinius.

Kitokį požiūrį į metaforą, jos esmę ir paskirtį iškėlė kognityvinė lingvistika. „Kognityvinė lingvistika susiformavo aštuntojo dešimtmečio viduryje Kalifornijos Berklio ir San Diego universitetuose. Šios krypties pradininkais laikytini Georgas Leikofas (Lakoff) ir Ronaldas Langakeris (Langacker). Kognityvinės lingvistikos esmę sudaro tai, kad žmogaus kalbiniai gebėjimai neatskiriami nuo visos kitos psichinės veiklos – suvokimo, vaizduotės, mąstymo. Kognityvistai teigia, kad kalbinės komunikacijos metu svarbu yra kalbančiųjų patirtis, situacijos suvokimas, intencijos ir visas enciklopedinis žinojimas, kuris yra sėkmingos komunikacijos pagrindas“ (Gudavičius 2009, 32). Šiai kalbotyros kryptčiai būdingas savitas požiūris į metaforą. Metaforą kognityvistai supranta, kaip neatsiejamą mąstymo ir kalbos dalį. Žodžiais reikšdami savo mintis, daiktus ar reiškinius siejame su jau patirtais, pažintais jutimais, pasitelkdami į pagalbą metaforas.

Kognityvinę metaforos teoriją išplėtojo G. Lakoffas ir M. Johnsonas. Jie veikale „Metaforos, kuriomis gyvename“ teigia, kad metaforos sąvoka yra neatsiejama nuo mąstymo sąvokos. Šie mokslininkai iškėlė idėją, kad metafora yra kognityvinio proceso dalis. Žmogus sąmoningai daiktus ar reiškinius sieja su jau pažįstamais jutimais. Pasak G. Lakoffo ir M. Johnsono, dauguma žmonių mano, kad komunikuodami, atskleisdami savo mąstymą gali puikiai išsiversti be metaforų, tačiau knygos autoriai įrodė, kad tai nėra įmanoma. Mūsų metaforinio modelio sistema atlieka svarbų vaidmenį kasdieniniame gyvenime. Ką mes galvojame, patiriame, darome, viskas susiję su metaforomis. Kadangi kasdieninė žmonių komunikacija yra pagrįsta metaforinio modelio sistema, kalba yra svarbus šaltinis, įrodantis šios sistemos svarbą individų mąstymo procese (Lakoff, Johnson 2003, 8).

Metaforinis modelis esantis mūsų mąstyme ir sąvokų sistemoje yra glaudžiai susijęs su kalbine metafora, kurią vartojame kasdien. Kalbinę metaforą galime vadinti metaforinio modelio aktualizacija. „<...> kalba suteikia daug duomenų apie žmogaus sąvokų sistemą, ji yra įrodymų, kaip mąstymas sisteminamas, šaltinis“ (Papurėlytė-Klovienė 2007, 55). Samprotaudami, kalbėdami metaforomis mes kuriame savitą pasaulio vaizdą, kuris kiekvienam individui padeda pažinti ir vertinti aplink esantį pasaulį. Savo mintis reikšdami metaforomis sąmonėje aktualizuojame metaforinį modelį, kuris atspindi mūsų vertybes, nuomonę apie tam tikrus daiktus ar reiškinius. Tai įrodo, kad metafora nėra vien estetinė kalbos puošmena, ji kuria mūsų pasaulio pažinimo sistemą, taip pat mūsų sąmonėje įtvirtina metaforinį modelį, kuris atspindi kognityvinį procesą. Kalbėdami mes mąstome, o mąstydami kuriame savo pasaulėvoką, kurią perteikia metaforinis modelis.

G. Lakoffas ir M. Johnsonas pateikia metaforinio modelio *laikas yra pinigai* pavyzdį. Mokslininkai teigia, kad mes suprantame laiką kaip daikto rūšį, kurią galime išleisti, išleisti, sutaupyti ar išvaistyti. *Laikas yra pinigai, laikas yra ribotas išteklius, laikas yra vertinga prekė,*

tai metaforinio modelio sąvokos. Taip yra todėl, nes kalbėdami apie laiką ir pinigus mes remiamės savo kasdienine patirtimi. Mūsų visuomenėje pinigai yra ribotas ir vertinamas išteklius, todėl laiką prilyginame pinigams, nes abu objektai mūsų mąstymo sistemoje yra vertinami ir tausojami (Lakoff, Johnson 2003, 11).

Metaforinio modelio esmę sudaro santykis tarp dviejų sričių – **ištakos** srities ir **tikslo** srities. Metaforoje LIŪDESYS yra SKYSTIS (*Išvykus draugams mus užplūdo liūdesys.*) ištakų sritis yra skystis. Šiuo atveju apie liūdesį yra kalbama vartojant su skysčiu siejamą leksiką. Kiekviena konceptualioji metafora sietina su paprasčiausiomis žmogaus kūno ypatybėmis, judesiais, kurie kalbėtojai yra tokie aiškūs ir suprantami, kad egzistuojančius dėsningumus įmanoma perkelti į kitas sritis. Negalima teigti, kad junginiai *sielvartas graužia, liūdesys slegia, liūdesys valdo, ilgesys užlieja* atspindi realiai neegzistuojančias reiškinių savybes, nors iš tikrųjų negalima pamatyti sielvarto dantų, pasverti liūdesio ar pasisemti ilgesio. Matyt, taip kalbos priemonėmis išreiškiamas pats emocinis įspūdis, kūno reakcija, kuriuos sukelia tam tikros emocinės būsenos santykis su žmogumi (Papaurėlytė-Klovienė 2007, 56).

Svarbu išsiaiškinti, kas lemia ištakos ir tikslo srities ryšį. Svarbiausias veiksnys, kuris funkcionuoja abstrakčius fenomenus siejant tarpusavyje būtent su vienais daiktais ar reiškiniais, o ne su kitais, yra žmogaus patirtis. Žmogaus patirtis gali būti dvejopa – jutiminė ir kultūrinė. Jutiminė patirtis – žmogaus fiziologiniai pojūčiai, kuriuos jis tapatina su abstrakčiais fenomenais. „Kai abstraktas susiejamas su konkrečiu objektu arba reiškiniu, kiekvienu atveju atsižvelgiama ne į visas konkretaus objekto savybes. <...> Perkeliant vienos srities žinias į kitą sritį remiamasi tik tomis konkretaus objekto savybėmis, kurios žmogui yra pažįstamos iš jo fizinės patirties“ (Papaurėlytė-Klovienė 2004, 33). Kultūrinė patirtis yra viskas, ką žmogus kaupia pažindamas pasaulį, bendraudamas su kitais individualiais, lavindamas save moksle ar kitoje veikloje. Svarbu suprasti tai, kad „abstraktūs konceptai atsiranda iš žmonių patirties (kūniškosios arba kultūrinės), tai lemia metaforų susidarymas“ (Kővecses, 1995, 167). Abi žmogaus patirtys (tiek jutiminė, tiek kultūrinė) yra svarbios metaforinio modelio atsiradimo priežastys. Rusų kalbininkas Budajevs pastebėjo, kad jutiminė patirtis yra pirmesnė už kultūrinę, žmogus anksti pradeda skirti karštį nuo šalčio, skirtingus skonius, pažinti, kaip jo kūnas reaguoja į įvairius jautumus. Kultūrinė patirtis atsiranda vėliau, per tam tikrą laiko tarpą (Будаев 2011, 133–144). Galima daryti išvadą, kad metaforiniam *skonio* modeliui didžiausią įtaką daro jutiminė patirtis. Skonis yra fiziologinis pojūtis. Pavyzdžiui, paragavę kažko saldaus jaučiame malonumą, tačiau padauginus saldaus skonio atsiranda nepasitenkinimo pojūtis. Skirtingus pojūčius kelia ir kiti skoniai.

Galima teigti, kad metaforinis modelis paneigia įprastą, estetinę funkciją atliekančios metaforos paskirtį, nes jis tampa neatskiriama mūsų kasdieninio gyvenimo dalimi. Metaforiniai modeliai funkcionuoja visose gyvenimo srityse – kalbant, mąstant, interpretuojant aplink

vykstančius įvykius. Svarbu suprasti, kad metaforiniai modeliai remiasi mūsų patirtimi, išgyvenimais, jie kasdien aktualizuojami mums kalbant. Vadinasi, metaforinis modelis atskleidžia mūsų požiūrį apie aplink esančius daiktus ar vykstančius reiškinius ir yra glaudžiai susijęs su kalbos pasaulėvaizdžiu.

3. Skonio samprata

Skonis „Psichologijos žodyne“ apibrėžiamas taip: „vienas iš pojūčių – skystų arba vandenyje (seilėse) tirpstančių cheminių medžiagų, veikiančių tam tikrus receptorius, jutimas ir suvokimas“ (Psichologijos žodynas 1993, 279). Skonio jutimas vienas iš svarbiausių žmogaus fiziologinių pojūčių. Jusdamas vienokį ar kitokį skonį individas jaučia malonumą, gali juo mėgautis. Jei skonis nemalonus, žmogui sukyla bjaurastį keliantis jausmas. „Yra keturios pagrindinės skonio pojūčio rūšys: kartu, saldu, rūgštu ir sūru. Jų kombinaciją lemia įvairių medžiagų ir produktų skonis“ (Psichologijos žodynas 1993, 279). Šie keturi pagrindiniai skoniai, kuriuos jaučia žmogus, sukelia jam pasitenkinimą arba šleikštulį.

„Skonis egzistuoja ne vien malonumui. Malonus skonis traukia mus prie didelės energetinės vertės maisto, kuris padėjo mūsų protėviams išlikti. Sukeliantis pasibjaurėjimą skonis mus atgraso nuo nežinomo maisto, kuris gali būti nuodingas“ (Myers 2008, 294). Individas, jausdamas skonio teikiamą malonumo jausmą ar priešingai pasibjaurėjimą, atsirenka, kokį skonį jis nori just, kokias asociacijas jam kelia skirtingi skoniai, kas jį džiugina ar nuvilia. Galima teigti, kad skonio pojūtis yra stipriai susijęs su žmogaus jutimine patirtimi. Žmogus, vieną kartą paragavęs kažko, kas jam nesuteikia pasitenkinimo jausmo, šį skonį iškart priskiria prie nemalonių asociacijų keliančios patirties. Jei individas mėgaujasi jam patinkančiu skoniu, ši patirtis ir vėliau kels tik malonius prisiminimus. Svarbu paminėti, kad skonis kaip jutiminė žmogaus patirtis formuojasi jau nuo pat kūdikystės: „Mūsų emocinė reakcija į skonį yra iš anksto užprogramuota. Ant naujagimio liežuvio uždėjus ko nors saldaus ar kartaus, kūdikio liežuvys ir veidas reaguoja taip pat kaip suaugusiojo“ (Myers 2008, 294). Galima daryti išvadą, kad žmogus jau nuo pat gimimo formuoja savo požiūrį, pažįsta jausmus, kylančius paragavus vienokio ar kitokio skonio.

Svarbu ir tai, kad „skonio įvertinimas skanu – neskanu priklauso ir nuo kultūros. Užtenka prisiminti įvairius ragautus nacionalinius kitų tautų valgius, kad suprastume, jog skanumo sąvoka yra labai plati...“ (Lekavičienė, Vasiliauskaitė ir kt. 2008, 235). Kiekvienos šalies kultūra, tauta skonį supranta skirtingai. Vieniems saldaus, švelnaus skonio maistas neteikia pasitenkinimo, kiti nemėgsta ir bjaurisi stipraus, aštraus skonio maistu. Skirtingi skoniai, skirtingų kultūrų žmonėms sukelia nevienodas asociacijas. Taip yra dėl kiekvienos tautos savito požiūrio į tam tikrus daiktus, objektus, reiškinius, įvykius, kylančias emocijas ir skirtingo jų vertinimo.

Galima teigti, kad skonio jutimas yra vienas svarbiausių žmogaus fiziologinių jutimų, kuris ateina iš jo fizinės patirties, pojūčių sukeltų *saldaus*, *kartaus*, *rūgštaus* ar *sūraus* skonių. Kultūrų, tautų skirtumai taip pat lemia savitą skonio suvokimą ir šio pojūčio tapatinimą su teigiamais ar neigiamais jausmais keliančiomis asociacijomis.

II. METAFORINIO SKONIO MODELIO SUVOKIMAS LIETUVIŲ KALBOS PASAULIO VAIZDE

Skonį apibūdinančių žodžių *saldus, -i, kartus, -i, rūgštus, -i, sūrus, -i*, junginių su abstrakčius fenomenus pavadinančiais žodžiais pavyzdžiai surinkti iš „Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno“ (prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>), suskirstyti remiantis J. Paulausko „Sisteminio lietuvių kalbos žodynu“ pagal apibendrintą abstrakto reikšmę į smulkesnes *moralės, būdo, vertinimo, jutimo, trukmės, charakterio, bendravimo, judėjimo, žmogaus, gyvenimo, meno, darbo, vertybių, žinojimo, valingumo, sveikatos, juduliavimo* grupes. Remiantis šių grupių pavyzdžių požymiais, jos buvo apibendrintos ir susietos į penkias stambesnes sferas: ŽMOGAUS BŪVIS, JAUSMAI IR EMOCIJOS, KALBA, MĄSTYMAS IR MORALINĖS VERTYBĖS. Pavyzdžiai suskirstyti į atitinkamas sferas pagal žodžių junginį su *skonio* apibūdinimu sudarančio abstraktaus fenomeno pavadinimo semantiką.

Žodis *saldus* lietuvių kalboje pavadinama saldumo skonį, kuris suteikia malonumo, pasitenkinimo jausmą. „Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos tokios žodžio reikšmės: 1. *turintis cukraus, medaus skonį*. 2. *teikiantis pasitenkinimą, malonus, mielas*. 3. *pernelyg meilus, įsiteikiamai lipšnus*. 4. *sentimentalus* (LKŽe). Žodis *kartus* lietuvių kalboje pavadinama kartumo skonį, kuris kelia neigiamas emocijas, kartais šleikštulio jausmą. „Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos tokios žodžio reikšmės: 1. *kuris gailaus, aštraus skonio*. 2. *skaudus, nemalonus; sunkus* (LKŽe). Žodis *rūgštus* lietuvių kalboje pavadinama rūgštumo skonį. „Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos tokios žodžio reikšmės: 1. *kuris turi savyje rūgštis*. 2. *igijęs aštrų skonį nuo rūgimo*. 3. *nepatenkintas, suniuręs, piktas*. 4. *susijęs su rūgštimis* (LKŽe). Žodis *sūrus* lietuvių kalboje pavadinama sūrumo skonį. „Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos tokios žodžio reikšmės: 1. *turintis sūrumo, druskos skonio*. 2. *pasūdytas*. 3. *sunkus, vargingas*. 4. *šiurkštus, nepadorus, nešvankus*. 5. *griežtas*. 6. *brangus* (LKŽe).

„Antonimų žodyne“ žodžiai *kartus* ir *saldus* pateikiami kaip žodžių pora, turinti priešingas reikšmes. Saldus: 1. *kuris cukraus, medaus skonio* – kartus 1. *kuris pipirų, puplaiškių skonio*. 2. *kuris teikia malonų pojūtį ar jausmą* – 2. *kuris teikia nemalonų pojūtį ar jausmą*. 3. *kuris pernelyg meilus, įsiteikiamai lipšnus* – 3. *kuris pernelyg priešiškas, atžarus* (Antonimų žodynas 2003, 320). „Antonimų žodyne“ žodžiai *saldus* ir *rūgštus* taip pat pateikiami kaip žodžių pora, turinti priešingas reikšmes. Saldus *kuris cukraus, medaus skonio* – rūgštas, rūgštus *kuris acto, rūgštynių skonio* (Antonimų žodynas 2003, 321).

1. Žmogaus būvio sfera

Žmogus „Lietuvių enciklopedijoje XXXV tome“ apibūdinamas taip: *Žmogus gyvybės evoliucijoj aukščiausiai iškilusi būtybė, kuri savo dvasiniu savitumu („protu“) išsiskyrė iš gyvulių tarpo ir tapo laisva ir morališkai atsakinga asmenybe, kuriančia visuomenę, istoriją, kultūrą* (Lietuvių enciklopedija XXXV tomas 1966, 378–379). „Visuotiniame enciklopediniame žodyne“ žmogus apibrėžiamas taip: *Žmogus (Homo sapiens), biol. požiūriu – rūšis, priklausanti stuburinių potipiui, žinduolių klasei, primatų būriui, hominidų šeimai. Labai giminingos žmogui yra žmogbeždžionės, ypač Afrikos šimpanzė ir gorila. Biologiškai nuo kitų primatų žmogus skiriasi judėjimo aparato sandara ir smegenų išsivystymu. Iš kitų hominidų žmogus išsiskiria aukšč. psichikos ir visuom. gyvenimo išsivystymu* (Visuotinis enciklopedinis žodynas 2005, 1332–1333). Būvis „Lietuvių kalbos žodyne“ apibūdinamas kaip: *būvimas, būtis, gyvenimas* (LKŽe).

Priskiriant pavyzdžius į ŽMOGAUS BŪVIO sferą buvo atsižvelgiama į tai, kad visi žodžiai, susieti su šia sfera, apibūdina žmogaus veiklą, įvykius, kurie turi įtakos gyvenimo kelio pasirinkimui, žmogaus egzistencijai, gyvenimo būdui, požiūriui į gyvenimą ir jo vertinimui.

Šio skyriaus turinys yra paremtas 92 pavyzdžių, kuriuose verbalizuotos metaforinio *saldumo* modelio tendencijos, 245 pavyzdžių su metaforinio *kartumo* modelio pavyzdžiais, 4 pavyzdžių, kuriuose atskleisti metaforinio *rūgštumo* modelio polinkiai, 5 pavyzdžių, kuriuose aktualizuotas metaforinis *sūrumo* modelis, analize.

Iš surinktų pavyzdžių paaiškėjo, kad dažniausiai žodžiu **kartus** apibūdinama **patirtis**. Patirtis – *praktika paremtas jutiminis, empirinis tikrovės pažinimas, žinių ir mokėjimų visuma* (Psichologijos žodynas 1993, 205). Jau įgyta, sukaupta patirtis žmogų brandina, ugdo jį kaip asmenybę. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **karti patirtis** suvokiama kaip skaudinanti, tačiau taip pat ji yra ir pamokanti: *Karti patirtis pamokė, kad lageryje svarbiausia šiltos <...>. Karti patirtis moko būti atsargiam naktimis prie vairo <...>.* Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad liūdni, skaudūs, nemalonūs praeityje patirti įvykiai, individo gyvenime virsta **karčia patirtimi**, iš kurios jis mokosi nebedaryti tų pačių klaidų, kad netektų vėl pajusti sielvarto, liūdesio ar širdgėlos. **Karti patirtis** palieka skaudų pėdsaką žmogaus, tautos ar valstybės gyvenime: *Vis dėlto žinant karčią lietuvių derybinę patirtį su užsieniečiais <...>. Kaip ir daugelis, Jane buvo girdėjusi apie karčią mano patirtį. Turėdami karčią 1940–1941 metų represijų patirtį, kai buvo tremiama <...>.* Galima teigti, kad **karti patirtis** nėra pageidautina, nes individui sukelia nemalonius išgyvenimus, jausmus, tačiau kartais ji tampa naudinga, nes gali žmogų apsaugoti nuo tų pačių, bet jau kažkada padarytų klaidų.

Užfiksuota, kad kaip **karti** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinama **dalia**. Dalia – *laimė, sėkmė, likimas* (LKŽe). Kiekvieno žmogaus dalia šiame pasaulyje yra skirtinga. Vienus ji

džiugina, kitus nuskriaudžia. **Karti dalia** yra vertinama neigiamai, nes į žmogaus gyvenimą atneša skausmą, neviltį: *Už ką gi Jam teko tokia karti dalia? Už tai, kad gydė, atleido kaltes, <...>. Sunki Jubilato vaikystė, karti našlaičio dalia nenumaldė ryžto siekti mokslo <...>.* Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **karti dalia** yra gyvenimiškas paradoksas, ji slegia tuos, kurie daro gerus darbus arba jau nuo vaikystės yra nuskriausti gyvenimo. **Karti dalia** kaip ir kartus skonis sukelia neigiamas emocijas, ji į žmogaus gyvenimą atneša liūdesį, nesėkmes, blogas gyvenimo sąlygas, kurios tampa sunkiu gyvenimo išbandymu: *<...> pavaduotoja Vanda Anelauskienė, taip pat patyrusi karčių tremties dalią, <...>.* Galima teigti, kad **karti dalia** yra gyvenimo fonas, kurio individai negali pasirinkti. Žmonės tiesiog gyvena, norėdami džiaugtis gyvenimu, tačiau **karti dalia** paženklina jų kasdieninę būtį.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **kartus** suprantamas **gyvenimas**. Gyvenimas yra *buvimas, egzistavimas; būvis, buitis* (LKŽe). Kiekvienas žmogus stengiasi gyventi taip, kad gyvenimas jam teiktų malonumą ir pilnatvę, tačiau **kartus gyvenimas** laimės nesukelia. *<...> bet iš tikrųjų išgyvena karčių gyvenimo dramą. „Mane likimas privertė išgerti karčių gyvenimo taurę, <...>.* Iš šių pavyzdžių matyti, kad **kartus gyvenimas** neatsiejamas nuo skaudžių paklydimų, nelaimių, bėdų, kurios persekioja žmones. Priešingai nei **saldus gyvenimas, kartus gyvenimas** yra lydimas liūdesio ir netekčių.

Užfiksuota, kad kaip **karti** lietuvių kalbos pasaulio vaizde apibūdinama **egzistencija**. Egzistencija – (*lot. existere – kilti, prasidėti, rasti, tapti*), *esatis, buvimas, tikrovė* (Filosofijos žodynas 2002, 55). Kasdieniniame žmogaus gyvenime egzistuoti reiškia gyventi, siekti norimų tikslų, ugdyti save kaip asmenybę. **Karti egzistencija** kaip ir **kartus gyvenimas** yra vertinama neigiamai. *<...> palieka vietos ir mūsų karčios egzistencijos ironijai, skausmui <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad **karti egzistencija** prilyginama skausmui ir liūdesiui. Taip pat kaip **karti** lietuvių kalbos pasaulio vaizde apibūdinama **mirtis**. Mirtis – *gyvybės nutrūkimas* (LKŽe). Mirtis – neišvengiamas procesas, dažnai ji prilyginama išsivadavimui iš žemiškų kančių, patekimui į kitą, geresnę pasaulį. Tačiau **karti mirtis** suprantama kaip gąsdinanti, kelianti siaubą: *<...> daugybe žiaurių kančių, o galiausiai karčia mirtimi, kurios ilgai bijotasi, <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad **karti mirtis** yra grėsminga, ją lydi kančia, baimė ir nežinomybė.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **karti** apibūdinama **realybė**. Realybė – *objektyviai egzistuojantis reiškiny, tikrovė* (LKŽe). Realybė yra suvokiama kaip tai, kas vyksta šiuo metu, ką galima apčiuopti ir suprasti. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad **karti realybė** yra vertinama neigiamai. *<...> operatoriai bei įrangos gamintojai susidūrė su karčia realybe – dėl kainų karų sumažėjo pajamos, <...>. <...> slovėnai jau priversti taikytis su karčia realybe – prekių kainos sparčiai didėja <...>.* Iš šių pavyzdžių matyti, kad **karti realybė** nėra džiuginanti, dažniausiai ji siejama su nemaloniais, žmogui kenkiančiais įvykiais, pavyzdžiui, su pajamų

mažėjimu ar kainų didėjimu. Galima teigti, kad **karti realybė** skaudina, priverčia susimąstyti apie liūdnius įvykius, kurie neleidžia būti laimingam, tačiau taip pat ji priverčia žmogų suvokti padėtį tokią, kokia ji yra, vadinasi, individas turi būti atsakingesnis, nebedaryti tų pačių klaidų.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde užfiksuota, kad kaip **rūgštus** apibūdinamas **žmogus**. Žmogus – *mąstanti ir kalbanti būtybė* (LKŽe). **Rūgštus žmogus** lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamas neigiamai: *Niekad nemėgau nuobodaus gyvenimo, todėl rūgštūs žmonės ar Jūsų vadinamieji priešininkai gali sugalvoti <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **rūgštūs žmonės** yra prilyginami net priešams. Jie suvokiami kaip linkintys blogą, erzinantys ar tiesiog perduodantys nemalonias emocijas kitiems. Galima teigti, kad su **rūgščiais žmonėmis** nėra noriai bendraujama, jie yra kandūs ir priešiški.

Kaip **rūgštus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **savaitgalis**. Savaitgalis yra *dvi paskutinės savaitės dienos (ppr. skirtos poilsiui)* (LKŽe). Savaitgalis kaip ir kitos savaitės dienos yra neatskiriama žmogaus gyvenimo kasdienybės dalis. Dažniausiai savaitgalio dienos yra laukiamiausios iš visų savaitės dienų. Jų metu žmonės užsiima mėgstama veikla, pailsi nuo kasdieninių darbų. Tačiau **rūgštus savaitgalis** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantamas kaip nepavykęs, sukėlęs neigiamų emocijų, susierzinimo: *Savaitgalis mums abiem buvo rūgštus ir niurgzlus, <...>*. Galima teigti, kad **rūgštus savaitgalis** nepatenkina individų lūkesčių, sukelia prieštarīgus jausmus ir blogą nuotaiką.

Užfiksuota, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** suprantamas **gyvenimas**. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde **saldus gyvenimas** tai – laimingas, džiuginantis, sėkmingas žmogaus būvis: *O Dieve, koks saldus gyvenimo skonis! <...> saldžiuoju mūsų gyvenimo laikotarpiu <...>*. Iš pateiktų pavyzdžių galima spręsti, kad **saldus gyvenimas** yra vertinamas teigiamai, sukelia gerų emocijų. **Saldžiai gyventi** – vadinasi, neturėti rūpesčių, bėdų, džiaugtis kiekviena gyvenimo akimirka. Saldaus, nerūpestingo gyvenimo trokšta visi žmonės, jie ilgisi praėjusių, saldžių gyvenimo dienų: *Prisiminimai to „saldžiojo gyvenimo“ <...>*. Taip pat kaip **saldi** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantama priešinga gyvenimui, žmogaus būseną – **mirtis**. **Saldi mirtis** skirtingai nei **karti mirtis** nekelia grėsmės, siaubo, baimės jausmo: *Lengva nugrimzti į saldų klinikinės mirties letargą <...>*. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi mirtis** suvokiama kaip lengvesnis, ypatingai stipraus skausmo nesukeliantis, iš gyvenimo vargų išvaduojantis virsmas.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** apibūdinamas **miegas**. Miegas – *fiziologinis ramybės ir poilsio būvis, kai susilpnėja daugelis fiziologinių procesų ir visiškai ar iš dalies neveikia sąmonė* (LKŽe). Miegas yra gyvybiškai svarbi žmogaus būseną. **Saldus miegas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantamas kaip atpalaiduojantis, padedantis pamiršti kasdieninius vargus ir rūpesčius: *Ramybės ir miego, saldžiojo, giliojo miego žmonės čia ieškojo <...>*.

Saldžiai miegant žmogus pailsi, pamiršta visas jį slegiančias bėdas. Saldus skonis suteikia galimybę atsiriboti nuo realybės, bent trumpam pabėgti nuo jį persekiojančios rutinos, todėl galima teigti, kad **saldus miegas** yra iš varginančios kasdienybės išlaisvinanti būseną. Užfiksuota, kad kaip **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje taip pat suprantamas **sapnas**. Sapnas – *miegančiam kylantys vaizdai* (LKŽe). **Saldus sapnas** yra malonus, miegantį žmogų aplankantis reiškiny. **Saldžiai sapnuoti** – miegant matyti gražius, širdžiai mielus, laimę sukeliančius vaizdinius: *Purus priegalvėlis, saldus saldus sapnelis. <...> pabusk iš saldaus vaikystės sapno <...>*. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadą, kad **saldus sapnas** žmogų atpalaiduoja, ramina. Kaip **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **košmaras**. Košmaras – *baisus sapnas; slegiantis regėjimas* (LKŽe). **Saldus košmaras** lietuvių kalbos pasaulio vaizde nėra taip neigiamai vertinamas kaip įprasta: *<...> glostė ir timpčiojo tarsį saldžiam košmare*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldus košmaras** yra lengviau išgyvenamas, nėra toks gniuždantis ir niūrus.

Žodžiu **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **skausmas**. Skausmas – *kentėjimo jausmas, atsirandantis sergant, pažeidus organizmą, sopulys* (LKŽe). Skausmas neigiamas žmogaus išgyvenimas. Kai žmogus jaučia skausmą, jaučiasi nelaimingas, suirzęs, liūdnas. **Saldus skausmas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žmogui nesukelia tiek daug neigiamų emocijų: *Juk koks saldus skausmo pojūtis atgavusiajam sąmonę*. Pavyzdyje atskleidžiama, kad **saldus skausmas** gali tapti net atgaiva, iš kančių išlaisvinančiu pojūčiu. Skausmo sinonimas **maudimas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde taip pat apibūdinamas kaip **saldus**. *<...> kažkoks saldus maudimas krūtinėje <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad kaip saldus apibūdinamas fizinis žmogaus skausmas yra ne toks baisus, stiprus ir nepakenčiamas.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad **saldūs** gali būti **dykinėjimas** ir **darbas**. Dykinėjimas – *būti dykam, tinginiauti* (LKŽe). Dykinėjimas yra neigiamai vertinamas žmogiškojo būvio procesas. Dykinėti – nedora, gėdinga. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldus dykinėjimas** vertinamas neigiamai: *<...> klaidinga manyti, jog šuns laimė – saldus dykinėjimas*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldus dykinėjimas** yra būseną kai nieko nenorima veikti, tai tuščias laiko švaistymas. **Saldžiai dykinėjant** prarandama gyvenimo pilnatvė, žmogus tampa abejingas aplinkai ir nykus. Darbas priešingas dykinėjimui žmogiškojo būvio procesas. Darbas – *tikslingas, visuomenei naudingas žmogaus veikimas, reikalaujantis protinių ar fizinių jėgų įtempimo, dirbimas, veikla, triūsas* (LKŽe). Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldus darbas** suprantamas kaip veikla, kurią individas atlieka noriai, nuoširdžiai: *<...> ir pavedus jam sunkų, bet saldų enciklopedinį darbą*. Iš šio pavyzdžio galima spręsti, kad **saldus darbas** gali būti sunkus, varginantis tačiau jis teikia malonumą, jo imamasi su meile ir džiaugsmu.

Kaip **saldūs** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinami **vyras** ir **moteris**. Vyras yra *suaugęs vyriškos lyties žmogus* (LKŽe). Moteris – *asmuo, lytimi priešingas vyrui* (LKŽe). **Saldžiu**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vadinamas toks **vyras**, kuris yra itin meilus, itin dėmesingas, ypatingai prižiūri savo išvaizdą, mėgsta gražbyliauti: *Tačiau man nepatinka „saldūs“ vyrai*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldūs vyrai** yra vertinami neigiamai, kaip nerimti individai. Nuo seno yra įsitikinimas, kad vyras turi būti vyriškas, tvirtas, tikra šeimos galva. **Saldus vyras** šio stereotipo neatitinka. **Saldi moteris** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinama kaip labai mylinti savo išorę, mėgstanti puikuotis, paviršutiniška asmenybė: *Vyrus erzina ir „saldžios“ moteriškės*, <...>. Galima teigti, kad tiek į **saldžius vyrus**, tiek į **saldžias moteris** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje požiūris yra neigiamas, į juos žvelgiama kaip į arogantiškus, per daug savimi pasitikinčius žmones.

Užfiksuota, kad kaip **sūrus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **darbas**. Priešingai nei **saldus**, **sūrus darbas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde yra vertinamas kaip fiziškai sunkus, reikalaujantis daug jėgų: *Prie kvapnios arbatos jis pasakoja, kad sūrų žemdirbio darbą atperka rytmečio rasotos pievos*, <...>. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **sūrus darbas** yra varginanti, stipraus ryžto, daug jėgų reikalaujanti veikla. **Sūriai dirbdamas** žmogus atiduoda visą save. Jis pavargsta fiziškai ir dvasiškai, tačiau galutinis rezultatas, atperka visus vargus patirtus **sūraus darbo** metu.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **sūri** apibūdinama **žemė**. Žemė yra (*mūsų planetos*) *paviršius, kuriuo vaikščiojame, ant kurios stovime, (dažnai priešinamas dangaus skliautui)* (LKŽe). Žemė – įvairių tautybių, religijų, požiūrių turinčių žmonių namai. Ji vienija visus pasaulio gyventojus. Kiekvienam asmeniui greičiausiai būtent jo tėvynės žemė yra pati brangiausia ir mieliausia. Užfiksuota, kad lietuvių kalbos pasaulio vaizde **žemė** gali būti apibūdinta kaip **sūri**: <...> *kartų mirti pasmerkta Antigonė eis basa per žemę sūrią laidoti brolių, baltų ir juodų...* Iš šio pavyzdžio galima spręsti, kad **sūri žemė** minima liūdesio akimirka, šiuo atveju laidotuvių metu. **Sūri žemė** tarsi sugeria žmonių sielvartą, ašaras, skausmą. Taip pat lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **sūri** suprantama **platybė**. Platybė – *neišmatuojami plotai, begalinė erdvė, platuma* (LKŽe). Platybė kaip ir žemė jungia visą pasaulį. **Sūri platybė** sukelia nepakeliamos vienatvės jausmą: *Nieko kito šioje bekraštėje sūrioje platybėje ji neturėjo*. Galima teigti, kad mąstydamas apie **sūrią platybę** žmogus pasaulyje jaučiasi likęs visiškai vienas ir bejėgis.

Išanalizavus su ŽMOGAUS BŪVIO sfera susijusius pavyzdžius, galima daryti išvadas, kad apibūdinimas **kartus** siejamas su žmogaus gyvenimo procesais – **patirtimi, dalia, gyvenimu, egzistencija, mirtimi, realybe**. Gyvenimiški žmogaus procesai, apibūdinami žodžiu **kartus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes į individo gyvenimą atneša

liūdesį, nesėkmes, blogas gyvenimo sąlygas. **Saldumas** siejamas su – **gyvenimu, mirtimi, miegu, sapnu, košmaru, darbu, dykinėjimu, skausmu, vyru ir moterimi**. **Gyvenimas, miegas, sapnas, darbas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami teigiami, jie siejami su maloniais žmogaus išgyvenimais. Abstraktūs fenomenai **mirtis, košmaras** ir **skausmas**, apibūdinti žodžiu **saldus**, suvokiami kaip nesukeliantys įprasto kančios ir baimės jausmo. Kaip **saldus** suvokiamas **dykinėjimas**, siejamas su veiklos nebuvimu. Žodžiu **saldus** apibūdinti **vyras** ir **moteris**, lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami neigiamai, kaip nerimti, per daug savimi pasitikintys individai. **Savaitgalis** ir **žmogus**, apibūdinti žodžiu **rūgštus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai kaip teikiantys nemalonus pojūčius, susierzinimą. **Sūrumas** siejamas su **darbu, žeme** ir **platybe**, lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami neigiamai. Šie abstraktūs fenomenai žmogui suteikia nepasitenkinimo, liūdesio, skausmo, sunkumo jausmą.

2. Jausmų ir emocijų sfera

Jausmas „Lietuvių kalbos žodyne“ apibūdinamas taip: 1. *malonus ar nemalonus pergyvenimas, emocija*. 2. *supratimas, nuovoka*. 3. *pojūtis* (LKŽe). „Psichologijos žodyne“ jausmai nusakomi taip: *žmogaus santykių su tikrovės daiktais ir reiškiniais išgyvenimai* (Psichologijos žodynas 1993, 56).

Emocija „Lietuvių kalbos žodyne“ aprašoma taip: 1. *psichinis išgyvenimas, susijaudinimas, jausmas* (LKŽe). „Psichologijos žodyne“ emocija apibrėžiama taip: *gyvūno ar žmogaus tiesioginis šališkas aplinkos reikšmių išgyvenimas*, o emocinė būseną – *svarbių veiksmų sukelti tiesioginiai išgyvenimai* (Psichologijos žodynas 1993, 75).

Priskiriant pavyzdžius JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferai buvo atsižvelgiama į tai, kad materialioji emocijų raiška (*šypsena, ašara, juokas, bučinys*, ir kt) ir jausmai (*vienatvė, neviltis, širdgėla, kančia, meilė, sielvartas, skausmas, liūdesys, ilgesys, džiugesys, nuoskauda, laimė, pasitenkinimas, baimė, ramybė* ir kt) yra žmogaus išgyvenimai, kylantys iš jo vidaus. Visi žodžiai, pavadinantys žmogaus vidinio gyvenimo reiškinius, buvo priskiriami JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferai.

Šio skyriaus turinys yra paremtas 95 pavyzdžių, kuriuose verbalizuotos metaforinio *saldumo* modelio tendencijos, 122 pavyzdžių su metaforinio *kartumo* modelio pavyzdžiais, 50 pavyzdžių, kuriuose atskleisti metaforinio *rūgštumo* modelio polinkiai, 3 pavyzdžių, kuriuose aktualizuotas metaforinis *sūrumo* modelis, analize.

Iš surinktų pavyzdžių paaiškėjo, kad labai dažnai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žodžiu **kartus** apibūdinama materialioji emocijų raiška – **šypsena**. Šypsena yra *veido, ypač lūpų ir akių, išraiška, rodanti linksmą nusiteikimą, džiaugsmą, pasitenkinimą, palankumą, kartais ironiją, pašaipą, liūdesį ir pan* (LKŽe). Šypsena dažniausiai suprantama kaip teigiamų emocijų raiška, perduodanti linksmą, pakilią nuotaiką. Surinkti pavyzdžiai atskleidė, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, jog **karti šypsena** dažniau slepia nuoskaudą, ironiją, o ne džiugesį ar laimę: <...> *rūpėjo pasakyti ką nors, kad nuo jos veido dingtų karti nusivylimo šypsena*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **karti šypsena** parodo subjekto išgyvenamą apmaudą ir nusivylimą. Norėdamas išreikšti savo nepasitenkinimą, skausmą, liūdesį žmogus **karčiai šypsosi**: *Kai merginos važiuoja ieškoti laimės į Ameriką, karčiai nusišypsau*. Kartus skonis žmogui sukelia neigiamas emocijas, šleikštulio jausmą. Su fizine kūno reakcija siejama patirtis perkeliama ir į vidinių išgyvenimų sferą. Jausdamas nuoskaudą žmogus **karčiai šypsosi** tarsi norėdamas nuslėpti savo blogą nuotaiką nuo aplinkinių. Todėl galima teigti, kad **karti šypsena** nėra natūrali, ji atsiranda dėl stipraus vidinio skausmo: <...> *medžiagoje nesugeba išvelgti nusikaltimo, telieka karčiai šypnelėti...* Nenorėdamas parodyti savo sielvarto, subjektas užsideda kaukę ir ima šypsotis, tačiau ši jo šypsena nėra palaimingos būsenos rodiklis, ji tarsi perteikia

ironišką individo požiūrį į tam tikrus reiškinius ar įvykius: <...> *o dieną nei iš šio, nei iš to sustingti su karčia (kartais – ironiška, net skausminga) šypsena lūpose*. Kartumas sukelia nemalonius jausmus, kartais net skausmingus, todėl skausmą, sielvartą, nusivylimą atspindinti šypsena lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje yra siejama su kartumo skoniu.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **kartus** apibūdinama materialinė emocijų raiška – **juokas**. Juokas yra *pasitenkinimo, džiaugsmo, linksmumo ir pan. reiškimas tam tikrais nenutrūkstamais garsais iškvėpiant orą, juokimasis* (LKŽe). Juokiamasi tada, kai žmogus nori išreikšti jį užplūdusį džiaugsmo, laimės jausmą. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde **kartus juokas** vertinamas neigiamai: – *Turbūt už Paksą, kaip ir tavo tėvas? – jis karčiai nusijuokė ir liūdnomis akimis žiūrėdamas į kailinį* <...>. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadą, kad **kartus juokas** siejamas su liūdesio jausmu. Kai žmogus jaučiasi blogai, nuliūdęs ar nusivylęs jis **karčiai juokiasi**, nori nusišypsoti savo nepasitenkinimą. „*Pinigus kišame į sniegą*“, – *karčiai juokavo seniūnijų vadovai*, <...>. Iš šio pavyzdžio matyti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **kartus juokas** taip pat suprantamas kaip kandus, slepiantis ironiją. Kartus skonis tarsi įkanda, jį pajutus atsiranda nemalonius, geliantis jausmas, todėl norintis įžeisti, pašiepti žmogus **karčiai juokauja**: *Išaugau kaip tikras tarybinis žmogus, – karčiai nusijuokiau. – Ir net ordiną gavau!* Galima daryti išvadą, kad apmaudas, kurį jaučia subjektas, bet nenori, kad tai pamatytų aplinkiniai, užmaskuojamas **karčiu juoku**.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **kartus** suvokiama vidinė žmogaus būseną – **džiaugsmas**. Džiaugsmas – *didelio pasitenkinimo ir malonumo jausmas, linksmumas, laimė* (LKŽe). Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad **kartus džiaugsmas** vertinamas neigiamai. **Karčiai džiaugiamasi** kito žmogaus nelaimėmis, skaudžiais išgyvenimais: <...> *šis žmogus pavyduliauja ir kritikuodamas išlieja karčius bei piktdžiugiškus jausmus?* Šiame pavyzdyje matyti, kad **kartus džiaugsmas** yra piktdžiugiška, niekinga būseną. Subjektas yra laimingas, stebėdamas kito asmens nelaimes ir nesėkmes. Galima teigti, kad **karčiai džiaugiasi** piktas, kitų žmonių jausmus ignoruojantis, blogą linkintis žmogus.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **karti** apibūdinama dar viena materialinė emocijų raiška – **ašara**. Ašara yra *tyras, skaidrus akių liaukų skystis* (LKŽe). Ašaros dažniausiai pasirodo esant liūdnai, slegiančiai nuotakai. Verkdami mes išliejame savo širdgėlą, liūdesį. **Karti ašara** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantama kaip dar didesnę nei įprasta skausmą, neviltį atspindinti liūdesio išraiška: *Su gedulo raudom, su ašara karčia, – Ir liks toks pat šviesus šviesaus pasaulio veidas*. Iš šio pavyzdžio galime daryti išvadą, kad **karti ašara** asocijuojasi su stipriu dvasiniu skausmu. Ji prilyginama gedulo raudoms, kurios kiekvienam žmogui sukelia didelę širdgėlą. Ašara dažniausiai yra liūdesio išraiška, dėl šios savybės ji gali būti siejama su karčiu skoniu, nes kartumas kartais būna toks stiprus ir deginantis, kad sukelia nepageidautiną

skausmą. <...> *o vaikams – nuryti karčių ašarą, bežiūrint į saldumynų kupinas lentynas* <...>. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadas, kad **karčiai verkia** net vaikai. Vaikai dar optimistiškai, tyrai žvelgia į gyvenimą, todėl jų **karčios ašaros** atskleidžia ypač stiprų vidinį skausmą ir sielvartą.

Kaip **kartus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **liūdesys**. Liūdesys yra *dvasinio skausmo, kartėlio, nusiminimo jausmas, sielvartas, gaudulys* (LKŽe). Tai žmogų užplūstanti vidinė būseną, kai jis jaučiasi nepatenkintas, nusiminęs, sugniuždytas, nes jaučia svarbių, o kartais ir apskritai neapibrėžtų dalykų stoką. **Kartus liūdesys** lietuvių kalbos pasaulio vaizde suprantamas kaip dar stipresnė liūdesio išraiška: *Atrodė, jog tuščioje erdvėje susikaupė tiek daug kartaus liūdesio*. Kartus skonis teikia nepasitenkinimo, kartais net nusivylimo jausmą, **kartus liūdesys** taip pat siejamas su neviltimi, neigiamomis emocijomis. Žodis **liūdesys** turi daug sinonimų: **sielvartas, apmaudas, nusivylimas**. Visais šiais sinonimais, sudarančiais junginį su žodžiu **kartus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje taip pat apibūdinama bloga žmogaus savijauta, siejama su pereinančiu į fizinį psichiniu skausmu: *Ne neišdrisiu. Nieko nebus. Iš kartaus apmaudo, suvokdamas, kad* <...>. <...> *Ji gydo visas žaizdas ir tirpdo kartųjį sielvartą. Gaudulio, kartaus nusivylimo banga gniaužia Amalijai gerklę,* <...>. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **kartus sielvartas, kartus apmaudas, kartus nusivylimas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami kaip skaudinanti, gniuždanti subjektą, vidinė būseną.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **karti** suprantama vidinė žmogaus būseną – **meilė**. Meilė yra *prisirišimo, atsidavimo jausmas kam nors* (LKŽe). Tai teigiama, malonius pojūčius sukelianti vidinė būseną. Tačiau užfiksuota, kad **karti meilė** lietuvių kalbos pasaulio vaizde suvokiama kaip skausminga ir paliekanti stiprią nuoskaudą. <...> *patrakusią meilę gyvenimui bei knygoms ir karčių meilę motinai,* <...>. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadą, kad **karti meilė** tai stiprią širdgėlą slepiantis jausmas. **Karčios meilės** jausmas užplūsta tada, kai iš tikro mylėtas žmogus padaro kažką blogą, niekšingą, bet vis vien neįmanoma nustoti jo mylėti. Ši meilė sukelia širdies skausmą, tačiau atsisakyti jos sunku: <...> *ir aš negaliu tau atsakyti karšta ir karčia meilės salve... Uždaryčiau dėl tavęs ne tik bylą,* <...>. **Karčių meilę** patiriantis žmogus yra draskomas vidinių prieštaravimų. Jis stipriai myli, bet ši meilė neteikia tikro, palaimingo pasitenkinimo jausmo. Meilė neatsiejama nuo bučinių. Bučiny – meilės išraiška. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **bučiny** taip pat apibūdinamas kaip **kartus**: <...> *ieškojo progos, kada galės pabučiuoti Jėzų savo karčiuoju bučiniu...* Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadas, kad **kartus bučiny** nėra pageidautina meilės išraiška. Remiantis Biblijos istorija apie Judą išdavusį Jėzų Kristų, **kartų bučinį** galima sieti net su išdavyste.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde **šypsena** taip pat apibūdinama kaip **rūgšti**. **Rūgšti šypsena** vertinama neigiamai. Rūgštus skonis žmogui nekelia palaimos jausmo, paragavus kažko rūgštaus

dažniausiai susiraukiama, žmogus tampa nepatenkintas. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **rūgšti šypsena** interpretuojama kaip ironizuojanti, tikrus jausmus slepianti emocijų raiška: <...> *buvusį kalinį tvarkos saugotojas pasitinka rūgščia šypsena ir klausimu: „Ko čia atėjai, jei nieko nepadarei?“*. **Rūgščiai šypsodamasis** žmogus slepia savo tikrąją būseną, ši šypsena neatsiranda dėl užplūdusio džiaugsmo ar laimės jausmo, ji taip pat kaip ir **karti šypsena** slepia tikrąsias emocijas: *Žinių apie būsimą anūkėlį jie sutinka su rūgščia šypsena*. Šiame pavyzdyje matyti, kad **rūgščiai šypsodamiesi** žmonės stengiasi nuslėpti savo nepasitenkinimą, irzlumą, abejingumą. *Reino įtemptai šypstelėjo rūgščia šypsena, <...>*. Šiame pavyzdyje matoma, kad **rūgšti šypsena** slepia jaučiamą įtampą, ji atsiranda tarsi per prievartą, norint melagingai įtikinti kitą asmenį, kad viskas yra gerai. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde **rūgšti šypsena** (kaip ir **karti**) yra siejama su neigiamais jausmais, ji slepia klastą, pašaipą, pagiežą.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė, kad žodžiu **rūgštus** apibūdinamas džiaugsmo sinonimas **pasimėgavimas**. Mėgautis – *džiaugtis, gėrėtis, smagintis malonumais* (LKŽe). Pasimėgavimas kaip ir džiaugsmas, sukelia laimę, ypatingą pasitenkinimo pojūtį. Tačiau lietuvių kalbos pasaulio vaizde užfiksuota, kad **rūgštus pasimėgavimas** vertinamas neigiamai: *Tokia pagieža teikia tam tikro rūgštaus pasimėgavimo ar net kartaus džiugesio, nesvarbu į ką ji būtų nukreipta*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **pasimėgavimas** suvokiamas kaip **rūgštus**, o **džiugesys** kaip **kartus**. Galima daryti išvadas, kad **kartus džiugesys** ir **rūgštus pasimėgavimas** nuoširdžios laimės nesukelianti vidinė būseną. **Rūgščiai mėgaujamasi** blogais, kitiems skausmą atnešančiais dalykais. Tai pikto, gyvenimu nepatenkinto žmogaus būseną.

Kaip **rūgštus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas **veidas**. Veidas – *priešakinė žmogaus galvos dalis* (LKŽe). Iš žmogaus veido dažnai matyti jo nuotaika, emocijos, nusiteikimas. **Rūgštaus veido** žmogus perduoda savo blogas emocijas, nepasitenkinimą ar susierzinimą: <...> *taip bjauriuosi, jog net po tiek metų išvydus jo rūgštų veidą mane supykina. <...> nekreipdamas dėmesio į rūgštų veidą, pranešė gerą žinią*. Iš šių pavyzdžių matyti, kad rūgštus žmogaus veidas atskleidžia jo priešišką nusiteikimą kito asmens atžvilgiu. Galima teigti, kad **rūgštus veidas** tai nepatenkinto, pikto, jaučiančio pagiežą žmogaus atspindys. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **rūgšti** suprantama **mina**. Mina yra *veido išraiška* (LKŽe). **Rūgšti mina** kaip ir **rūgštus veidas** parodo blogą žmogaus nuotaiką, nepalankų nusistatymą: *Atrodė, kad ji tuojau susivems, kai bandė rūgščią miną pakeisti šypsena <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **rūgšti mina** slepia nepasitenkinimą esama padėtimi ar susierzinimą. Galima daryti išvadas, kad tiek **rūgšti mina**, tiek **rūgštus veidas** parodo neigiamas žmogaus emocijas, priešišką situacijos ar žmogaus vertinimą.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **šypsena** taip pat suprantama kaip **saldi**. Lietuvių kalbos pasaulio vaizdo medžiaga atskleidė, kad **saldi šypsena** nėra vertinama kaip nuoširdi, atspindinti

gerą nuotaiką ir tikras, teigiamas emocijas: *Nuoširdumas – tai anaip tol ne saldi šypsena ir tapšnojimas per petį, <...>*. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadas, kad **saldi šypsena** suprantama kaip per daug meili, nenuoširdi, slepianti kažką netikro, apgaulingo. **Saldi šypsena** nėra taip neigiamai vertinama kaip **rūgšti** ar **karti šypsena**, tačiau ji vis vien nekelia teigiamų emocijų. Saldžiai šypsodamasis žmogus, tarsi slepia kažkokią klastą, apgavystę: *<...> saldžiai šypsodamasi, sušnypstė <...>*. Galima teigti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi šypsena** vertinama kaip dirbtinė, slepianti piktus, nedorus ketinimus.

Kaip priešprieša **karčiam juokui**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje emocijų raiška – juokas apibūdinamas kaip **saldus**. **Saldus juokas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamas teigiamai. Žmogus, kuris **saldžiai juokiasi** iš tiesų patiria džiaugsmo, laimės jausmą. *<...> tos kelios valandos saldaus juoko*. **Saldus juokas**, priešingai nei **kartus**, yra pageidautina, maloni emocijų raiška. Tik patyręs tikrą laimę, džiuginančius, širdį glostančius išgyvenimus žmogus **saldžiai juokiasi**.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde emocijų raiška – **ašara** suvokiama kaip **saldi**. Kartais yra verkiama ne tik iš nevilties ar skausmo, bet taip pat ir iš džiaugsmo. Saldus skonis teikia palaimą, skatina teigiamas emocijas, todėl lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi ašara** siejama su sielos išvalymu nuo rūpesčių ir vargų: *Dabar noriu saldžiai išsiverkti*. Saldžios ašaros nėra vertinamos taip neigiamai kaip **karčios ašaros**: *<...> „lyg ašaros birtų, saldžios, šiltas prapliupo lietus“*. Šiame pavyzdyje matoma, kad **saldžios ašaros** prilyginamos šiltam lietaui, kuris teikia malonumą, atgaivą. Saldus skonis taip pat teikia malonumą, atpalaiduoja, todėl lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje palengvėjimo jausmą sukeliančios **ašaros** apibūdinamos kaip **saldžios**.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldi** apibūdinama žmogaus vidinė būseną – **meilė**. Saldumas ir meilė tarpusavyje gali sietis dėl teikiamų nepaprastai stiprių, malonių išgyvenimų: *Stebuklingas jausmas, saldžiu Meilės vardu pavadintas*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldi meilė** siejama su stebuklingu jausmu, kuris priverčia atitrūkti nuo realybės, pamiršti vargus, rūpesčius, atsiriboti nuo neigiamų emocijų. Saldus skonis taip pat mus nuteikia teigiamai. Paragavę kažko saldaus mes pamirštame viską aplinkui, atsiduodame tik tą akimirką užplūdusiam jausmui. **Saldi meilė** visiškai pavergia žmogaus sielą, perkelia ją į kitą lygmenį, kuris teikia didelį malonumo, jausmą: *<...> amžiną, ir skausmingai saldžią Meilės kančią <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldi meilė** gali būti suvokiama kaip amžina kančia, tačiau lietuvių kalbos pasaulio vaizde tai vis vien nėra vertinama neigiamai. Mylintis žmogus dažnai kenčia, meilės ir kančios jausmas yra neatsiejami. Kentėti dėl **saldžios meilės** yra verta, nes ji tarsi užhipnotizuoja, teikia palaimą tiek kūnui, tiek sielai. Užfiksuota, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** suprantama meilės išraiška – **bučiny**s. Aistringas, malonumą sukeliantis bučiny siejamas su saldumo skoniu: *Miela*

Ramutė, saldūs jos bučiniai.. Karibų salose, saldžiai bučiavo ją ant jachtos denio <...>. Iš šių pavyzdžių matyti, kad **saldžiais bučniais** mėgaujamasi, jie teikia laimės. Galima teigti, kad žodžių junginys **saldus bučiny**s suprantamas kaip trokštama, pasimėgavimą teikianti meilės išraiška.

Kaip **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinama žmogaus vidinė būseną – **džiaugsmas**. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė, kad dažniausiai **saldus džiaugsmas** siejamas su ypatinga, palaiminga žmogaus būseną: *<...> rasite tikrąjį pažinimo malonumą ir saldų vidinį džiaugsmą. Svaigsta iš saldaus džiaugsmo žiūrėdamas į degantį ežerą.* Šiuose pavyzdžiuose atsiskleidžiama žmogaus jaučiama nepaprasta laimė, ypatingas pasitenkinimo jausmas. **Saldus džiaugsmas** yra vidinė žmogaus būseną, kuri parodo ne paprastą džiaugsmą, o ypatingą – stipresnę ir galingesnę nei įprasta. Žodžio **džiaugsmas** sinonimai **palaima, pasimėgavimas, laimė** taip pat suvokiami kaip **saldūs**. Šiais sinonimais, sudarančiais junginį su žodžiu **saldus**, taip pat apibūdinamos teigiamos žmogaus emocijos, pakili nuotaika, palaiminga būseną: *Anupras stengėsi tyliau, kad tos saldžios palaimos nenubaidytų. Stovėjo atokiau, bet vis vien juto saldų pasimėgavimą. <...> kelios saldžios laimės minutės šimtui vaikų <...>.* Užfiksuota, kad kai kuriose situacijose žodžių junginiu **saldus džiaugsmas** verbalizuojamas vidinio gyvenimo reiškiny, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vartojamas skausmui, vidiniam nepasitenkinimui apibūdinti: *Skaudžiai saldus jauno vyro džiaugsmas, <...>.* Šiame pavyzdyje matyti, kad **saldus džiaugsmas** suvokiamas kaip skaudus išgyvenimas. Taip gali būti dėl to, kad per daug saldaus skonio sukelia skausmą, ima mausti gerklę, taip pat ir per daug džiaugiantis širdį gali užplūsti nelauktas liūdesys, nepasitenkinimo jausmas.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** apibūdinama žmogaus vidinė būseną – **liūdesys**. **Saldus liūdesys** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantamas kaip švelnesnė, lengviau išgyvenama liūdesio išraiška nei **kartus liūdesys**: *Saldus liūdesys kartais sumaudžia.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad tai trumpalaikė, lengvesnė, ne taip stipriai žmogų gniuždanti jausena. *Saldus liūdesys – kaip laimė.* Žodžių junginiu **saldus liūdesys** apibūdinamas vidinio gyvenimo reiškiny šiam pavyzdyje prilyginamas net laimei, liūdesiui priešingai emocinei būsenai. Vadinasi, liūdesys gali būti suvokiamas kitaip. Galima teigti, kad **saldus liūdesys** nėra džiaugsmą kelianti emocinė būseną, tačiau jis nesukelia tiek skausmo kiek **kartus liūdesys**.

Liūdesio sinonimas **graudumas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamas kaip **sūrus**. *<...> – Emilijos gomuriu ėmė kilti sūrus graudumas, visada jai taip nutikdavo, <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad **sūrus graudumas** (taip pat kaip ir **kartus liūdesys**) yra nepageidautina būseną. **Sūrus graudumas** gali būti siejamas su **sūriomis ašaromis**. Susigraudinęs žmogus verkia, taip yra todėl, kad žmogaus sąmonėje užsifiksuoja fizinė patirtimi pagrįstas ryšys. Sūrus skonis nėra malonus, jis dažnai sukelia nepasitenkinimo jausmą, **sūrus graudumas** taip pat

nesukelia malonių pojūčių. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad **sūrus graudumas** yra vidinį skausmą, širdgėlą, sielvartą atspindinti jausena.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad kaip **sūri** apibūdinama **nuoskauda**. Nuoskauda – *padaryta kam neteisybė, žala* (LKŽe). Nuoskauda yra slegianti ir iš vidaus griaužianti žmogaus vidinė būseną. Jaučiantis nuoskaudą žmogus, jaučiasi nelaimingas, nuskriaustas. **Sūri nuoskauda** suprantama kaip dar labiau slegianti būseną nei įprasta: *Palengva viduje kaupėsi sūrios nuoskaudos, gal geriau reikėjo parašyti <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **sūrios nuoskaudos** kaupiasi žmogaus viduje ir kelia jam sielvartą ir liūdesį. Galima teigti, kad **sūrios nuoskaudos** lietuvių kalbos pasaulio vaizde yra daug sunkiau pergyvenamos nei įprastos, jos gniuždo ir kankina žmogų.

Išanalizavus su JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sfera susijusius metaforinio modelio pavyzdžius, galima teigti, kad apibūdinimas **kartus** siejamas su materialia emocijų raiška – **šypsena, juoku, ašaromis** ir vidinėmis žmogaus būsenomis – **meile, džiaugsmu, liūdesiu**. Vidiniai išgyvenimai ir materialinė emocijų raiška, apibūdinami žodžiu **kartus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes kelia vidinio skausmo, sielvarto ir nepasitenkinimo pojūčius. **Saldumas** siejamas su emocijų raiškos būdais – **juoku, ašaromis, šypsena** ir vidinėmis žmogaus būsenomis – **meile, džiaugsmu, liūdesiu**. Kaip **saldūs** apibūdinti emocijų raiškos būdai (**juokas** ir **ašaros**) ir vidinės žmogaus būsenos (**meilė, džiaugsmas, pasimėgavimas, palaima, laimė**) lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinamos teigiamai, nes jos kelia pasitenkinimo ir laimės pojūtį. Kaip **saldi** apibūdinta emocijų raiška (**šypsena**) ir vidinės žmogaus būsenos (**liūdesys, džiaugsmas**) vertinami neigiamai, nes sukelia nepasitenkinimo jausmą. **Rūgštumas** siejamas su emocijų raiška (**šypsena, veidu, mina**) ir vidine žmogaus būseną (**džiaugsmu**). Emocijų raiškos būdai (**šypsena, veidas, mina**) ir vidinė žmogaus būseną (**pasimėgavimas**), apibūdinti žodžiu **rūgštus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes sukelia nepageidautinus, nemalonių pojūčius. **Sūrumas** siejamas su vidinėmis žmogaus būsenomis (**graudumu, nuoskauda**). Vidinės žmogaus būsenos (**graudumas nuoskauda**) apibūdintos žodžiu **sūrus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinamos neigiamai, nes sukelia skaudžius, sielvartingus pojūčius.

3. Kalbos sfera

Kalba „Lietuvių kalbos žodyne“ apibūdinama kaip: 1. *žodinio minčių reiškimo sistema*. 2. *kalbėjimas, dalijimasis mintimis, pašnekesys*. 3. *sakomoji ar pasakytoji mintis, sakomosios ar pasakytosios mintys, pasakymas, pasakojimas, nuomonė*. 4. *kalbą primenantis reiškiny, kas panašu į kalbą* (LKŽe). „Kalbotyros terminų žodyne“ kalba apibrėžiama taip: *žodinio minčių reiškimo sistema, turinti tam tikrą garsinę ir gramatinę sandarą ir esanti svarbiausia žmonių tarpusavio bendravimo priemonė* (Gaivenis, Keinys 1990, 96).

KALBOS sferai buvo priskirti visi žodžiai, kurie pavadina žodinės minčių, jausmų, svarstymų raiškos būdus.

Šio skyriaus turinys yra paremtas 46 pavyzdžių, kuriuose verbalizuotos metaforinio *saldumo* modelio tendencijos, 130 pavyzdžio su metaforinio *kartumo* modelio pavyzdžiais, 13 pavyzdžių, kuriuose atskleisti metaforinio *rūgštumo* modelio polinkiai, 1 pavyzdžio, kuriame aktualizuotas metaforinis *sūrumo* modelis, analize.

Iš surinktų pavyzdžių paaiškėjo, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žodžiu **kartus** labai dažnai apibūdinama kalbinė minties raiška – **žodis**. Žodis yra *svarbiausias reikšminis kalbos vienetas, bet kokios sąvokos išraiška* (LKŽe). Evalda Jakaitienė teigia, kad „žodžiais pavadinami konkretūs dalykai, reiškiamos abstrakčios sąvokos, išsakomi jausmai, įsitikinimai, atskleidžiamas požiūris ir į tai, kas pavadinama, ir į tai, su kuo kalbama“ (Jakaitienė 2010, 11). Norėdami perduoti vienas kitam informaciją, pasidalinti patirtimi ar tiesiog pabendrauti, žmonės privalo kalbėti. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde **kartus žodis** yra siejamas su neigiamai vertinamu, nemalonių komunikacijos procesu, kurio metu individai stengiasi vienas kitą įžeisti ar įskaudinti. <...> *jaučia antipatiją, todėl visiems jis yra pasakęs daug karčių žodžių, iš kurių rūščiausi: fanatizmas, veidmainystė* <...>. *Vyriausybėje išsakyta daug karčių žodžių dėl mūsų saugumo ir policijos veiklos* <...>. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **kartūs žodžiai** žeidžia. Jie yra nepasitenkinimo, pykčio, nuoskaudos rezultatas, kuris pasireiškia kalbinio akto metu. Adresuodamas **karčius žodžius** vienam ar kitam asmeniui individas tarsi stengiasi išsivalyti nuo jį slegiančių niūrių minčių: <...> *galiu pasakyti – „ekonominis nemokša“, – negailėjo karčių žodžių ministrui* <...>. Kartus skonis dažnai kelia nepasitenkinimo, kartais net pykčio jausmą. Paragavę kartaus maisto, iškart norime viską išspjauti lauk ir kuo greičiau pamiršti šleikštulio skonį. Galima teigti, kad žmogus, sukaupęs savyje daug blogų emocijų, jas išreiškia tardamas **karčius žodžius**.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **karti** apibūdinama **kalba**. Kalba – *žodinio minčių reiškimo sistema* (LKŽe). Kalba kuria žmonių tarpusavio santykius, padeda suprasti vieniems kitus, išsakyti savo nuomonę, požiūrį į tam tikrus dalykus. **Karti kalba** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinama kaip skaudinanti, pagiežinga: <...> *nieko nesulauks. Nebent dar vieno*

tikrintojų desanto“, – *karčiai kalba p. Kontrimas. Telšiškis*, <...>. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **karčiai kalbėdamas** individas išlieja nuoskaudą, yra nusivylęs ar nusiminęs dėl esamos situacijos. Savo prastą nuotaiką, skausmingus išgyvenimus jis perduoda aplinkiniams. Galima ne tik **kalbėti**, bet ir **ištarti, pasakyti, porinti**. Visi šie kalbiniai procesai lietuvių kalbos pasaulio vaizde taip pat apibūdinami kaip **kartūs** ir yra vertinami neigiamai: <...> – *Ne ką turtingesnis aš ir šiandien*, – *karčiai ištaraė poetas*, – *nors ir gavau premiją... Tik kodėl su žmonėmis niekas nešneka?* – *karčiai porino pedagogė*. – *Man nė kiek ne gaila tų tavo vyrų*, – *karčiai pasakė Bekas*. – *Jie vedė tave žinodami, kad tu jų nemyli*. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **karčiai ištarti, išporinti ar pasakyti** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje yra pyktį, skausmą, nusivylimą pavadinantys kalbiniai procesai, kurių metu žmogus išsako jį slegiančius, liūdesį keliančius jausmus.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **karti** apibūdinama **ironija**. Ironija yra *sąmojingas, pridengtos formos pašėpimas* (LKŽe). Kazimieras Župerka knygoje „Stilistika“ teigia, kad „ironija remiasi reikšmės perkėlimu priešingą reikšmę turinčiam žodžiui, tai pridengtos formos pašėpa“ (Župerka 1997, 65). Ironija lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinama neigiamai. Ironiškai kalbantis žmogus stengiasi pašiepti ar skaudžiai įžeisti kitą asmenį. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje užfiksuota, kad **karti ironija** suprantama kaip daug skaudesnė nei įprasta. <...> *jog ir su Dievu atsisveikina? – vemtelėjau su karčia ironija*. – *Dabar tu jau „komjaunuolė-aktyvistė“* <...>. *Falkas stebi pastorių bei jo žmoną ir su karčia ironija apibūdina jų santuoką: Viskas lyg sudegę*, <...>. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad karčiai ironizuodamas kitus asmenis ar jų poelgius individas siekia iš jų pasišaipyti, priversti pasijusti nemalonai ar nejaukiai. Kartus skonis sukelia nemalonus pojūčius, paragavus kartaus produkto ima graužti gerklę, išgirdus **karčius ironijos** žodžius ima skaudėti širdį, žmogus jaučiasi įskaudintas: <...> – *Tikrų tikriausias elgeta*, – *su karčia ironija pakartojo jis*. – *Deja, aš nesu toks gabus* <...>. Dažniausiai su **karčia ironija** kalba žmogus, kuris pats yra nusivylęs gyvenimu, patyręs daug nesėkmių ir skaudžių išbandymų: *Kupinas karčios ironijos paklausė: „Kiekgi tu liūdėtum? Dieną?>* <...>. Galima teigti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **karti ironija** vertinama priešišškai, ji skaudina, žeidžia, liūdina žmogų.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **kartus** suprantamas **priekaištas**. Priekaištas yra *trūkumo, negerumo nurodymas, priminimas; nepasitenkinimo pareiškimas* (LKŽe). Priekaištaujama, kai jaučiamas nepasitenkinimas tam tikru poelgiu ar atliktu darbu. Dažnai priekaišto tikslas – išbarti, sudrausminti, pamokyti ar net įžeisti adresatą. Galima teigti, kad dėl nemalonus pojūčius keliančių savybių šis kalbinis procesas, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suvokiamas kaip kartus: *O gal „nurykime“ visus mums skiriamus karčius priekaištus ir imkime galvoti*: <...>. <...> *Mykolienę Oginskienę ir privalėjo išklaudyti jos karčius priekaištus apie*

liaudies badą. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad individas, kuris sulaukia **karčių priekaištų**, yra nepatenkintas, jaučiasi menkinamas. Dažnai kartai priekaištaujama už blogus darbus, abejingumą tam tikrai situacijai ar žmogui: *<...> greičiau vieniši šaukė savo užuojautą žydams ir karčius priekaištus bažnyčios valdžiai už jos tylėjimą.* Šiame pavyzdyje matyti, kad **karčių priekaištų** sulaukia žmonės, kurie atsisako suteikti pagalbą, nusigręžia nuo tų, kuriems labiausiai to reikia. Išsakant **karčius priekaištus** individams, kurie ignoruoja nelaimės ištiktus žmones ar abejingai žvelgia į kitiems skaudžius įvykius, siekiama juos sugėdinti, priversti pakeisti savo požiūrį ir elgseną.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **rūgštus** apibūdinamas **tarimas**. Žmonės, kurie **rūgščiai taria** žodžius, išreiškia savo susierzinimą, sumišimą dėl jiems nepalankių aplinkybių ar situacijos. *<...> kad vėl jus trukdome. – Nieko, prašom užėiti, – rūgščiai tarė Linas, pasitraukdamas į šalį ir praleisdamas <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad rūgščiai tardamas žodžius individas parodo savo nepasitenkinimą esama padėtimi, tačiau stengiasi nuslėpti, kad yra suirzęs ir pasimetęs.. Taip pat kaip **rūgštus** lietuvių kalbos pasaulio vaizde apibūdinamas **pasisakymas, atsakymas**. Tai kalbiniai procesai, kurių metu individas žodžiais išreiškia savo mintis. *<...> įsakymą priimti mus į Bladino mokyklą, tačiau sulaukė rūgštaus atsakymo, jog neturinti deramų pajamų, <...>. Ar ką nors prisimeni? – sako rūgščiai motina. Ar bent jau atsimeni, kas viduje?* Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad rūgščiai kalbantis žmogus siekia išsakyti savo nepalankų požiūrį ar priešišumą tam tikroje situacijoje. **Rūgšti kalba** lietuvių kalbos pasaulio vaizde nėra taip neigiamai vertinama kaip **karti kalba**, tačiau ji vis vien nėra malonius pojūčius ar mintis perduodantis kalbinis procesas.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde užfiksuota, kad **rūgštus** gali būti **tonas**. Tonas yra *garso virpesių dažnis* (LKŽe). „Kalbotyros terminų žodyne“ tonas apibrėžiamas kaip: 1. *Ritmiški įtemptų balso stygų virpesiai, nuo kurių dažnio ir ertmių formos priklauso balsio kokybė. Tonai sudaro balsių akustinį pagrindą.* 2. *Kalbos intonacijos elementas – balso aukščio kaitaliojimasis* (Gaivenis, Keinys 1990, 213). Dažniausiai žmogus kalba aukštesniu tonu, kai išreiškia savo nepasitenkinimą, pyktį, kai kuriais atvejais net įtūžį. Žodžiu junginiu **rūgštus tonas** pavadintas reiškiny, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantamas, kaip kalbinis procesas, kurio metu išsakomas individo pasipiktinimas ar priešiškumas: – *Tai neteisinga. Ašėjau vakar. Dabar neisiu. Rūgščiu tonu, kurį visada nutaisydavo prieš supykdamą, <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad **rūgštus tonas** atskleidžia blogą individo nuotaiką, norą elgtis kitaip nei jam yra liepiama. Rūgštus skonis priverčia susiraukti, jo paragavus žmogus lieka nepatenkintas, kalbėdamas **rūgščiu tonu** individas taip pat išreiškia nepalankų požiūrį į tam tikras situacijas, žmones ar įvykius.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žodžio ironija sinonimas – **pašaipa**, taip pat apibūdinamas kaip **rūgštus**. Pašaipa kaip ir ironija siekiama išjuokti žmogų, priversti nemalonai jį jaustis. **Rūgšti pašaipa** lietuvių kalbos pasaulio vaizde nėra taip neigiamai vertinama kaip **karti ironija**, nesukelia tiek skaudžių, žeidžiančių išgyvenimų, tačiau vis vien yra nemaloni ir nepageidautina: *Ar čia yra dar vienas išėjimas? Malcevas – rūgščiai nusišaipė. Yra, tačiau ir prie jo mačiau mentus <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **rūgščiai šaipantis** iš žmogaus norima iš jo pasityčioti, sugluminti, parodyti jam priešišumą. Galima teigti, kad lietuvių kalbos pasaulio vaizde žodžiu junginiu **rūgšti pašaipa** vadinamas išjuokiantis, žeminantis adresantą, kalbinis procesas.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **rūgšti** apibūdinama kalbinė emocijų raiška – **keikimasis**. Keikti – *minėti ką piktais, negražiais žodžiais, plūsti* (LKŽe). Keiksmas yra agresyvi, pikta, brutali kalbinė emocijų raiška. Keiksmas dažniausiai sakomi žmonėms, kuriems adresatas jaučia neapykantą, panieką. Keikdamasis žmogus stengiasi išsivalyti nuo blogų, neigiamų emocijų, kurios jį slegia. Žodžiu junginiu **rūgštus keiksmas** vadinamas reiškinys lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamas neigiamai: *<...> spjūvį ištrina vėl apsiauto aulinio kulnu ir rūgščiai keiktelėjęs išeina. Širdyje rūgščiai nusikeikęs, jis nusprendė pasibastyti po miestą, <...>*. Iš šių pavyzdžių matyti, kad žmogų **rūgščiai nusikeikti** išprovokuoja patirti nemalonūs išgyvenimai, pasipiktinimas ar nuoskauda, kurią jis patyrė. Rūgščiai keikiamasi turint tikslą ne pažeminti kitą asmenį, bet atsikratyti savos, širdį spaudžiančios nuoskaudos ar užklupusios neteisybės.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **saldus** apibūdinama pagrindinė kalbos raiška – **žodis**. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė, kad **saldus žodis** nėra taip neigiamai vertinamas kaip **kartus žodis**. **Saldžių žodžių** dažnai yra laukiama, jie pamalonina, paglosto širdį ir sielą: *Bet ko nepadaroma dėl to saldaus žodžio*. Saldžiam skoniui sunku atsispirti, dažnai norime juo pasimėgauti, **saldaus žodžio** taip pat yra trokštama, norima jį išgirsti. Tačiau lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė ir tai, kad dažnai sakant **saldžius žodžius** už jų yra slepiama ironija ar nuoskauda: *Pergalė – toks saldus žodis, kai tau tik trylika metų. <...> (o, koks saldus sovietmečio žodis!)*, *<...>*. Iš šių pavyzdžių matyti, kad **saldus žodis** užmaskuoja jaučiamą liūdesį ir nusivylimą. **Saldžiais žodžiais** norima paslėpti tikrus, skausmingus išgyvenimus, kuriuos patyrė individas. Per daug saldaus skonio nebekelia džiaugsmo, todėl galima teigti, kad ir per daug **saldūs žodžiai** nebeteikia malonumo.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldi** suprantama **kalba**. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde užfiksuota, kad **saldžiai kalbama**, kai norima kažkam prisimeilinti, įtikti, ar net suvilioti: *Lietuvoje buvo žinoma nuo seno: kaip saldžiai įsibrovėliai kalbėtų, <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldžiai kalbančiais** žmonėmis neverta pasitikėti, jie siekia įskaudinti, nuskriausti,

apgauti. Saldus skonis patinka daugeliui, jis suteikia pasitenkinimo jausmą, leidžia pamiršti kasdieninius rūpesčius, todėl žmogus, kuris **saldžiai kalba**, taip elgiasi tikėdamasis užhipnotizuoti klausytojus, priversti juos pamiršti anksčiau nutikusias skriaudas: <...> *oficialių Baltarusijos asmenų saldžios kalbos apie rūpinimąsi* <...>. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** taip pat suprantamas **šnabždesys**. Šnabždesys yra kalbinis procesas, kurio metu pasirinktas tylesnis balso tembras nei įprastai. **Saldžiai šnabždama** tada, kai norima apgaule suvilioti kitą asmenį: *Bet aš girdžiu tą patį saldų šnabždesį, tuos pačius pažadus*, <...>. Žmogumi, kuris **saldžiai šnabžda** ar **saldžiai kalba**, negalima pasitikėti, nes dažniausiai jis slepia piktus kėslus. Galima teigti, kad saldžiam skoniui yra labai sunku atsispirti taip pat ir **saldaus kalbėjimo** ar **šnabždesio** sunku nesiklausyti, jais netikėti ar nepaklusti.

Kaip **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suvokiamas **balsas**. Balsas – *gerklų ir kitų padargų išduodamas garsas* (LKŽe). „Kalbotyros terminų žodyne“ pateikiamas toks balso apibrėžimas: *balsas – garsų visuma, atsirandanti virpant žmogaus balso stygomis* (Gaivenis, Keinys 1990, 33). Tik turėdami balsą mes galime sėkmingai komunikuoti tarpusavyje. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė dvejopą **saldaus balso** sampratą. **Saldus balsas** gali būti apibūdinamas, kaip džiuginantis, pamaloninantis ir ausį ir širdį: *Saldus balsas skardeno*. <...> *jos balsas saldus, ji juokiasi*, <...>. Iš šių pavyzdžių matyti, kad **saldus balsas** (kaip ir saldus skonis) teikia laimės, tai tarsi atgaiva tiek kūnui, tiek sielai. Tačiau lietuvių kalbos pasaulio vaizde **saldus balsas** vertinamas ir kaip per daug lipšnus, meilus, nepatikimas: <...> *kileriški veidai, saldūs balsai*, <...>. Šis pavyzdys atskleidžia tai, kad, kalbant **saldžiu balsu**, yra dangstomi nedori poelgiai, padarytos nuodėmės. Taip pat kaip **saldi** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinama **intonacija**. Intonacija yra *kalbos tonas, jos ritminė melodinė pusė, balso pakilimų ir nusileidimų kaitaliojimas* (LKŽe). „Kalbotyros terminų žodyne“ intonacija apibrėžiama taip: „sudėtinė (melodikos, ritmo, intensyvumo, tembro ir kt.) šnekamosios kalbos sakinio apiforminimo fonetinė priemonė. Intonacija išryškinami minties modaliniai, ekspresiniai, emociniai atspalviai ir kt.“ (Gaivenis, Keinys 1990 86). Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi intonacija** vertinama neigiamai: <...> *pasigirsta ilgesingos, šleikščiai saldžios intonacijos*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldi intonacija** individui sukelia nepasitikėjimo kitu asmeniu, nenuoširdumo, netikrumo, net šleikštulio jausmą. **Saldžia intonacija** kalbantis žmogus nėra atviras, jis bando įtikti adresatui, kad pasiektų slaptų, jam naudingų tikslų.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldus** apibūdinamas **pagyrimas**. Pagyrimas – *kėlimas kieno gerųjų pusių, aukštinimas, garbinimas* (LKŽe). Dažniausiai žmogus yra giriamas už gerus darbus, nuopelnus, pasiekimus. Pagyrimas paglosto kiekvieno individo savimeilę, įkvepia siekti gerų, naudingų rezultatų. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **pagyrimas** yra suprantamas kaip **saldus**. **Saldus pagyrimas** dažniausiai vertinamas kaip neigiama kalbinė

emocijų raiška, kurios tikslas –prisimeilinti pašnekovui: <...> *bando įsiteikti, pasakydamas saldų pagyrimą*. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadas, kad **saldus pagyrimas** yra perdėtai lipšnus, jis gali slėpti piktus adresato kėslus, klastą. Lietuvių kalbos pasaulio vaizde taip pat kaip **saldūs** apibūdinami pagyrimo sinonimai – **liaupsė, komplimentas**. **Saldi liaupsė** kaip ir **saldus pagyrimas** nėra teigiamas emocijas sukelianti kalbinė emocijų raiška: <...> *skaitytojas nepageidauja saldžių liaupsių* <...>. Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadas, kad **saldžiai liaupsinami** žmonės jaučiasi to nenusipelnę, jiems yra nemalonu sulaukti tokios dėmesio išraiškos. **Saldžiomis liaupsėmis** perdėtai išaukštinamos tam tikros žmonių savybės, darbai ar pasiekimai. Toks nepelnytas individo garbinimas verčia jį jaustis nejaukiai. **Saldus komplimentas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinamas kaip malonesnė, geresnės emocijas sukelianti kalbinė emocijų raiška nei **saldus pagyrimas** ar **saldi liaupsė**. Komplimentas yra *malonus, žodinis gražių savybių ar bruožų pagyrimas* (LKŽe). Giedrė Čepaitienė teigia, kad „komplimentas yra tokia kalbos etiketo situacija, kai adresantas sako adresatui pagiriamuosius žodžius“ (Čepaitienė 2007, 242). Komplimentai kiekvienam žmogui sukelia šypsnį, ugdo pasitikėjimo savimi jausmą. **Saldus komplimentas** paglosto širdį, leidžia pasijusti laimingam: *Mergina tikėjosi lipšnaus, saldaus ir išraiškingo komplimento*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldus komplimentas** skirtas įsiteikti adresantui, yra laukiamas, pamaloninantis ausį ir širdį.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žodžiu **saldus** apibūdinamas **pažadas**. Pažadas – *davimas žodžio, ketinimas ką padaryti* (LKŽe). Dažniausiai pažadas suprantamas kaip patikimas, tvirtas žodinis susitarimas, skirtas tam tikriems veiksams įvykdyti. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldus pažadas** yra vertinamas neigiamai, praranda savo patikimumą, duoto žodžio stiprumą: <...> *yra sunku, nes tai daugiausia tik saldūs pažadai* <...>. Pavyzdyje matyti, kad **saldūs pažadai** kelia abejonių, netikima, kad jie bus įgyvendinti. Dažniausiai **saldūs pažadai** sukelia daug vilčių, tačiau lieka neįvykdyti: <...> *išgavęs iš premjero saldžių pažadų apie milijonus*, <...>. Galima teigti, kad **saldus pažadas** dažniausiai suprantamas kaip rimtų ketinimų neturintis ir daug vilčių neteikiantis tvirtinimas ką nors pakeisti ar įgyvendinti.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **keikimasis** taip pat suprantamas kaip **sūrus**. **Sūrus veiksmas** yra didesnio pykčio protrūkio rezultatas nei **rūgštus veiksmas**. Taip gali būti dėl to, kad sūrus skonis sukelia daugiau nemalonių pojūčių nei rūgštus. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiagoje užfiksuota, kad **sūriai keikiasi** itin stipriai pasipiktinęs žmogus: *Panosėje sūriai keikdamasis: – Kad jį čemeriai, visai apakino!..* Galima daryti išvadą, kad nemalonioje, individo netenkinančioje situacijoje jis **sūriai keikiasi**, norėdamas išlieti visą savo neapykantą, įtūžį, pasitelkdamas į pagalbą bjauriausius, labiausiai žeidžiančius žodžius.

Išanalizavus su KALBOS sfera susijusius pavyzdžius, galima teigti, kad apibūdinimas **kartus** siejamas su žodiniais minčių, jausmų raiškos būdais (**žodžiu, kalba, ironija, priekaištu**).

Žodiniai minčių, jausmų raiškos būdai, apibūdinami žodžiu **kartus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes yra nemalonūs, žeidžiantys, užgaunantys adresato savimeilę, jausmus. **Saldumas** siejamas su **žodžiu, kalba, šnabždesiu, balsu, intonacija, pagyrimu, liaupsė, komplimentu, pažadu**. Kaip **saldūs** apibūdinti **žodis, balsas, komplimentas**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, kai kuriais atvejais vertinami teigiamai. Tai pamaloninantis kalbinės raiškos būdai, kuriuos džiugu išgirsti, jų klausytis. Kaip **saldūs** apibūdinami minties, jausmų raiškos būdai (**kalba, šnabždesys, balsas, intonacija, žodis, pagyrimas, liaupsė, pažadas**) lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami neigiamai, nes tarp pašnekovų sukelia įtampą, nepasitikėjimo, paslėptos apgaulės jausmą. **Rūgštumas** siejamas su **kalba, tonu, pašaipa, keiksmu**. Kalbiniai procesai, apibūdinti žodžiu **rūgštus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes taip išreiškiamas nepasitenkinimas pašnekovu ar esama padėtimi, susierzinimas, stengiamasi įžeisti ar įskaudinti adresatą. **Sūrumas** siejamas su kalbine minties raiška – **keiksmu**. **Keiksmas**, apibūdintas žodžiu **sūrus**, lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamas neigiamai, nes juo išreiškiami skaudūs išgyvenimai, pyktis, įtūžis.

4. Mąstymo ir moralinių vertybių sfera

Mąstymas „Lietuvių kalbos žodyne“ apibūdinamas taip: 1. *sugebėjimas samprotauti, žmogaus ypatybė mąstyti* (LKŽe). „Psichologijos žodyne“ mąstymas apibrėžiamas taip: *individo pažintinės veiklos procesas – apibendrintas ir netiesioginis tikrovės atsispindėjimas* (Psichologijos žodynas 1993, 161).

MĄSTYMO sferai buvo priskirti visi žodžiai, pavadinantys žmogaus protinę veiklą ir jo galvoje vystančius mąstymo procesus.

Šio skyriaus turinys yra paremtas 30 pavyzdžių, kuriuose verbalizuotos metaforinio *saldumo* modelio tendencijos ir 28 pavyzdžių su metaforinio *kartumo* modelio pavyzdžiais, analize.

Iš surinktų pavyzdžių paaiškėjo, kad dažniausiai žodžiu **kartus** apibūdinamas mąstymo procesas – **mintys**. Mintis yra *mąstymas, mąstymo procesas* (LKŽe). **Karčios mintys** lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamos kaip neigiamos, nepageidautinos: <...> *pasirėmusi alkūnėmis į palangę, klūpojo slegiama karčių, liūdnų minčių. Naktisėjo į pabaigą, o aš, užplūstas karčių minčių apie vienintelę, kurią už viską karščiau myliu*. Iš šių pavyzdžių matyti, kad labai dažnai **karčios mintys** apanko vienišus, gyvenimu nusivylusius žmones ir sukelia individams liūdesio, ilgesio, tuštumos, jausmą. <...> *Bendravimas su vaikinu paliko karčių minčių?* Iš šio pavyzdžio galima daryti išvadą, kad visos nuoskaudos, nesėkmės, nusivylimai, kuriuos patiria žmogus, siejami su tais vidinių išgyvenimų procesais, kurie vadinami **karčiomis mintimis**. Galima teigti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje mąstymo procesas – **karčios mintys** suprantamas kaip neduodantis individui ramybės, neleidžiantis pamiršti įvykių, žmonių, kurie jį skaudina ar įskaudina.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje žodžiu **kartus** apibūdinamas **prisiminimas**. Prisiminimas yra žmogaus galvoje vystantis mąstymo procesas, kurio metu jis atsimena praeityje patirtus įvykius ar pažintus žmones. **Kartūs prisiminimai** individui nesukelia gražių, šiltų emocijų: <...> *dėl sovietinių alergijų ir karčių prisiminimų šiuo metu droviai tylima. Ten tik dalijamės savo karčios praeities prisiminimais ir blaivia patirtimi*. Iš šių pavyzdžių galima daryti, kad **kartūs prisiminimai** žmogų priverčia pasijusti nejaukiai, jį nuliūdina, kartais net sugniuždo. **Saldus atminimas** paglosto širdį, sukelia šypsnį, o **kartus prisiminimas** kaip ir kartus skonis surakina gerklę, sugniuždo, kartais net priverčia išspausti ašarą.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **kartus** suprantamas mąstymo procesas – **galvojimas**. Galvoti – *manyti, protauti, svarstyti* (LKŽe). Atlikdamas tam tikrus darbus, priimdamas tam tikrus sprendimus, žmogus galvoja nuolat. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiaga atskleidė, kad **karčiu galvojamu** yra pavadintas neigiamai vertinamas mąstymo procesas. <...> *žiūrėdama į išmėtytus žmonių kaulus, aš karčiai galvojau, kad ekspedicija prasidėjo nesėkmingai <...>*. Iš

šio pavyzdžio matyti, kad žmogus ima **karčiai galvoti** nemalonios, nepageidautinos, liūdnos situacijos metu. Taip pat lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **kartūs** suvokiami ir kiti mąstymo procesai: **svarstymas, manymas, mintymas**. <...> *retai kada būna laimingi ir viskuo patenkinti, – karčiai svarstė Sizifas. Jis kramto ragaišį karčiai mintydamas: Reikėtų emigruoti. Ir kur? – klausia <...>. Ir po šiai dienai esu pateptasis, karčiai pamano, žvelgdamas į tėvo kruviną ranką <...>.* Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad visi šie mąstymo procesai apibūdinami kaip kartūs, nėra žmogui malonūs. **Karčiai galvodamas, svarstydamas, ar mintydamas** individas apmąsto jį slegiančius, skaudinančius ar nuoskaudą palikusius įvykius.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **kartus** apibūdinamas – **žinojimas**. Žinoti – *turėti galvoje; turėti žinių, nusimanyti* (LKŽe). Tam tikrų dalykų žinojimas, jų išmanymas turi įtakos individo intelektualinei veiklai, suteikia jam pranašumo. Tačiau lietuvių kalbos pasaulio vaizde užfiksuota, kad **kartus žinojimas** žmogų liūdina, nekelia įprasto malonumo, pasididžiavimo jausmo: *Karti karti pažinimo našta. Nejaugi tiesa gali nužudyti tai, <...>. Le Carré kūrinių herojai veikia nepaisydami to kartaus žinojimo, ir tai nėra vien tik jų priklausomybės <...>.* Iš šių pavyzdžių matyti, kad **kartus žinojimas** slegia lyg sunki našta. Galima teigti, kad **kartus žinojimas** neigiamai veikia žmogų, dažniausiai jį nuvilia, įskaudina, sugriauna pasitikėjimą kitais asmenimis. Taip pat kaip **karti** lietuvių kalbos pasaulio vaizde suprantama **žinia**. Žinia – *pranešimas apie įvykius, apie reikalus, naujienas* (LKŽe). Užfiksuota, kad **karčia žinia** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vadinamas su blogomis naujienomis, skaudžiais įvykiais siejamas pranešimas: *Ir karti žinia iš Vilniaus: didikas Tauralgas apkaltintas <...>.* **Žinios** sinonimas **informacija** taip pat suprantamas kaip **kartus**. <...> *nepasiduodame manipuliacijai ir atsiribojame nuo karčios išsamesnės informacijos*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **karti informacija** kaip ir **karti žinia** nesukelia gerų emocijų, į ją skaudžiai reaguojama, ji yra nelaukiama ir nuvilianti.

Lietuvių kalbos pasaulio vaizde kaip **saldžios** apibūdinamos **mintys**. **Saldžios mintys** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje (priešingai nei **karčios mintys**) vertinamos kaip teigiamas, šiltas emocijas sukeliantis mąstymo procesas: *Matyt, saldžių minčių glostomas buvau beužmiegas, <...>.* Iš pavyzdžio galima spręsti, kad **saldžios mintys** ramina, atpalaiduoja, netgi migdo. Miegas yra poilsio būvis, taigi **saldžios mintys** padeda pailsėti, pamiršti rūpesčius. **Saldžios mintys** atpalaiduoja, kai kuriuos žmones ramina, sukelia ekstazės būseną: <...> *aptemsta akys ir apninka saldžios mintys <...>.* Tačiau lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje yra susiformavusi ir kitokia žodžių junginio, kuris pavadina šį reiškinių, reikšmė: *Dvasios piligrimai nepasitiki saldžia minties duobe, <...>.* Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldi mintis** nėra taip neigiamai vertinama kaip **karti mintis**, tačiau suprantama kaip nepatikima, sukelianti dvejonį. Kadangi mintis yra mąstymo procesas, ji turi būti aiški, reali, o saldumo pojūtis priverčia atitrūkti nuo realybės,

sukelia trumpalaikį malonumo pojūtį. Dėl šios priežasties yra dvejojama **saldžios minties** tikrumu, objektyvumu. Taip pat **saldžios mintys** suprantamos kaip klastingos, pavojingos: <...> *piktą žodį ar atsiduoti juodoms saldžioms mintims*, <...>. Toks požiūris lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje galėjo susiformuoti dėl to, kad į saldumo teikiamus pojūčius neriama „stačia“ galva, o mąstymas reikalauja, kad mintys būtų nuoseklios ir logiškos.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldūs** yra apibūdinami **užsimiršimas** ir **atminimas**. Užsimiršimas – *vyksmas, priešingas įsiminimui*. (LKŽe). Dažniausiai norima pamiršti įskaudinusius žmones, blogus įvykius. **Saldumas** ir **užsimiršimas** gali būti siejami dėl saldumo skonio savybės nuvyti blogas emocijas, pašalinti įtampą, priversti bent trumpam pamiršti tai, kas skaudina: <...> *ji grimzta į saldžią užmarštį...* <...>. <...> *žmonių balsai, nugramzdindami į saldų bet dozuotą užsimiršimą*. Šiuose pavyzdžiuose **saldi užmarštis** yra tarsi išsivadavimas iš vargų, atpalaiduojantis jausmas leidžiantis atsikvėpti ir pamiršti įtampą. Galima teigti, kad **saldus užsimiršimas** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinamas teigiamai, jis nugramzdina gilyn visus blogus prisiminimus, niūrias mintis ar skausmą sukėlusius įvykius. Atminimas – *turėjimas galvoje, atmintyje, nepamiršimas* (LKŽe). **Saldus atminimas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde yra teigiamai vertinamas mąstymo procesas. Kiekvienas žmogus puoselėja ir brangina savo prisiminimus. <...> *kaip kad mums yra saldus jūsų atminimas* <...>. Iš šio pavyzdžio matyti, kad **saldus atminimas** asocijuojasi su gražiomis, maloniomis mintimis.

Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **saldi** yra apibūdinama **svajonė**. Svajonė – *kas vaizduotės sukurta, mintyje įsivaizduojama* (LKŽe). Svajojimas yra mąstymo procesas, kurio metu žmogus atsiduoda gražioms mintims, galvoja apie trokštamus dalykus. **Saldi svajonė** leidžia atitrūkti nuo realybės, pamiršti rutiną ir kasdieninius vargus: <...> *jis atsiduodavo saldžioms svajonėms*. <...> *kaip tiršti debesų tumulai kabo saldžios svajonės laimėti „aukso puodą“*. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad žmogus visomis savo mintimis pasineria į **saldžių svajonių** pasaulį, jos jam teikia malonumo ir pasitenkinimo jausmą. Svajonės sąvokai artima iliuzijos sąvoka. Iliuzija yra *neįvykdoma svajonė, nepagrįsta viltis* (LKŽe). Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi iliuzija**, priešingai nei **saldi svajonė**, vertinama neigiamai: <...> *suteikė ir apgaulingai saldžią iliuziją*, <...>. Dėl to mums *saldi iliuzija ir apgaulė* <...>. Šiuose pavyzdžiuose matyti, kad **saldi iliuzija** neatsiejama nuo apgaulės sąvokos. Ji suprantama kaip klastingas, nepagrįstas viltis ir lūkesčius sukeliantis mąstymo procesas.

Kaip **saldus** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje suprantamas **žinojimas** ir **nežinia**. **Saldus žinojimas** lietuvių kalbos pasaulio vaizde (priešingai nei **kartus žinojimas**) vertinamas teigiamai. Kartus žinojimas yra slegiantis, liūdinantis mąstymo procesas, o saldus žinojimas džiugina. <...> *patepdavo Bibliją medum, kad būtų saldus pažinimo skonis. Tik lieka saldus žinojimas, kad tai yra*. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **saldus žinojimas** teikia

pasitenkinimo, pasimėgavimo jausmą. Žodžiu junginys **saldus žinojimas** pavadina mokslą, iškelia jį kaip vertybę. Nežinia – *nežinojimas, netikrumas* (LKŽe). Nežinia dažniausiai vertinama kaip ramybės neduodantis mąstymo procesas. Lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **saldi nežinia** neturi įprastai nežiniai būdingo neigiamo vertinimo: *Ak, tas laukimas, ta saldžioji nežinia <...>*. Iš šio pavyzdžio matyti, kad saldus kažko nežinojimas, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinamas kaip tai, kas ateis savu laiku, dėl ko nereikia nerimauti.

Išanalizavus su MĄSTYMO sfera susijusius pavyzdžius, galima teigti, kad apibūdinimas **kartus** siejamas su žmogaus protine veikla – **mintimi, galvojuimu, žinojimu, žinia, informacija, prisiminimu**. Mąstymo procesai, apibūdinami žodžiu **kartus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vertinami neigiamai, nes sukelia nepageidautinas, nemalonas emocijas, liūdina ir slegia žmogų. **Saldumas** siejamas su **mintimi, užsimiršimu, atminimu, svajone, iliuzija, žinojimu, nežinia**. Kaip **saldžios** lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje apibūdinamos **ironija** ir **mintis** vertinamos neigiamai, nes yra apgaulingos, nepateisina trokštamų lūkesčių. Kaip **saldūs** suprantami mąstymo procesai – **mintis, užsimiršimas, atminimas, svajonė, žinojimas, nežinia** – lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami teigiamai, jie džiugina, pamalonina, atpalaiduoja žmogų.

Prie MĄSTYMO sferos tekste prišlieta MORALINIŲ VERTYBIŲ sfera.

Moralė „Filosofijos žodyne“ aprašoma taip: 1) *plačiaja reikšme – bendruomenės gyvenime pripažįstamų taisyklių, papročių ir tradicijų dorovingumas ir pasirengimas tų reikalavimų laikytis kaip tinkamiausių*; (Filosofijos žodynas 2002, 138).

MORALINIŲ VERTYBIŲ sferai buvo priskirti pavyzdžiai, apibūdinantys žmogaus dorovines normas, kurių jis turi laikytis ir jomis vadovautis.

Šio skyriaus turinys paremtas 4 pavyzdžių, kuriuose verbalizuotos metaforinio **saldumo** modelio tendencijos, 77 pavyzdžių su metaforinio **kartumo** modelio pavyzdžiais, analize. Skyriuje išsamiausiai aptariama moralinė vertybė yra tiesa, kuri lietuvių kalbos pasaulio vaizde apibūdinama kaip karti.

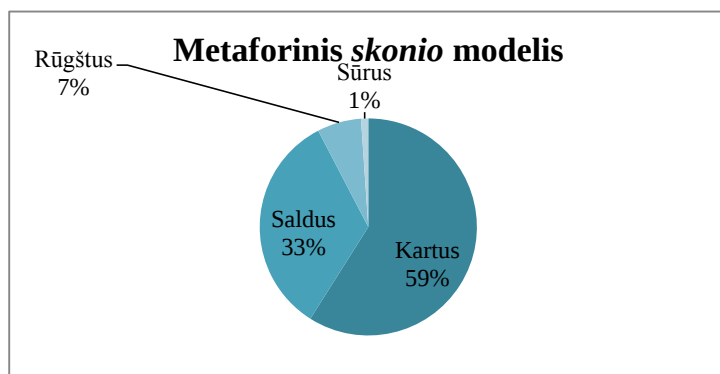
Tiesa „Filosofijos žodyne“ apibrėžiama taip: 1. *Pačia bendriausia reikšme – žmogaus kalbėjimo savybė atskleisti ką nors, koks tas dalykas yra pats savaime; taip pat ir kiti žmonių elgsenos būdai, kuriais išsakoma, kas kas nors yra ir kokio to dalyko padėtis* (Filosofijos žodynas 2002, 214). Tiesos sakymas yra svarbi žmogaus dorovinė pareiga. Joks žmogus nenori, kad jam būtų meluojama, nes tada jis jaučiasi pažemintas, apgautas. Užfiksuota, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **karti tiesa** nėra maloni, ji skaudinanti ir žeidžianti, tačiau vis vien ją norima išgirsti. *Jei jau kas blogai dirba, verčiau sakyti jam karčią tiesą į akis. <...> vienalytės asmenybės etika reikalauja sakyti karčią tiesą savo draugams ir mylimosioms*. Iš šių pavyzdžių galima daryti išvadas, kad **karti tiesa** nėra džiuginanti, dažniausiai ji reiškia, kad žmogus netinkamai elgiasi, tokiais savo poelgiais skaudina aplinkinius ar juos pikcina. Išanalizuota

medžiaga atskleidė, kad ir kokia žeminanti, slegianti **karti tiesa** bebūtų individas privalo ją žinoti. Iš pavyzdžių galima spręsti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje **karti tiesa** vertinama daug geriau nei **saldus melas**. Tiesos antonimas melas „Antonimų žodyne“ apibrėžiamas taip: *melagystė, melas tyčia sakoma neteisybė* (Antonimų žodynas 2003, 397). Nors saldus skonis (priešingai nei kartus) suteikia malonumą, tačiau jis gali būti vertinamas priešišškai, kaip **saldus** apibūdintas **melas**, suprantamas kaip niekingas dorovės normų nesilaikymas: *Tačiau karti tiesa yra geriau negu saldus melas. Geriau karti tiesa negu saldus melas*. Iš šių pavyzdžių matyti, kad **saldus melas** yra smerktinas, o **karti tiesa** sulaukia daug geresnės, teigiamesnės žmonių reakcijos.

Išanalizavus su MORALINIŲ VERTYBIŲ sfera susijusius pavyzdžius galima teigti, kad kaip **karti** suvokiama **tiesa** nėra maloni, tačiau ji vis vien yra pageidautina. Surinkta medžiaga atskleidė, kad **karti tiesa** daug labiau vertinama nei **saldus melas**.

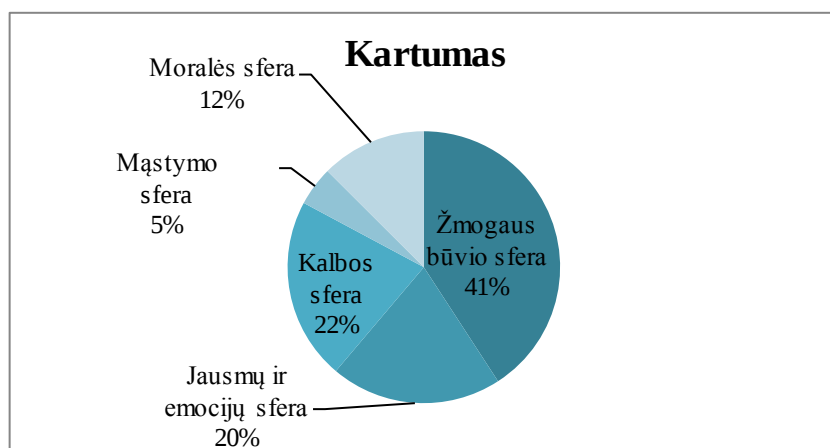
III. METAFORINIO SKONIO MODELIO ATSPINDYS IR VERTINIMAS LIETUVIŲ KALBOS PASAULIO VAIZDE

Aprašius metaforinio *skonio* modelio aktualizaciją lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, paaiškėjo, kad žodžiu **kartus** apibūdinamų abstrakčių fenomenų visose penkiose sferose yra daugiausiai. Abstrakčių fenomenų apibūdintų žodžiu **saldus** rasta beveik per pusė mažiau nei **karčių**. Su **rūgštumu** ir **sūrumu** siejamų abstrakčių fenomenų pavyzdžių skaičius nėra didelis (santykis tarp su metaforiniu *skonio* modeliu siejamų pavyzdžių pateiktas 1 paveiksle).

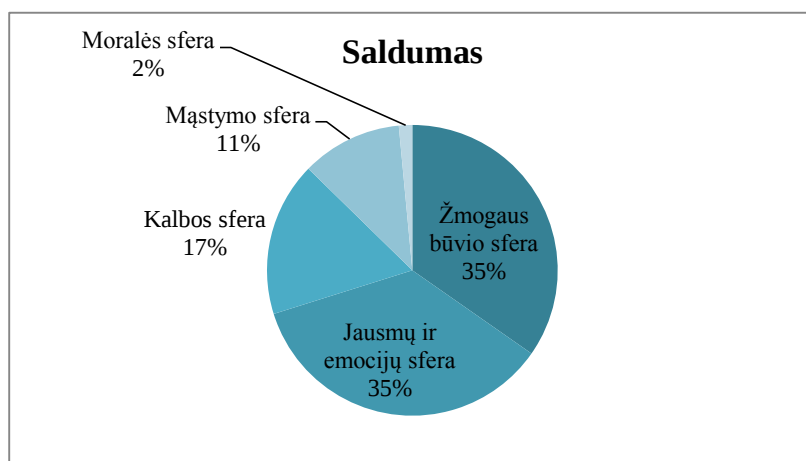
1 pav. Metaforinis *skonio* modelis lietuvių kalbos pasaulio vaizde

Vyraujantis metaforinis **kartumo** modelis, atskleidžia tai, kad lietuvių kalbos pasaulio vaizde daug dalykų yra vertinama neigiamai. Kartus skonis sukelia nemalonius pojūčius, kaip **kartūs** apibūdinti abstraktūs fenomenai taip pat dažniausiai yra siejami su nemaloniais išgyvenimais ar nepageidautiniais jausmais. Galima teigti, kad didžiąją išanalizuotos lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio medžiagos dalį sudarantys žodžių junginiai, pavadinantys abstrakčius fenomenus, kurie suvokiami kaip **kartūs**, atskleidžia pesimistišką ir liūdną lietuvių požiūrį į gyvenimą. Dažniausiai **kartumas** yra siejamas su ŽMOGAUS BŪVIO sferai priskiriamais abstrakčiais fenomenais. JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferos, KALBOS sferos pavyzdžių yra gerokai mažiau (santykis tarp su metaforiniu **kartumo** modeliu siejamų pavyzdžių pateiktas 2 paveiksle).

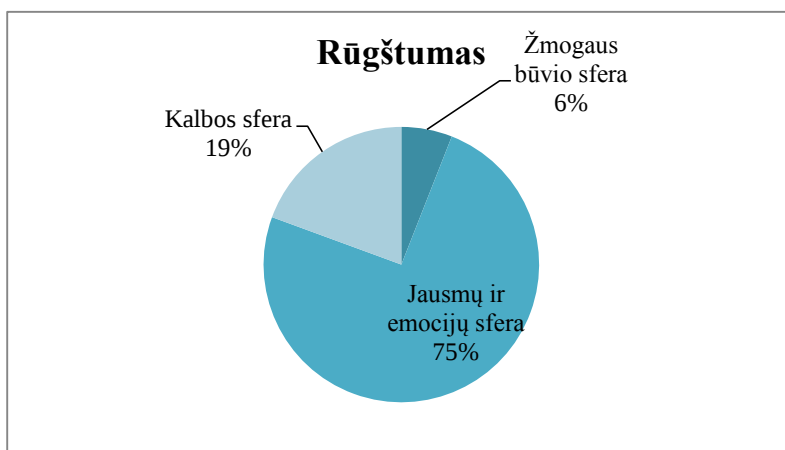
2 pav. Metaforinis **kartumo** modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje

Išanalizuota medžiaga atskleidė, kad metaforinio **saldumo** modelis yra ne toks populiarus, palyginti su metaforiniu **kartumo** modeliu. Surinkti metaforinio **saldumo** modelio pavyzdžiai atskleidė tai, kad kaip **saldūs** apibūdinami abstraktūs fenomenai lietuvių kalbos pasaulio vaizde dažniausiai vertinami teigiamai, yra malonūs, teikiantys džiugesį, tačiau užfiksuota atvejų, kai kaip **saldūs** suvokiami abstraktūs fenomenai vertinami neigiamai. Taip gali būti dėl **saldumo** skonio savybės ne tik pamaloninti, bet ir, jei jo buvo padauginta, sukelti šleikštulį. Galima teigti, kad abstrakčių fenomenų, kurie apibūdinti žodžiu **saldus**, vertinimas, stipriai susijęs su žmogaus fizine patirtimi, t. y. su tuo, kokius teigiamus ar neigiamus jausmus jam yra sukėlęs saldumo skonis. Tarp pavyzdžių, kuriuose aktualizuojamas metaforinis **saldumo** modelis, daugiausia tokių, kurie siejami su ŽMOGAUS BŪVIO ir JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferomis. Vadinas, galima teigti, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje ne tik pats žmogaus būvis, bet ir jo santykį su pasauliu ir žmonėmis atskleidžiantys jausmai, dažniausiai siejami su teigiamu vertinimu (santykis tarp su metaforiniu **saldumo** modeliu siejamų pavyzdžių pateiktas 3 paveiksle).

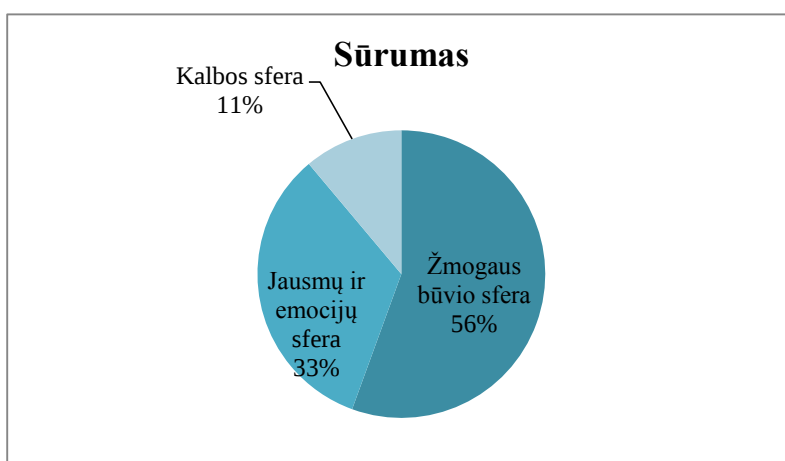
3 pav. Metaforinis **saldumo** modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje

Darbo medžiaga parodė, kad metaforinio **rūgštumo** modelio pavyzdžių nėra gausu. Kaip **rūgštūs** apibūdinti abstraktūs fenomenai visais atvejais vertinami neigiamai. Galima daryti išvadas, kad **rūgštus** skonis sukelia nemalonią fizinę reakciją, priverčia žmones susiraukti, todėl abstraktūs fenomenai, suvokiami kaip **rūgštūs**, taip pat sukelia nepasitenkinimo, susierzinimo jausmą ir yra nepageidautini. Daugiausia tokių fenomenų yra siejami su JAUSMŲ IR EMOCIJŲ SFERA, visiškai nėra su MĄSTYMO SFERA susijusių pavyzdžių. Vadinas, galima daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje kaip **rūgštūs** apibūdinami, t. y. su nemaloniomis fizinėmis reakcijomis siejami, tie abstraktūs fenomenai, kurie atskleidžia į išorinį pasaulį orientuotą žmogaus veiklą (santykis tarp su metaforiniu **rūgštumo** modeliu siejamų pavyzdžių pateiktas 4 paveiksle).

4 pav. Metaforinis **rūgštumo** modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje.

Iš surinktų pavyzdžių paaiškėjo, kad metaforinio **sūrumo** modelio pavyzdžių yra mažiausiai. Žodžiu **sūrus** apibūdinti abstraktūs fenomenai lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami neigiamai. Galima teigti, kad taip yra dėl to, kad **sūrus** skonis nėra malonus, todėl abstraktūs fenomenai, apibūdinti kaip **sūrūs**, individų yra vertinami priešišškai. Daugiausiai tokių fenomenų yra siejama su ŽMOGAUS BŪVIO sfera. JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferos, KALBOS sferos pavyzdžių yra gerokai mažiau, visiškai nėra MĄSTYMO ir MORALINIŲ VERTYBIŲ sferos pavyzdžių (santykis tarp su metaforiniu **sūrumo** modeliu siejamų pavyzdžių pateiktas 5 paveiksle).

5 pav. Metaforinis **sūrumo** modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje

Išanalizuota darbo medžiaga atskleidė tai, kad keliais skoniais yra apibūdinama nemažai abstrakčių fenomenų. Kaip **saldūs**, **kartūs** ir **rūgštūs** yra suvokiami **šypsena**, **džiaugsmas**, **kalba**. **Rūgštumas** ir **sūrumas** siejamas su abstrakčiu fenomenu – **keiksmu**. Daugiausiai rasta pavyzdžių, kurie siejami su dviem skoniais (**saldumu** ir **kartumu**). Kaip **saldūs** ir **kartūs** suvokiami **gyvenimas**, **mirtis**, **juokas**, **ašaros**, **meilė**, **džiaugsmas**, **liūdesys**, **žodis**, **kalba**, **mintis**. Galima teigti, kad taip yra dėl to, kad **saldus** skonis sukelia dvejopus jausmus. Jis gali

būti malonus ir nemalonus. **Kartus** skonis taip pat sukelia nepageidautinus jausmus. Galima teigti, kad tiek **kartus**, tiek **saldus** skonis turi bendrą nemalonų pobūdį, todėl lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje daug abstrakčių fenomenų apibūdinami šiais dviem skoniais. Be to, **saldumas** ir **kartumas** yra iš esmės priešingi pojūčiai. Vadinasi, galima teigti, kad kaip **kartūs** ir **saldūs** apibūdinami abstraktūs fenomenai gali būti suvokiami labai įvairiai.

Darbo medžiaga atskleidė tai, kad abstraktūs fenomenai, suvokiami pasitelkiant metaforinį *skonio* modelį, lietuvių kalbos pasaulio vaizde daugiausiai vertinami neigiamai. Paaiškėjo, kad vieninteliu metaforiniu **saldumo** modeliu kai kuriais atvejais išreiškiami teigiami, malonūs išgyvenimai. Dažniausiai metaforiniai **kartumo**, **saldumo**, **rūgštumo**, **sūrumo** modeliai lietuvių kalbos pasaulio vaizde pasitelkiami norint atskleisti, sustiprinti, perduoti neigiamas emocijas, požiūrį ar nuomonę. Toks neigiamas vertinimas galėjo susidaryti dėl nemalonių pojūčių keliančių šių skonių savybių. Galima daryti išvadas, kad jau pažintus, patirtus šių skonių sukeliamus jautimus individai perkelia apibūdindami vienokį ar kitokį jausmą, išgyvenimą ar reiškinį.

IŠVADOS

1. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą iš „Dabartinės kalbos tekstyno“ buvo surinkti 942 metaforinio *skonio* modelio pavyzdžiai. Jie suskirstyti į penkias sferas: ŽMOGAUS BŪVIO, JAUSMŲ IR EMOCIJŲ, KALBOS, MĄSTYMO IR MORALINIŲ VERTYBIŲ.
2. Didžiąją dalį viso darbo medžiagos sudaro ŽMOGAUS BŪVIO sferai priklausančys pavyzdžiai, t. y. 345 pavyzdžiai, kuriuose aktualizuotas metaforinis *skonio* modelis. Su šia sfera siejami žmogaus gyvenimo procesai dažniausiai apibūdinami žodžiu **kartus** ir yra susiję su neigiamais, nemaloniais išgyvenimais. Kaip **saldūs** suvokiami abstraktūs fenomenai (**gyvenimas, miegas, sapnas, darbas**) yra vertinami teigiamai, jie suteikia gyvenimui pilnatvę. Kaip **saldus** apibūdinamas **dykinėjimas** išlaiko neigiamą vertinimą ir yra suvokiamas kaip nepageidautinas procesas. Žodžiu **saldus** apibūdinti **vyras** ir **moteris** yra vertinami kaip išdidūs, apsimestiniai mieli individai. Kaip **rūgštūs** suprantami **savaitgalis** ir **žmogus** yra vertinami neigiamai, jie kelia blogas emocijas, nemalonią jauseną. Žodžiu **sūrus** apibūdinti **darbas, žemė** ir **platybė** lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami kaip skausmą, neviltį, liūdesį keliantys abstraktūs fenomenai.
3. JAUSMŲ IR EMOCIJŲ sferai priskirti tie metaforinio *skonio* modelio pavyzdžiai, kuriuose minimi abstraktūs fenomenai yra susiję su žmogaus vidiniais išgyvenimais, jausmais, jo nuotaika. Tokių pavyzdžių rasta 270. Daugiausiai žmogaus jausmai ir emocijos yra apibūdinti žodžiu **kartus** ir yra vertinami kaip nemalonūs ir nepageidautini. Kaip **saldūs** apibūdinti žmogaus jausmai ir emocijos dažniausiai yra vertinami teigiamai. Žodžiu **saldus** apibūdinti abstraktūs fenomenai (**šypsena, liūdesys, džiaugsmas**) vertinami kaip keliantys nepasitenkinimą, nemalonius pojūčius. Kaip **rūgštūs** suprantami abstraktūs fenomenai lietuvių kalbos pasaulio vaizde yra vertinami kaip nepageidautini, sukeliantys skaudžius išgyvenimus. Kaip **sūrus** apibūdinti **gaudumas** ir **nuoskauda** vertinami neigiamai, nes sukelia sielvartą ir liūdesį.
4. KALBOS sferai buvo priskirti tie pavyzdžiai, kurie apibūdina žodinės minčių, jausmų, svarstymų raiškos būdus. Tokių pavyzdžių buvo rasta 190. Daugiausiai abstrakčių fenomenų yra apibūdinami žodžiu **kartus**. Žodiniai minčių, jausmų raiškos būdai suvokiami kaip **kartūs**, lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinami neigiamai, nes yra žeidžiantys ir nemalonūs. Kaip **saldūs** suprantami **žodis, balsas, komplimentas** kai kuriais atvejais vertinami teigiamai, kaip pamaloninantys kalbinės raiškos būdai. **Kalba, šnabždesys, balsas, intonacija, žodis, pagyrimas, liaupsė, pažadas** vertinami neigiamai, nes tarp pašnekovų sukelia įtampas, apgaulės jausmą. Kalbiniai procesai, apibūdinti žodžiu **rūgštus**, lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, vertinami neigiamai, nes jais siekiama pažeminti ar įžeisti adresatą. **Keiksmas**, apibūdintas žodžiu **sūrus**,

lietuvių kalbos pasaulio vaizde vertinamas neigiamai, nes juo išreiškiamas žmoguje sukaupęs pyktis ir įtūžis.

5. MĄSTYMO sferai buvo priskirti tie pavyzdžiai, kurie pavadina žmogaus protinę veiklą, apibūdina jo mąstymo procesą. Tokių pavyzdžių buvo rasta 58. Daugiausiai abstrakčių fenomenų šioje sferoje yra apibūdinti žodžiu **saldus**. Kaip **saldžios** suvokiamos **ironija** ir **mintis** vertinamos neigiamai, nes yra nepatikimos, apgaulingos. Žodžiu **saldus** apibūdinti mąstymo procesai (**mintis, užsimiršimas, atminimas, svajonė, žinojimas, nežinia**) vertinami teigiamai, nes atpalaiduoja žmogaus protinę veiklą, yra malonūs. Kaip **kartūs** apibūdinti mąstymo procesai yra vertinami neigiamai, nes sukelia nepageidautinus pojūčius.

6. MORALINIŲ VERTYBIŲ sferai buvo priskirti pavyzdžiai, kurie atskleidžia žmogaus dorovines vertybes. Tokių pavyzdžių buvo rasta 77. Šioje sferoje kaip **karti** buvo apibūdinta vienintelė moralinė vertybė – **tiesa**. **Karti tiesa** dažnai įžeidžia, nuliūdina ar įskaudina individą, tačiau yra vertinama kaip būtina, gerbtina dorovinė norma. Surinkti pavyzdžiai atskleidė, kad **karti tiesa** branginama labiau nei **saldus melas**.

7. Išanalizavus metaforinio *skonio* modelio aktualizaciją lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje, paaiškėjo, kad žodžiu **kartus** apibūdinamų abstrakčių fenomenų visose penkiose sferose yra daugiausiai. Žodžiu **saldus** apibūdintų abstrakčių fenomenų yra per pusę mažiau nei **karčių**. Su **rūgštumu** ir **sūrumu** siejamų abstrakčių fenomenų pavyzdžių skaičius nėra didelis.

ŠALTINIS IR LITERATŪRA

1. ALIŪKAITĖ, Daiva; SIDERAVIČIŪTĖ-MICKIENĖ, Ilona. Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. *Liaudies kultūra*, 2006, nr. 6, p. 16–22.
2. CIBULSKIENĖ, Jurga. Konceptualioji kelio metafora Lietuvos rinkimų diskurse. *Kalbotyra*, 2005, p. 51–64.
3. ČEPAITIENĖ, Giedrė. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
4. ERMANYTĖ, Irena. *Antonimų žodynas*. Lietuvių kalbos institutas, 2003.
5. GABRĖNAITĖ, Eglė. Konceptualioji metafora reklamoje. *Kalbos vienetų semantika ir struktūra*, 2006, p. 51–57.
6. GAIVENIS, Kazimieras; KEINYS, Stasys. *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa, 1990.
7. GUDAVIČIUS, Aloyzas. *Etnolingvistika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2000.
8. GUDAVIČIUS, Aloyzas. *Gretinamoji semantika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
9. HALDER, Alois. *Filosofijos žodynas*. Iš vokiečių kalbos vertė Alfonsas Tekorius. Vilnius: Alma littera, 2002.
10. JAKAITIENĖ, Evalda. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
11. KÖVECSSES, Zoltán. Everyday Conceptions of Emotions. *Metaphor and the folk understanding of anger*. Eds. J. A. Russell et al. Dordrecht etc.: Kluwer Academic Publishers, 1995.
12. KOŽENIAUSKIENĖ, Regina. Konceptualiųjų metaforų etinis aspektas advokatų kalbose. *Filologija*, 2005, nr. 10, p. 52–56.
13. LAKOFF, George; JOHNSON, Mark. *Metaphors we live by*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1999.
14. LEKAVIČIENĖ, Rosita; VASILIAUSKAITĖ, Zita ir kt. *Psichologija šiandien*. Kaunas: Technologija, 2008.
15. *Lietuvių enciklopedija XXXV tomas*. Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966.
16. LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*. [prieiga internete: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>; žiūrėta 2014-03-17].
17. MARCINKEVIČIENĖ, Rūta. Konceptualioji metafora vertime. *Darbai ir Dienos*, 2006, t. 45, p. 109–118.
18. MYERS, G. David. *Psichologija*. Iš anglų kalbos vertė Donatas Masilionis. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2008.

19. PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ, *Liūdesio konceptas lietuvių ir rusų kalbose*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2004.
20. PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ, Silvija. Pavydas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. *Filologija*, 2005, nr. 10, p. 65–69.
21. PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ, Silvija. *Lingvistinės kultūrologijos bruožai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
22. PAULAUSKAS, Jonas. *Sisteminis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo, 1987.
23. PIKČILINGIS, Juozas. *Stilistikos darbų rinktinė*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010.
24. *Psichologijos žodynas*. Red. Rimvydas Augis ir kt. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
25. SMETONIENĖ, Irena. Konceptualiosios metaforos reklamoje. *Kalbos aktualijos*, 2006, nr. 8, p. 33–37.
26. TOLEIKIENĖ, Reda. „Vilties“ samprata lietuvių ir vokiečių kalbų pasaulėvaizdžiuose: konceptualiųjų metaforų analizė. *Filologija*, 2008, nr. 13, p. 139–148.
27. TŽŽe – *Tarptautinių žodžių žodynas*. [prieiga internete: <<http://www.tzz.lt>>; žiūrėta 2014-03-17].
28. *Visuotinis enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Gamta, 2005.
29. ŽUPERKA, Kazimieras. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 1997.
30. БУДАЕВ, Эдуард. Этнокультурный анализ политической метафоры. *Дискурс, культура, ментальность: коллективная монография*. Отв. ред. М. Ю. Олешков. Нижний Тагил: Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия, 2011. (Серия «Язык и дискурс». Выпуск 3).

ŠALTINIS

Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas. Prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>.

SANTRAUKA

Studijų programa: Lietuvių filologija ir komunikacija (specializacija – ryšiai su visuomene)

Vardas, pavardė: Ieva Liubšytė

Darbo pavadinimas: Metaforinis *skonio* modelis lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje

Darbo pavadinimas anglų kalba: Metaphorical *Taste* Model in Lithuanian Language Worldview

Darbo vadovė: doc. dr. Silvija Papaurėlytė-Klovienė

Darbo gynimo data: 2014-06-09

Pagrindiniai žodžiai: abstraktus fenomenas, kalbos pasaulėvaizdis, metaforinis modelis

Pagrindiniai žodžiai anglų kalba (keywords): abstract phenomenon, outlook of a language, metaphorical model

Kalba parodo tautos savitumą, papročius, tradicijas, požiūrį į aplink esantį pasaulį. Kalbinio proceso metu kuriasi metaforiniai modeliai, kurie atspindi kiekvienai tautai būdingą pasaulio suvokimą. Metaforinių modelių analizė padeda atskleisti tautos mąstyseną, nuostatą, vertybes, kurios yra svarbios ir puoselėjamos.

Šio darbo tikslas aptarti, kaip lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje aktualizuojamas metaforinis *skonio* modelis. Analizei atlikti buvo surinkti 942 pavyzdžiai paremti visų žodžių *saldus*, *-i*, *kartus*, *-i*, *rūgštus*, *-i*, *sūrus*, *-i* formų junginių su abstrakčius reiškinius pavadinančiais žodžiais vartojimo pavyzdžiais, surinktais iš „Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno“. Pavyzdžiai suskirstyti į penkias sferas pagal žodžių junginyje užfiksuotą skonį apibūdinančio žodžio ir abstraktaus fenomeno ryšį.

Išanalizavus metaforinį *skonio* modelį lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje paaiškėjo, kad didžiąją dalį, viso darbo medžiagos sudaro ŽMOGAUS BŪVIO sferai priklausančios pavyzdžiai. Žodžiu *kartus* apibūdinamų abstrakčių fenomenų yra daugiausiai visose penkiose sferose. Kaip kartūs apibūdinti abstraktūs fenomenai yra vertinami neigiamai. Darbe dar aptariamos JAUSMŲ IR EMOCIJŲ, KALBOS, MĄSTYMO IR MORALINIŲ VERTYBIŲ sferos.

SUMMARY

A language shows a nation's distinction, customs, traditions, attitude towards the surrounding world. For every nation during the lingual process, there forms metaphorical models which reflect a specifik world perception. The analysis of the metaphorical models helps to reveal the nation's thinking, attitudes, values which are important and are being cherished.

The aim of the work is to discuss how there is actualized the metaphorical *taste* model in the Lithuanian language Outlook. For the analysis, there were picked 942 examples of the words *sweet*, *bitter*, *sour*, *salty* and their compounds and abstract phenomenon. The examples were divided into five spheres according to the words compound stated taste exaplaining word and the abstract phenomenon bond.

After analyzing the metaphorical *taste* model in the Lithuanian language Outlook, there emerged, that most of the part consist of the HUMAN BEING EXISTENCE'S fied dependant examples. The word *bitter* explaining abstract phenomenons are being found in the all five spheres. The abstact phenomenons, explained as bitter, ar explained as negatyve ones. There in the work, are discussed FEELINGS AND EMOTIONS, LINGUISTIC, THINKING AND MORAL VALUES spheres.

PRIEDAI

1 Priedas Darbo aprobacija

2 Priedas

Metaforinį SKONIO modelį aktualizuojančių pavyzdžių žodynas

ŽMOGAUS BŪVIO SFERA

KARTUS

1. <...> signalizuodamas, kad išbrėško pirmoji karti pamoka.
2. Nieks prie darbo žmogaus nelenks, ta prievolė karti galios nustos: <...>.
3. <...> gerklę veržė aitri ir karti kilpa. „Kada jis pils?“ – šmėkštelėjo galvoj.
4. Tai buvo labai karti pamoka, nes, jiems atsisakius, užgėso paskutinė <...>
5. Tačiau karti privatizavimo praktika kalba visai apie ką kita.
6. Juk „užsienio“ patirtis tikrai yra karti: svetima kultūra, kalba, nekvalifikuoti darbai, <...>
7. Karti azartiško tėvo pamoka.
8. Karti staigmena, kliūtis norintiesiems dirbti ES valstybėse.
9. Kartais karti, kartai liūdna, tačiau vis dėlto komedija.
10. <...> šiurpas nukrato karti eisena tavo <...>.
11. Didelė ir karti mūsų netektis jubiliejaus išvakarėse, <...>.
12. Jos pergalė irgi labai karti.
13. A.Paulauskui – karti pamoka <...>.
14. Karčios kasdienybės piliulės <...>.
15. Ir – karčios realijos.
16. <...> nepasikeitė nė vienas ministras, todėl aš tokios karčios praktikos neturiu.
17. Sėkmės skonis atperka karčių kasdienybę <...>.
18. Nes savo karčių duoklę Vyga sumokėjo iki paskutinio skatiko.
19. <...> kai ji prasitardavo apie jų karčių nesantaiką.
20. <...> suregistruotų tą karčių Vokietijos ir Vidurio Europos netektį, <...>.
21. Lengdonas pergyveno karčių akimirką.
22. <...> paskelbti karo veteranų metais ir palengvinti jų karčių senatvę.
23. <...> jis mane visur lydi – karčių valandą pakelia aukščiau kasdienybės, <...>.
24. Paskui prisiminė savo karčių jaunystę.
25. <...> gana dažnai tenka praryti ir karčių pralaimėjimo piliulę.
26. <...> visada didesnę gėdą ir karčių negarbę ne tik tėvams, bet ir visai giminei atneša <...>.
27. Įėjau ir tarsi murktelėjau į kažkokią drėgną ir karčių prieblandą.
28. Karčių kario mokyklą K.Stotna ėjęs ir Afganistane.
29. Žinoma, prisiminės Mildos Matildos karčių pamoką, kitądien Arnoldas visų atsiprašė, <...>.
30. <...> bent praveria mažą plyšelį į tas neapbrėpiamas po karčia kasdienybės pluta slypinčias sielos platumas, <...>.
31. <...> nors pabus, kad atsidurtų žmogaus daliai skirtoje karčioje tikrovėje.
32. <...> bendradarbio vaiką, vienišą žmogų, atsidūrusį karčioje kasdienybėje.
33. Būta ir karčių pamokų.
34. <...> pasimokymo iš karčių pamokų.
35. Kiek iškentėta valandų karčių – Tik Tu supras, tik Tu vienas.
36. <...> karčias investavimo pamokas primena p. Bulatovas.
37. <...> priartėjo laikas, įpareigojantis giliau suvokti karčias valstybės žlugdymo pamokas.
38. <...> mes turime įvertinti geopolitinę situaciją ir karčias istorijos pamokas bei padarytas klaidas.
39. Geriau daryti nuodėmes ir prisiminti jų karčias pasekmes, negu nuolatos laikytis nuošalėje.
40. <...> apie Jūsų karčias problemas.
41. <...> atvesiantis gal per karčias valandas į pergalę <...>.
42. Tai ne jų kaltė; juos privertė mūsų karčioji Tremtis.

43. *Tuomet Karčioji Brigita puolė qžuolų link ir <...>.*
44. *Su karčiais pralaimėjimais turėjo susitaikyti konservatyvios <...>.*
45. *<...> vakarinė suknelė suplevėsavo žvarbiame vėjyje it kartaus pralaimėjimo vėliava.*
46. *Atslūgus ekonominiam nuosmukiui gresia karti realybė – išnykti iš rinkos.*
47. *<...> isteriška reakcija“ į susidariusią situaciją, bet „karti realybė“.*
48. *Ši pasaka pagydo mažąjį nuo karčios realybės: tėvai negali visų savo vaikų mylėti <...>.*
49. *<...> kad dažnai aš užmirštu karčių realybę ir man atrodo, kad tai tik sapnas...*
50. *Ir konservatoriai atsidūrė prieš karčių realybę: <...>.*
51. *Karčių realybę atspindi ir Pomeranijos vyskupo <...>.*
52. *<...> patiekiami specifiniai patiekalai, primenantys karčių vergovę, sunkias klajones.*
53. *<...> sutikę eurą, slovėnai jau priversti taikytis su karčia realybe – prekių kainos sparčiai didėja.*
54. *Susidūrė su karčia realybe.*
55. *<...> įrangos gamintojai susidūrė su karčia realybe – dėl kainų karų sumažėjo pajamos, <...>.*
56. *Išsiblaivę naujakuriai susiduria su karčia realybe. Neviltį skandina degtinėje, <...>.*
57. *<...> prie Arno upės, kur buvo išgyvenęs tiek karčių, bet dar daugiau mielų akimirų.*
58. *Gyvenime, atsispindi ne tik pergalės, bet ir kartūs pralaimėjimai, nesėkmės.*
59. *Minėtas Ministrų komiteto nutarimas vadovavosi karčių praeities patyrimu dėl rusų kalbos įvedimo <...>.*
60. *Tai sakydama moteris rėmėsi ne vien savo karčių patyrimu.*
61. *„Remiantis išdėstytais faktais ir mūsų karčių patyrimu, galime teigti, kad likus <...>.*
62. *<...> neišpasakytai didelės akis, kuriose atsispindėjo ir karti praeities patirtis, ir šviesi ateities viltis.*
63. *Vaje! – užjausdama tarė Greta. – Tai turėjo būti karti patirtis.*
64. *Karti patirtis liudijo, jog, siekiant kitataučių palankumo <...>.*
65. *Deja, karti mano patirtis rodo, kad kol kas <...>.*
66. *Nors karti patirtis ne kartą įrodė, kad jokie žodžiai <...>.*
67. *Karti patirtis rodo, kad „mokslinis“ beesmių istorijos <...>.*
68. *Karti 50 metų patirtis padėjo mums sąmoningai apsispręsti <...>.*
69. *Karti praėjusių laikų patirtis, kai buvo sudaromos keturios <...>.*
70. *Tai yra karti praėjusių metų biudžeto vykdymo patirtis.*
71. *Karti patirtis rodo, kad mums, nors didelės jėgos <...>.*
72. *<...> jų karti patirtis bendraujant su žiniasklaida, sprendžiant <...>.*
73. *Be to, dalį gyventojų nuo investavimo atgrasė karti čekinės privatizacijos patirtis.*
74. *Tačiau karti patirtis rodo, kad ne visada aklas konservacinių <...>.*
75. *Kaip rodo karti gyvenimo patirtis, valdžia negadina tik reto žmogaus.*
76. *Karti patalpų nuomos patirtis lydi ir UAB „Lelija“.*
77. *Karti viešojo gyvenimo patirtis man nuolat šnibždėjo, <...>.*
78. *– Deja, reformų patirtis Lietuvoje – labai karti.*
79. *Karti patirtis neatgrasė nuo ES paramos.*
80. *Karti patirtis ir įkyri statistika rodo, jog tai nėra <...>.*
81. *Karti patirtis moko būti atsargiam naktimis prie vairo <...>.*
82. *Karti patirtis pamokė, kad lageryje svarbiausia šiltos <...>.*
83. *Ypač vertinga karti mūsų kaimyninių valstybių patirtis.*
84. *Labai jau gąsdino karti kelių bendrakursių patirtis:*
85. *Patyli ir klausia: „Bet ko tau stengtis?“ Karti jo patirtis.*
86. *Tačiau užsienio patirtis, kad ir kokia karti, buvo naudinga.*
87. *Karti verslo patirtis neleidžia net abejoti, kad iš to <...>.*
88. *Tačiau karti patirtis rodo, kad to nesuvokia ne tik Panevėžio <...>.*
89. *Karti patirtis su auklėm, kai vaikeliai sueina vieneri <...>.*
90. *Tačiau karti socialinių darbuotojų ir „Caritas“ patirtis byloja <...>.*

91. *Kaip rodo karti gyvenimo patirtis, valdžia negadina tik reto žmogaus.*
92. *Karti patirtis moko elgtis kitaip.*
93. *Tačiau karti patirtis byloja, kad kasmet pavėluotai atsiskaito <...>.*
94. *<...> tada nėra gerai, nes tokia karti patirtis jau neseniai buvo.*
95. *Kaip rodo karti patirtis, būtent tokiais atvejais gyvenimas <...>.*
96. *Karti patirtis Lietuvos diplomatai mano, kad mūsų šalis <...>.*
97. *Šiauliuose karti patirtis pasikartojo: „Sakalas“ įvartį pelnė <...>.*
98. *<...> trijose Baltijos šalyse, karti patirtis.*
99. *Užsienio investuotojai, kaip rodo karti patirtis, privatizavę įmones, <...>.*
100. *Laimėi, Nojus jų išvengė. Karti auklių patirtis, kai vaikelui sueina vieni, <...>.*
101. *Nerimauti juos verčia karti patirtis.*
102. *<...> tik dalies sostinės gyventojų patirtis, deja, karti.*
103. *Karti patirtis gąsdino.*
104. *<...> deja, kaip rodo karti posocialistinio pasaulio patirtis, <...>.*
105. *Karti istorinė patirtis sako, kad nuo demokratijos būklės <...>.*
106. *<...> mėtomi į kairę ir į dešinę, nes jau pasimokyta iš karčios patirties, <...>.*
107. *Tuomet istorijų įstatymas, tačiau mes jau buvome pamokyti karčios patirties.*
108. *Karčios patirties Trakuose turi UAB „Auksinis varnas“.*
109. *Jeigu nebūtų tokios karčios patirties, nebaugintų.*
110. *Būtina pasimokyti iš karčios regioninių daigynų kūrimo patirties.*
111. *<...> našlę ponią Hamond (Rachel Roberts), kuri turi karčios vedybinės patirties.*
112. *<...> ką apie tokį viešumą turi mąstyti pilietis, karčios asmeninės patirties įtikintas, <...>.*
113. *Mes jau turime karčios patirties, kai besiveržiančiais pagelbėti <...>.*
114. *Karčios patirties mes turime, – dėsto p. Kliunka.*
115. *Ne vienas politikas šitoje salėje iš savo karčios patirties galėtų prisiminti ne vieną atvejį, <...>.*
116. *Pasimokęs iš karčios patirties, <...>.*
117. *Antros grupės invalidė jau turėjo karčios patirties.*
118. *<...> nes šalyje jau sukaupia apsčiai karčios patirties, kai pardavusi savo turtą valstybė <...>.*
119. *<...> kad padarytos išvados iš pernykštės karčios lietuvių kalbos egzamino patirties:*
120. *Karčios patirties apmąstymai, kai arbūzas brangiau už gyvybę.*
121. *– Tačiau iš savo karčios patirties žinau, kad po tokių pergalių būna atoslūgis.*
122. *<...> mat jau įgijo karčios patirties, kai jų vardu pasinaudoja sukčiai, <...>.*
123. *Tačiau nereikalingų klausimų, pamokytas karčios patirties, aš neužduodavau, <...>.*
124. *Naujoji sąjunga turi karčios bendro darbo su Laisvės sąjunga patirties.*
125. *Taigi iš savo karčios patirties gerai žinau, kiek nesėkmių ir nusivylimų <...>.*
126. *Pamokytas karčios patirties Dravenis buvo atsargus.*
127. *<...> būsimą Europos Sąjungos narė, Lietuva turėjo gana karčios patirties: <...>.*
128. *<...> už trobos langų netikėtai sutarškėjo vėžimas, ir karčios patirties pamokytam Jokūbui šmėstelėjo, <...>.*
129. *Iš karčios patirties Katino šeimininkai per trejus metus <...>.*
130. *Tačiau iš karčios R. Pakso skandalo patirties žinome, <...>.*
131. *Mat dėl nesenos korekcijos įgijau karčios patirties, <...>.*
132. *<...> nieko iš to nebus! – Rasute, vienas patarimas iš mano karčios patirties.*
133. *Be to, yra ir šiek tiek karčios patirties – juk būta beprasmiškų pastangų <...>.*
134. *<...> tiems „evakuotiesiems“ buvo ne vien karčios buitishkosios gyvenimo patirties, <...>.*
135. *Beje, Prezidento karčios patirties būta ir anksčiau – praėjusių metų spalį <...>.*
136. *Karčios patirties pamokos, padarytos klaidos saugant miškus.*
137. *Mes turime karčios patirties.*
138. *Nepaisydamas visos savo karčios patirties, Le Carré nori tuo tikėti. <...>.*

139. <...> žurnalistais bendravusių mūsų pacientų turi šios karčios patirties“, – sakė AIDS centro specialistai.
140. Antra, neatrodo, kad būtų mokomasi iš karčios patirties.
141. Be to, iš karčios patirties žinoma, kad už supirktą produkciją mūsų <...>.
142. Karčios patirties pamokytas, į stačių uolų apsuptą gilią <...>
143. <...> kad su gražiomis moterimis kadaise turėjote karčios patirties?
144. Tačiau dėl karčios mūsų patirties vis dar esame kupini nepasitikėjimo <...>.
145. P. S. Iš savo karčios patirties žinau, kad pergalė būna viena.
146. <...> pataria p. Survila ir sako, kad turi karčios patirties dirbant su tarptautine bendrove, <...>.
147. <...> dėl ko galėčiau kentėti, nes jau turiu karčios patirties.
148. Be to, amerikiečiai turėjo karčios patirties.
149. Iš savo karčios patirties, kiek teko susidurti su mūsų teismais, <...>.
150. <...> ir kaip didžiadvasis, geranoriškas žmogus, tačiau karčios jo gyvenimo patirtys, nuolatiniai šnibždesiai ir <...>.
151. Turiu karčios patirties ir su „VP Market“, ir su „Iki“ prekybos centru.
152. Dėl karčios patirties būtinas ypač rūpestingas bei gilus <...>.
153. Jie iš savo karčios gyvenimo patirties žino, kas atsitinka tada, kada <...>.
154. Kaip ir daugelis, Jane buvo girdėjusi apie karčių mano patirtį.
155. Pašnekovas prisiminė ir karčių asmeninę patirtį, kai abiturientai per išleistuves <...>.
156. Tokių karčių patirtį mums paliko Antrasis pasaulinis karas, <...>.
157. <...> nuolatos prisiminti savo praeitį ir karčių jos patirtį: <...>.
158. Manau, kad antrajame etape bus atsižvelgta į karčių valstybės patirtį.
159. Turėdami karčių 1940–1941 metų represijų patirtį, kai buvo tremiama <...>.
160. <...> į ją sudėsiu savo karčių patirtį; didelės įtampos, negailestinga knyga, <...>.
161. Turime karčių patirtį, kai skubama priimti projektus iš esmės <...>.
162. Lietuvių politikai jau buvo įgiję karčių patirtį Klaipėdos krašte, kur iki pat jo praradimo <...>.
163. <...> prašau atkreipti dėmesį į karčių Valstybės kontrolės departamento patirtį saugant <...>.
164. Jei jos nestinga, teks praryti karčių patirtį, iš jos pasimokyti ir stengtis įsiklausyti <...>.
165. Jau turime karčių prekybos patirtį.
166. O ką jūs darytumėte, turėdami savo biznį ir tokių karčių patirtį?
167. Pamiršdamos karčių patirtį, jos vis dar mano, jog pasiaukojimas yra <...>.
168. Kita dalis, kuri turi karčių patirtį su finansinėmis „piramidėmis“, <...>.
169. <...> bet mes jau turim karčių patirtį, kad tokiu būdu sprendžiamos kadry problemos.
170. Susirinkusiems A.Paulauskas priminė karčių patirtį su dviem viceministrais socialliberalais, <...>.
171. Žmonija turi karčių patirtį žinojimo, kuris buvo naudojamas amoraliams <...>.
172. <...> jie bus patrauklūs kompanijoms, turinčioms karčių patirtį nesutariant dėl gamybinių santykių <...>.
173. <...> prieš akis turint karčių daugelio slaptų bandymų patirtį pradėti derybas.
174. Vis dėlto žinant karčių lietuvių derybinę patirtį su užsieniečiais <...>.
175. Vabalas, jau turėjęs karčių patirtį filmuodamas Marš, marš, tra-ta-ta, <...>.
176. Tačiau karčių patirtį įgijusių vokiečių manymu, geriausia, kad <...>.
177. Karčių įmonės suskaidymo patirtį jau turime:
178. Taip ir darėme prisimindami savo karčių patirtį, <...>.
179. <...> geriau nei kas kitas savo karčia patirtimi ilgus dešimtmečius jaučia, <...>.
180. <...> tuose rašiniuose nuteistieji dažniausiai dalijasi karčia savo patirtimi ir pataria kitiems pasimokyti iš jų.
181. Gal toks patarimas susijęs su karčia šios valstybės patirtimi?
182. Būtent čia susiduriame su karčia patirtimi, apie kurią užsiminiau savo pirmojoje <...>.

183. <...> aiškinamasi, kas ką organizuos, mes, remdamiesi karčia patirtimi, žinome, kad kuo anksčiau reikia pradėti <...>.
184. <...> pažinęs mūsų rinką ir susipažinęs su karčia patirtimi, neseniai <...>.
185. <...> vienas mano augintinis spėjo nugaišti“, – karčia savo patirtimi pasidalijo Atlanta.
186. Kitaip grasina teismu, – karčia patirtimi dalinasi p. Uinskienė.
187. <...> jo plunksna leidžia savo herojui, apdovanodama jį karčia realių prekybinių santykių patirtimi.
188. <...> gyvendama su šeima išmoksi visada turėti atsargų, – karčia patirtimi su Džein pasidalija Olga.
189. Nuteistieji rašiniuose dalijosi karčia patirtimi <...>.
190. Dalijosi karčia patirtimi.
191. Galėjo pasidalyti karčia derybų su „Williams“ patirtimi.
192. Šios demokratijos unikalumas paaiškinamas karčia anglų patirtimi:
193. Vienas žmogus, remdamasis karčia patirtimi, atsiuntė net tam tikras rekomendacijas.
194. <...> „nei vyskupas, nei karalius“, pagrįstas ilgą ir karčia kalvinistų presbiterių patirtimi.
195. <...> sunkus jo gyvenimas! Patikėkite, kalbu remdamasis karčia patirtimi“. Vedybų gyvenimo patirtimi <...>.
196. Apskritai, kai esam patyrę tokių karčių patirčių dar iš tų laikų, <...>.
197. <...> buvau dar nespėjęs visiškai pamiršti nesenų karčių patyrimų, neturėjau geros nuotaikos, <...>.
198. <...> įvairiuose zonose, kolonijose, kalėjimuose, tas „kartusis patyrimas“, <...>.
199. <...> apie pagalbos gavimo laipsnius, be abejo, paremta karčiais patyrimais.
200. Tiesa, amerikiečių federacija, pamokyta kartaus Džiager ir Ostin patyrimo, <...>.
201. Daugelis iš kartaus vaikystės patyrimo žinome, kad geranoriški suaugusieji <...>.
202. Jie, tenykštės revoliucijos kartaus patyrimo pamokyti, žinojo, kad paprastų žmonių <...>.
203. <...> niekada neprimindamas savo kartaus patyrimo, visų savo planų ir iliuzijų žūties.
204. <...> pabuvo valdžioje ir turėjo sukaupti nemažai kartaus patyrimo.
205. <...> galima būtų paminėti ir iš „Vilniaus pieno“ kartaus patyrimo.
206. Respondentai (turbūt turėdami kartaus patyrimo!) labiau pasitiki ministerijos darbuotojais <...>.
207. Sakau tai iš kasdieninio kartaus savo patyrimo. – Ačiū už patarimus.
208. <...> prašau manęs nesmerkti: aš turiu gana ilgo ir kartaus patyrimo, kad galėčiau šiuo metu kitaip elgtis.
209. <...> pojūtis, šventumas – kaip neeilinės, kančių ir kartaus patyrimo kupinos žmogiškosios egzistencijos <...>.
210. Pamokyti kartaus patyrimo, taigi ir garsiojo viešųjų tualetų <...>.
211. Kartaus patyrimo pamokyti, pernai linų augintojai perpus <...>.
212. Atjaučiau, nes pats turėjau panašaus ir labai kartaus patyrimo.
213. Tai sakydama moteris rėmėsi ne vien savo karčiu patyrimu.
214. <...> Europos Bendrijos vėliava, pasikeisti vaisingu ir karčiu patyrimu, <...>.
215. <...> jam apskritai nerūpi, gera ar bloga, saldi ar karti atrodyt kitiems jo audringa egzistencija, <...>.
216. Netikėtai antra kelionė Levinui tapo neišvengiama karti būtinybė <...>.
217. Buvo ir kitokių, bet tiems teko karti dalia.
218. Esančio „pakraštyje“ dalia karti, jei nebandoma iš jos kapstyti ieškant <...>.
219. Už ką gi Jam teko tokia karti dalia? Už tai, kad gydė, atleido kaltes, už tai, <...>.
220. Sunki Jubilato vaikystė, karti našlaičio dalia nenumaldė ryžto siekti mokslo <...>.
221. Egzistencija tampa karti dėl nuolatinio galynėjimosi su priklausomybe.
222. Jūs, Lietuvos kunigai, šios karčios dalios patys ne per seniausiais paragavote.
223. <...> nes tokioje egzilėje palieka vietos ir mūsų karčios egzistencijos ironijai, skausmui ir <...>.
224. Maištas prieš karčios gyvenimo <...>.

225. <...> kad mokslą turtina ne tik pasiekimai, bet ir karčios nesėkmės.
226. <...> sėdžiu ant kelmelio ir rašau, kažkam apsakau karčią savo dalią ir man tampa lyg ir lengviau.
227. <...> bet iš tikrųjų išgyvena karčią gyvenimo dramą.
228. <...> nemokėdamas anglų kalbos, lietuvis greitai patyrė karčią emigranto dalią ir pateko į beviltišką padėtį.
229. <...> jaudins mus pergalės ir pralaimėjimai, netgi karčią prarasties valandą galėsime išdidžiai <...>.
230. Nuskendus tėvui, Romenas gauna patirti karčią našlaičio dalią. Alkaną ir ujamą, jį palaiko viltis <...>.
231. Mane likimas privertė išgerti karčią gyvenimo taurę, – prisimena Marija.
232. <...> pavaduotoja Vanda Anelauskienė, taip pat patyrusi karčią tremties dalią, <...>.
233. Tai kalba žmogus su karčia praeitimi? – Esu „nudegusi“ daugybę kartų.
234. <...> užmokėti daugybe žiaurių kančių, o galiausiai karčia mirtimi, kurios ilgai bijotasi, <...>.
235. <...> ir pasiskųsiu karčia dalia, ašarą nubrauksiu, čia aš tikra meistrė;
236. <...> skundėsi savo karčia dalia ir primindavo jo neseną valstietišką praeitį.
237. <...> „smertį karčią minėk“ ir kt. <...>.
238. <...> galėtume susitaikyti su karčia dalia ir užmiršti Vytauto Didžiojo pergalę <...>.
239. <...> kad vien tik šita viltis ir palaiko mus mūsų karčioje dalyje;
240. Amšiejais, nuostolis siekia 300 tūkstančių litų. Kartūs praradimo pelenai... Skaudūs įtarinėjimai.
241. Tai nepaneigiami, nepamirštini, per kartūs gyvenimo faktai, todėl norėti <...>.
242. <...> kurioje galėtų pamiršti praeitį bei karčius išgyvenimus.
243. <...> papasakojo netik apie savo ir kartaus likimo draugų išgyvenimus.
244. Gal atsirastų mano kartaus likimo draugų, kurios pasidalytų patirtimi, <...>.
245. Moterų pasaulis jam visada susiliedavo su karčia jo drama šioje žemėje, <...>.

RŪGŠTUS

1. Savaitgalis mums abiem buvo rūgštus ir niurgzlus, <...>.
2. Buvo rūgštus vidurdienis ir blausi vasario saulė smilko žemai, <...>.
3. Niekad nemėgau nuobodus gyvenimo, todėl rūgštūs žmonės ar Jūsų vadinamieji priešininkai gali sugalvoti <...>.
4. <...> apie pasaulį ir Netiesas pagal save – dar viena rūgščios patirties iliuzija;

SALDUS

1. <...> su populiariu spektakliu „Saldžios mergaitės“ gastroliuoja daugelyje <...>.
2. Vyrus erzina ir „saldžios“ moteriškės, <...>.
3. Saldžios laidotuvės <...>.
4. Beje, saldžios televizinės mamytės ir tėveliai <...>.
5. Tačiau man nepatinka „saldūs“ vyrai.
6. <...> dažniau klijuojamos seksualių, saldžių bei viliojančių merginų etiketės.
7. <...> kad jiems bandytų „priklijuoti“ saldžių berniukų etiketę, <...>.
8. <...> iš griovelio tarp jos saldžių krūtų kyštelėjo galvutę angis <...>.
9. <...> saldžių širdelių ir dar saldesnių porelių <...>.
10. <...> sanitarų kriokimas, daktarų saldūs nuodingi liežuviai, <...>.
11. <...> smalsiai pasiteiravo saldus laputės liežuvis.
12. Saldus moteriškumas.
13. Nuostabi jos veido oda teikė saldų poilsį jo akims.
14. <...> ir pavedus jam sunkų, bet saldų enciklopedinį darbą.

15. <...> rugiagėlę ir jos viešnią skruzde, saldžiai beilsinčią po vienu apsiaustu.
16. Dabar Tu saldžiai ilsiesi užsimerkusi, <...>.
17. <...> pajėgus prisiimti sunkią ir sykiu saldžių kunigiškojo skaistumo pareigą <...>.
18. <...> mintis klajoja saldžioje neveiklos laisvėje.
19. <...> klaidinga manyti, jog šuns laimė – saldus dykinėjimas.
20. Ėmė saldus saldus tinginys.
21. Mat plepėjimas yra malonus, net saldus užsiėmimas.
22. Viršininkas jau nebe toks saldus, kimba ir prie mano buhalterijos.
23. Saldus darbo nuovargis <...>.
24. <...> naftos verslas yra kur kas mažiau „saldus“, nei mano daugelis pašaliečių.
25. Šis postas nėra labai saldus.
26. <...> užplūsta saldus bei lengvas atsipalaidavimas.
27. <...> priglaudžia galvą saldžiam poilsiui <...>.
28. Perkūnas buvo žadėjęs suteikti saldžių galimybę veistis ir daugintis.
29. Matyt perdaug saldus buvo vedybinis gyvenimas.
30. <...> toks saldus miegas tada buvo.
31. Tačiau visa tai – tik saldus vyrų sapnas.
32. Purus priegavėlis, saldus saldus sapnelis.
33. Juk koks saldus skausmo pojūtis atgavusiajam sąmonę.
34. <...> grimzdau į saldų snaudulį <...>.
35. <...> sutramdęs saldų alpulį, vis dar klaidžiojantį po <...>.
36. <...> pajusite malonų nuovargį ir saldų maudimą raumenyse, o ne vienatvę.
37. <...> pavyksta susapnuoti saldų erotinį sapną.
38. <...> glostė ir timpčiojo tarsi saldžiam košmare.
39. <...> pabusk iš saldaus vaikystės sapno, <...>.
40. <...> „saldžios“ ligos vaisiai <...>.
41. <...> saldaus alpulio jauno meilužio glėby <...>.
42. Saldžiu miegu akių neilsinu.
43. <...> linkusių sirgti „saldžia“ liga.
44. <...> koks saldus ir nepamainomas yra auklėjimas <...>.
45. Ak, mokytoja, mokytoja, kokia jūs saldi ir nesuvaldoma.
46. Taip pat – prisiminimai: neradęs saldžiai paslaptingos prieblandos <...>.
47. <...> likis čia – tėvynėje ir vargas saldus!
48. <...> su ja minutės būna nepaprastai saldžios.
49. <...> kad ilgiau prisimintume saldžių dieną).
50. <...> prieš įžengdama į ilgą ir saldžių dieną, <...>.
51. Kas nepažįsta tų saldžių valandų, <...>.
52. <...> niekas jų saldžių valandų negaišino, <...>.
53. Ir tas saldus laukimas, kada pagaliau sunoks <...>.
54. Koks svaigus, saldus, stebuklingas tas rytas.
55. <...> dabar jai išaušo dar viena ilga ir saldi diena.
56. Tokie ramūs ir saldūs tie vakarai pas dėdę Praną.
57. Tai buvo saldi ir dramatiška epochos pabaiga.
58. Mintei ant stalo ir nurijo pirmą saldų pergalės gurkšnį.
59. Saldų pergalių skonį lietuvėms apkartino <...>.
60. <...> yra cukraus fabrikas, kurį šiais saldžiai demokratiniais (kai kam) laikais <...>.
61. <...> informacija – lyg šaukštas deguto saldžioje valdžios statinėje.
62. <...> ir baimė, ir saldus nusikaltimo jausmas neleido miegot <...>.
63. Kas man beliko – šleikščiai saldus valdžios jausmas ir vienatvė, <...>.
64. Saldus įsikalbėtos kančios sindromas.
65. <...> šiek tiek palauki, kol saldus niežulys padilgins gomurį, <...>.
66. <...> dar, dar, dar, kol apimdavo saldus palaimingas alpulis.

67. <...> kažkoks saldus maudimas krūtinėje <...>.
68. <...> saldus popiečio miegas <...>.
69. <...> suima snaudulys, tas saldusis priešaušrio miegas, <...>.
70. Ramybės ir miego, saldžiojo, giliojo miego žmonės čia ieškojo <...>.
71. <...> ir jis kaip ištiktas saldaus paralyžiaus <...>.
72. Kęsdamas saldų degančių galūnių smelkimą, <...>.
73. Tai bus linksma, saldi šventė-koncertas <...>.
74. <...> į „disneilendiškąjį“ saldžių ir ryškių spalvų pasaulį?
75. Tačiau tai ne saldūs vaizdeliai, o kasdienybė, <...>.
76. <...> išsvajotojo grobio ir kraunasi saldžius ego kąnius į savo makabriškus <...>.
77. Saldus „kerštas“ už skaudžiai pralaimėtą kovą.
78. Tai buvo saldus Danutės kerštas ir jam, ir jai <...>.
79. Tai jokių būdu nereiškia saldžios, ramios ir besišypsančios būklės.
80. Gyvybė, dieviškai saldi mirties burnoj birželio žolė, <...>.
81. Dieve, koks saldus gyvenimo skonis!
82. Prisiminimai to „saldžiojo“ gyvenimo <...>.
83. Nenoriu aiškintis „saldžiojo gyvenimo“ ekonominės pusės.
84. <...> saldžiuoju mūsų gyvenimo laikotarpiu <...>.
85. <...> sugrįžti į saldžių praeitį nepavyko.
86. Emilijos mintys vis dar sūkuriavo saldžioje praeityje.
87. Sugundyti saldaus gyvenimo svajonės <...>.
88. Tokiems, kaip aš, – saldi kankynė tėsės.
89. <...> naktų sidabrinis rūkas, pilnas saldaus vaikystės dienų skambesio.
90. <...> jo miegamajame anaipol nevirto saldžiu savižudos aktu, apie kurį svajojo.
91. Lengva nugrimzti į saldų klinikinės mirties letargą, <...>.
92. Toks buvo „saldžiojo gerbūvio“ dvasinis pasaulis.
93. Sąžinė buvo saldi. Ji tarsi šnabždėjo: miegok <...>.

SŪRUS

1. <...> kartų mirti pasmerkta Antigonė eis basa per žemę sūrią laidoti brolių, baltų ir juodų...
2. Nieko kito šioje bekraštėje sūrioje platybėje ji neturėjo.
1. Saltsound“ festivalyje pasirodys „sūrūs“ Lietuvos atlikėjai: Linas Adomaitis su grupe <...>.
4. Bet mes svyrinėjame sūrūs ir silpni, atsitvėrę vienas nuo kito.
5. Prie kvapnios arbatos jis pasakoja, kad sūrų žemdirbio darbą atperka rytmečio rasotos pievos, <...>.

JAUSMŲ IR EMOCIJŲ SFERA

KARTUS

1. <...> rūpėjo pasakyti ką nors, kad nuo jos veido dingtų karti nusivylimo šypsena.
2. <...> man nepaptelėtų tiesiai ant kelių karti nusivylimo ašara. – Tai kodėl nešoki, Birutėle?
3. Filemino Dymeto veide pasirodė karti apmaudo šypsena.
4. Et jėgos jau štai silpsta silpsta, Ir rieda ašara karti. Širdis pavargus tirpte tirpsta.
5. Ir štai likimo karti šypsena: būdamas Liaudies Seimo atstovu, turėjau <...>.
6. <...> paskutinių kojų, ir per jo snukį rieda gailios, karčios ašaros <...>.
7. <...> sunkėsi per apdarą ir riedėjo per veidą, lyg karčios ašaros.

8. <...> žila galva dreba, o per raukšlėtą veidą rieda dvi karčios, dar užsilikę ašaros...
9. <...> visada buvo karčios kaip ir savo Kazelio netekusios Monikos ašaros, <...>.
10. <...> persikreipė ir iš akių pabiro karčios ašaros.
11. Karčios gėlos ašaros susitvenkė Šeimos centro vadovės <...>.
12. Karčios ašaros rinkosi akiduobėse ir skruostais tyliai <...>.
13. Po darbų Karčios ašaros <...>.
14. Tai drama, kurioje juoką keičia ištis karčios ašaros“, – rašoma teatro pranešime.
15. Iš akių kampučių jam pabiro karčios ašaros. – Daugiau nebežaidžiu. Ne.
16. <...> jis juk kitų niekados neklausydavo, – karčiai šyptelėjo Raštikis.
17. <...> šv. Jonas Krikštytojas ir tarė: „Kadangi tu taip karčiai apverki savo sūnaus nuodėmes <...>.
18. Seira atlošė galvą ir karčiai nusikvatojo. – Hafai, nėra šeimos, panašios į mūsų.
19. <...> pasakosi viską, ką ten pamatysi. – Privalau... – karčiai šyptelėjo raganius.
20. Kai merginos važiuoja ieškoti laimės į Ameriką, karčiai nusišypsau.
21. <...> jie nieko kito nesugeba, tik urgzi. Marta karčiai šyptelėjo.
22. <...> medžiagoje nesugeba įžvelgti nusikaltimo, telieka karčiai šyptelėti...
23. Dabar mes karčiai juokaujame, kad netrukus iš savo skurdžių resursų <...>.
24. <...> – tu išbėgsi ir niekad negrįši? – Džiaukis, – karčiai nusijuokia Vladas, – niekas tavęs neerzins.
25. Jo nuostabai, mergina įsižeidusi sumirkčiojo ir karčiai šyptelėjusi prabilo: <...>.
26. Ji karčiai šyptelėjo: – Aš nežmoniškai daug skaičiau, <...>.
27. <...> kaip sutiko? – Neklausk... Be dūdų orkestro... – karčiai nusijuokė.
28. <...> – Turbūt už Paksą, kaip ir tavo tėvas? – jis karčiai nusijuokė ir liūdnomis akimis žiūrėdamas <...>.
29. „Va va, – karčiai šyptelėjo ponas K. – Kas jam Lietuva ir kas jam <...>.
30. <...> galėtų jiems padėti siekti savo reikalavimų, – karčiai juokavo Gintas Žilys.
31. kraštuose tarybų valdžios niekada nebūtų buvę, – karčiai šypsosi seniūnas.
32. Išaugau kaip tikras tarybinis žmogus, – karčiai nusijuokiau. – Ir net ordiną gavau!
33. Bet tuoj pat karčiai šyptelėjo – esi vos gyvas, kur toks klipata gali <...>.
34. <...> kur dabar tas dvimetrinis mokslinčius, kuris sykį karčiai pajuokavo: <...>.
35. <...> iš tikrųjų pamesta ir užmiršta, – karčiai šyptelėjau.
36. <...> apsimetė nustebeš ir pats paklausė: – Kas man? Ir karčiai šyptelėjęs atsakė: – Nieko. Žmona išėjo.
37. Arvydas taukštelėjo ragelį ir karčiai šyptelėjo sau: „ačiū Dievui, ne visose giminėse <...>.
38. <...> apie vokiečių desantą nugirdęs!.. – karčiai šyptelėjo Vycka, <...>.
39. „Mėnulio mano saulė“, – mėgo karčiai juokauti Guiga, nes tik naktimis retkarčiais išeidavo <...>.
40. <...> mėgdamas humorą ir ironišką frazę, ir apie save karčiai pašmaikštaudavo.
41. Ir ką mes čia paliksim? – karčiai juokaudamas protestavo buto šeimininkas.
42. Ji karčiai nusijuokė. – Jūs tikėjot mano pasakojimu?
43. „Pinigus kišame į sniegą“, – karčiai juokavo seniūnijų vadovai, <...>.
44. <...> pagarbą amžinosioms vertybėms vis dažniau sukelia karčių šypseną: <...>.
45. („Galbūt ir vakar pro juokus slapta / Širdy tu karčių ašarą tramdei...“).
46. Povilas pro petį pažvelgė Nartų pusėn, nurijo karčių šypseną ir atmetė šio ryto planą <...>.
47. <...> nejučiom netikėtai užklysta slogutis, sukelias karčių šypseną ir vidinį anų dienų jaudulį: <...>.
48. Aiškiai atpažino tą švelnią, karčių šypseną, juto, kad ji prilipusi prie lūpų <...>.
49. <...> o vaikams – nuryti karčių ašarą, bežiūrint į saldumynų kupinas lentynas <...>.
50. Su gedulo raudom, su ašara karčia, – Ir liks toks pat šviesus šviesaus pasaulio veidas.
51. <...> tačiau po skyrybų Izidorius sykais su karčia šypsena pagalvodavo, <...>.
52. <...> kartais su trečiojo brolio mina, kartais su karčia ciniko šypsena.

53. <...> o dieną nei iš šio, nei iš to sustingti su karčia (kartais – ironiška, net skausminga) šypsena lūpose <...>.
54. <...> – Skirstė, – nusišypsojo karčia šypsena žmogus.
55. <...> kaip jam atrodo, kodėl jis nenominuotas, – jis su karčia šypsena atsakytų: „Nesu pakankamai mandagus“.
56. Ar Tau negaila mūsų ašarų karčių? Kodėl reikėjo Tau išeiti, Palikti mamą, šeimą <...>.
57. Buvo karčių nusivylimo ašarų.
58. <...> kur būna daug skanaus juoko, o kartais ir karčių ašarų... Koks čia gyvenimas būtų be viso to?..
59. <...> jos kerinčios spalvos ir karčių vaikiškų ašarų nušluostymas šiurkščiu nuo darbų, <...>.
60. <...> – Tiek vandens, tiek sūraus vandens, karčių ašarų nutekėjo, <...>.
61. <...> peikia Seimo opoziciją, liejančią karčias ašaras dėl pensininkų, tačiau nesivarginančių <...>.
62. Jie ciniškai lieja karčias ašaras už pensininkus, patys juos ir įklampinę, <...>.
63. Tik reikės prisipažinti ir gailėtis karčiomis ašaromis aplaistant visus negerumus.
64. <...> maišto scena baigiasi Katrės pralaimėjimu – karčiomis ašaromis ir skaudžiu suvokimu: „Kuo aš pavirtau?!
65. Tik džiaugsmas greit gali virsti karčiomis ašaromis: <...>.
66. <...> bedievystės duoną, palaistomą ne džiaugsmo, o karčiomis skriaudos ašaromis.
67. <...> duona netektų skonio, arba Veronika suvilgytą ją karčiomis ašaromis.
68. <...> kad jis buvo dar pernelyg sklidinas geidulio ir karčiųjų įsimylėjęlio ašarų <...>.
69. <...> ieškojo progos, kada galės pabučiuoti Jėzų savo karčiuoju bučiniu...
70. <...> taip neseniai Man ėmė aitrinti lūpas Tie ironijos kartūs šypsniai.
71. <...> per raukšlėtą, išdžiūvusį jo veidą rieda gailios, karčios ašaros.
72. <...> vargais negalais prisivertė šyptelėti – gana karčiai.
73. <...> galima skaityti ir su švelnia, karčia, ironiška, abejinga šypsena ar intonacija.
74. Ilgojoje salėje pamatysime Wernerio Fassbinderio „Karčias Petros von Kant ašaras“, <...>.
75. <...> frazė arba apibrėžimas (pvz., ašara – kartusis sielos skystis).
76. <...> pro moterų kalbas skverbėsi karti tarsi traukinio dūmai nuoskauda: <...>.
77. <...> buvo tikroji meilė, galvodavo ji vėliau: saldi ir karti tuo pačiu metu, kaip ašaros.
78. Ak, kokia karti širdgėla!
79. O pagalvojus apie Bobį Vidą mane suėmė karti, gniuždanti neviltis.
80. <...> atlikto darbo bergždumas ir jaučiama karti vienatvė gali juos vesti dvasinio palūžimo <...>.
81. Be to, kai kuriose varžybose teko karčiai nusivilti komanda.
82. <...> ne, skundo ji nerašysianti, nurijusi tą karčių nuoskaudą. Išeis tyliai, ras darbo kitur.
83. <...> Atminimo šventime ir apmąstyti tavo karčių kančių.
84. <...> patrakusią meilę gyvenimui bei knygoms ir karčių meilę motinai, <...>.
85. Karčių nuoskaudą bandantis tvardyti vyras prisipažino, <...>.
86. Tik todėl, – jis tikino, – jautęs karčių pagiežą Kornelijui Sulai, mano mirusiam vyrui.
87. Bet jo ištisų metų prityrimas kėlė karčių nuojautą: vis tiek visa tai ne tau...
88. <...> ir aš negaliu tau atsakyti karšta ir karčia meilės salve... Uždaryčiau dėl tavęs ne tik bylą, <...>.
89. <...> už proto malonumų akimirkas tenka apmokėti karčia melancholija.
90. Šaltenis su karčia širdgėla konstatuoja, kad dvasingumas iš realybės <...>.
91. <...> nuolat patirdavo karčių nusivylimų: <...>.
92. <...> beje, ir karčių nusivylimų persunktas gyvenimas.
93. <...> prievartinė, sunkiai pakeliama, karčioji vienatvė, – ar žmonių užmiršimas, ar ilga liga, <...>.
94. Ji gydo visas žaizdas ir tirpdo kartųjų sielvartą.

95. <...> o Motule, ir kartuji skausmą, nesėkmes šias Tu išmok kęsti ramia širdimi.
96. Tačiau kai viršų ima saldžiai kartūs jausmai, pavyzdžiui, netikėta mintis, <...>.
97. <...> nuoširdžiais džiaugsmais ir dar labiau sunkiais, karčiais skausmais.
98. Tai lengvabūdiškas elgesys, galintis suteikti kartaus nusivylimo.
99. <...> išvaduojant sielą nuo tuščios paguodos ir kažkokio kartaus širdgėlos geismo.
100. <...> kad žmogus, negavęs savo pelno dalies, nejaustų kartaus apmaudo, <...>.
101. <...> beveik neįmanoma nuslėpti nuo savęs ir kitų kartaus nusivylimo, <...>.
102. Kartaus nusivylimo savimi būseną, užvaldžiusi, <...>.
103. Mane pagimdė, ilgesio kartaus mokintot Ir sielvartu nudažėte mintis...
104. Graudulio, kartaus nusivylimo banga gniaužia Amalijai gerklę, <...>.
105. Atrodė, jog tuščioje erdvėje susikaupė tiek daug kartaus liūdesio.
106. <...> nevertė manęs ragauti to kartaus ilgesio ir gėdos kokteilio.
107. Buvo pergalių ir pralaimėjimų, euforijos ir kartaus nusivylimo.
108. Bet dabar užplūdo kartaus apgailestavimo jausmas, kad taip susiklostė <...>.
109. <...> man nederėtų skųstis dėl kartaus pasmerkimo.
110. – Ach, vis dėlto jos pasakė, – Indrė neslėpė kartaus nusivylimo, <...>.
111. Ne neišdrįsiu. Nieko nebus. Iš kartaus apmaudo, suvokdamas, kad <...>.
112. <...> neapgalvotai elgdamasis neišvengsite kartaus nusivylimo.
113. <...> teisės žmogui teisti kitą žmogų ilgainiui virsta karčiu nusivylimu ir abipusiu pagarbos netekimu. “
114. Pakilęs tautinis entuziazmas virsta karčiu nusivylimu, kai jokių realių žygių nedaroma.
115. Su karčiu pasitenkinimu apmąsčiau – jei mano sūnus gaus <...>.
116. <...> ir net šiandieną galiu tiksliai atkurti, kaip tas karčiai gėdingas išdavystės jausmas suleidžia dantis į mano <...>.
117. Be reikalo karčiai apgailestauji, kad motina Tavęs nenuskandino <...>.
118. <...> šis žmogus pavyduliauja ir kritikuodamas išlieja karčius bei piktdžiugiškus jausmus?
119. <...> teikia tam tikro kartaus džiugesio, <...>.
120. Jis karčiai juto šią nelygybę ir apsidžiaugė, <...>.
121. Jūsų asmenybės svorį, skaudžiai, o sykiomis ir karčiai jaučiamą Jūsų egzistencijos galybę.
122. <...> srūvančios ašaros atneša paguodą, karčių deginančią paguodą, kad pagaliau pasiekiau galą.

RŪGŠTUS

1. Seržanto veide pasirodė rūgšti šypsena. – Šitie neturi žalio supratimo apie draugystę.
2. – Ar buto tau neapvogė?.. – rūgščiai susiraukusi, tarė Raimonda.
3. – Ir tu nenori turėti reikalų su nevykėliu?.. – rūgščiai nusiviepe prasišošėlis.
4. Zoja rūgščiai šypsojo arba žiūrėjo šaltai ir įdėmiai, <...>.
5. – Džiaugsmo gatvė! – rūgščiai ir garsiai šyptelėjau.
6. Leitenantas žiūri man į akis ir, rūgščiai šypsodamasis, sako: <...>.
7. Vyriausiasis gydytojas rūgščiai nusišypsojo.
8. Akylasis Visvaldas Riauba, vagis iš pašaukimo, rūgščiai šyptelėjo.
9. Vladimiras Agurjanovičius rūgščiai nusišypsojo – žinau, žinau! Viskas, chana jiems!
10. – Laisva net nuo beprotybės? – rūgščiai šyptelėjo Magas. – Laisva nuo visko.
11. <...> vargšeliui ant kaklo maldauti atleidimo, o šis rūgščiai, bet jau šypsojo.
12. Rūgščiai išsiviečiau.
13. <...> apmaudžiai skėstelėjo ir mums tolstant tik rūgščiai šypsojosi.
14. Nenoriu. Senelė rūgščiai nusišypsojo. – Nenori, – sumurmėjo po nosimi, <...>.
15. <...> jums dabar elgtis – tuoktis ar ne. – Čia aš labai rūgščiai, bet liūdnai šyptelėjau.
16. Katerina rūgščiai, bet kone pritariamai šypsojo, <...>.
17. Ir labai atsibosta rūgščiai šypsotis, atsakant į replikas: „Kokia nuostabi jūsų <...>.
18. – Gerai, – keistai rūgščiai nusišypsojau, kai dar vienas kraujo pliūpsnis <...>.

19. *Blogas Žmogus rūgščiai šypsosi, išgirdęs žodžius – „grožis“, „gėris“, <...>.*
20. *Kvietkus stabtelėjo, šiek tiek pasisuko atgal su rūgščia, tačiau mandagia šypsena.*
21. *Žinių apie būsimą anūkėlį jie sutinka su rūgščia šypsena.*
22. *Reino įtemptai šypstelėjo rūgščia šypsena, <...>.*
23. *<...> ir ji pati nepajuto, kaip nutaisė rūgščių miną. Būti ištremtai iš didingojo Džordano, <...>.*
24. *Štai tau ir Buda, – pasakė Izidorius, nutaisęs rūgščių miną.*
25. *Atrodė, kad ji tuojau susivems, kai bandė rūgščių miną pakeisti šypsena. – Krūtai, a ne, Kres?*
26. *Pamačiusi rūgščių savo kirpėjo veido išraišką, mikliai pasiaiškink, <...>.*
27. *<...> šoko su mano broliu (jo žmona stebėjo nutaisiusi rūgščių miną), <...>.*
32. *<...> apmaudžiai skėstelėjo ir mums tolstant tik rūgščiai šypsojosi.*
34. *<...> buvusį kalinį tvarkos saugotojas pasitinka rūgščia šypsena ir klausimu: Ko čia atėjai, jei nieko nepadarei?*
35. *Rūgščiomis ašaromis bei alaus bokalais nuplovę <...>.*
36. *<...> kažkur toje minioje buvo rūgštus Murugano veidas ir balto atlaso pižama.*
37. *Bet rūgštaus veido raitelis tebetyli, net nekrenkšteli. <...>.*
38. *<...> neįdomiai pasakoja apie save jį sekiojančiai rūgštaus veido moteriškaitei, <...>.*
39. *<...> užsuko po savaitės ir, nekreipdamas dėmesio į rūgštų veidą, pranešė gerą žinią.*
40. *<...> taip bjauriuosi, jog net po tiek metų išvydus jo rūgštų veidą mane supykina.*
41. *<...> kaip gerai jiems sektųsi, dėl visa ko rodantys „rūgštų“ veidą.*
42. *<...> paskui nuvedė akimis žemyn, tuo kreivu ir rūgščiu žvilgsniu tarsį parodydamas, <...>.*
43. *Neapykantą tu juos pamokei reikšti santūriau rūgščiu veidu, <...>.*
44. *Pabundate tarsį iš sapno: aplinkui linksmi arba rūgštūs – ir kiek mustebę praeivių veidai.*
45. *<...> jų veidai buvo iškreipti, galima pasakyti, netgi rūgštūs, – pamanė tas žmogus, ir man beliko sutikti.*
46. *<...> šnypščia kai kurie mokslinčiai stoikai rūgščiais veidais.*
47. *Nerono užuomina apie mokslinčius stoikus rūgščiais veidais, <...>.*
48. *<...> kai jie ničnieko nepamato: tiesiog pastebi jų rūgštų veidą, <...>.*
49. *Tokia pagieža teikia tam tikro rūgštaus pasimėgavimo ar net kartaus džiugesio, <...>.*
50. *<...> piktdžiugiško požiūrio į gyvenimą, tokio žalingai rūgštaus cinizmo ir moralinio abejingumo kaip dabar.*

SALDUS

1. *Saldus jausmas užplūdo.*
2. *Saldus liūdesys kartais sumaudžia.*
3. *<...> rasite tikrąjį pažinimo malonumą ir saldų vidinį džiaugsmą, <...>.*
4. *Kambaryje kvepia pušinės lentos, saldų nerimą žadina pirkios ramybė.*
5. *<...> meilės deivę, kuri „sumaišo saldų kartelį su rūpesčiais“.*
6. *<...> svaigsta iš saldaus džiaugsmo žiūrėdamas į degantį ežerą <...>.*
7. *Nes saldžios palaimos ir trumpalaikio užsimiršimo <...>.*
8. *Anupras stengėsi tyliau, kad tos saldžios palaimos nenubaidytų.*
9. *<...> milžiniškos, tamsios ir saldžios meilės <...>.*
10. *<...> įsikalbėtos nostalgijos atributai; saldi neviltis, karštos pūslės <...>.*
11. *Kokia viliojanti ir saldi palaima <...>.*
12. *<...> su saldžiu pasimėgavimu ir nuostaba <...>.*
13. *<...> autorių bejausme povyza ir saldžiu estetiniu patosu.*
14. *<...> literatūrišku traktavimu, „saldžiu“ sentimentalumu <...>.*
15. *Tik mintyse nuolatos nesimėgaukite saldžiu gailėsčiu sau.*
16. *Visa tuo saldžiu kūno džiaugsmu tegalėjau matuoti.*

17. *Stebuklingas jausmas, saldžiu Meilės vardu pavadintas.*
18. *Kodėl jis save taip glosto tuo saldžiu, naiviu kentėjimu?*
19. *<...> kelios saldžios laimės minutės šimtui vaikų.*
20. *„lyg ašaros birtų, saldžios, šiltas prapliupo lietus“.*
21. *<...> amžiną, ir skausmingai saldžią Meilės kančią <...>.*
22. *<...> su saldžia palaima klausosi <...>.*
23. *„su saldžia linksmybe“, <...>.*
24. *<...> spekuliatyvinė filosofija ir saldūs lipnūs sentimentai.*
25. *Esmė – valdžios sindromas, saldus jausmas puikuotis <...>.*
26. *<...> visi pajunta, koks saldus yra neigimo jausmas, <...>.*
27. *Saldus liūdesys – kaip laimė <...>.*
28. *Skaudžiai saldus jauno vyro džiaugsmas, <...>.*
29. *Apėmė saldus malonumas.*
30. *Jazmina pritūpė šalimais ir į savo saldujį mylimąjį pažvelgė tarsi iš šono, <...>.*
31. *Po karčiosios dalies ateina ir saldžioji <...>.*
32. *Stovėjo atokiau, bet vis vien juto saldų pasimėgavimą, <...>.*
33. *Saldus ir slaptas troškimas tai užrašyti.*
34. *<...> pažadindami saldų ir negailestingą geismą, <...>.*
35. *<...> visos tos mielos vilionės, saldžios paskatos, pralinksminantys malonumai <...>.*
36. *Tiems, kurie negali atsisakyti tos saldžios pagundos, <...>.*
37. *<...> teiktas įstatymo projektas sukelia saldžias pagiežos viltis, <...>.*
38. *Užėjo saldi pagunda su Pavilnele susijungti <...>.*
39. *Gyvenimo saldaus geismo, nepakartojamų gyvenimo sapnų <...>.*
40. *<...> visos tos mielos vilionės, saldžios paskatos, <...>.*
41. *Bet kartu bažnyčios rūšiai saldžiai viliojo.*
42. *<...> greičiau atstumti nuo savęs tokią saldžią pagundą.*
43. *„Aitros“, „Sapnų svaja“ ir „Saldūs norai“ <...>.*
44. *Saldus laisvės troškulys smaugia gerklę.*
45. *Tau kartais ateina saldus noras nusišauti <...>.*
46. *<...> plazdėjo skausmingai saldus pasitenkinimas, <...>.*
47. *Saldus ir slaptas troškimas <...>.*
48. *Saldus jojo geismas sielai.*
49. *Kas per velniava, – saldus neviltiškumas <...>.*
50. *<...> nuo malonaus kirbėjimo bamboje, saldaus lūkesčio apimtas atidengė antklodę <...>.*
51. *Iki skausmo panašus, tik jo be galo saldžios šilumos kupinas alsavimas <...>.*
52. *Abiem atvejais yra tik ypatingas saldžiai siaubingas pojūtis, <...>.*
53. *<...> iš po lovos sėlino paslaptį saldi grėsmė.*
54. *Beveik saldus vienišumo pojūtis <...>.*
55. *Vienatvė nėra saldi.*
56. *<...> dešimtis kartų, vėl ir vėl saldžiai pasityčiojant.*
57. *<...> padorus, korektiškas, net saldžiai mandagus, <...>.*
58. *<...> šlaituose dažnai sudrumsčiame saldžią ramybę besišildančiam driežui, <...>.*
59. *Mes karste su priplėkusi oru, saldžia baime ir lipnia tarsi kraujas <...>.*
60. *<...> midus užtraukia Vismanto sąmonę saldžia ramybe, <...>.*
61. *Saldus šiurpulys nubėgo per kūną, <...>.*
62. *<...> berniuko sesers saldus įžūlumas.*
63. *<...> „saldus siaubas“, kuris apima, susitikus <...>.*
64. *Širdį saldžiai glostė <...>.*
65. *<...> akimirksniu pajutau saldų nekantrų virpulį.*
66. *<...> bemat pajunti saldų virpulį, apimantį visą kūną, <...>.*
67. *<...> apimtas malonaus ir saldaus svaigulio, kurio žmogus gali <...>.*
68. *<...> jie rūkė pypkę, dalindamiesi saldžiais glamonėjimais.*

69. <...> o kiek jame saldaus kvaitulio <...>.
70. <...> teikiantis džiaugsmingo spurdesio, saldaus apkvaitimo <...>.
71. Kūčias prisimindavo su saldžiu virpuliu širdyje, <...>.
72. Mane apninka saldus ir laukiamas virpulis.
73. <...> kuris pereina per tave kaip saldus svaigulys, <...>.
74. <...> kvepianti kaip medus ir pilna saldaus švelnumo.
75. Kojose jutau saldų silpnumą, jos linko per kelius.
76. Keistas, betgi ir saldus negalios jausmas apima.
77. Saldūs meilės pirštai <...>.
78. <...> teko iškentėti patyčių, grasinimų, saldaus meilikavimosi!
79. <...> čionai smelkė atsargiau, idant saldžios ramybės nenubaidytų.
80. Jį apėmė saldi ramybė.
81. Saldi tavo baimė <...>.
82. <...> kad nesu anglė ir nutaisiusi saldų šypsnį laukiau reakcijos, <...>.
83. Nuoširdumas – tai anaip tol ne saldi šypsena ir tapšnojimas per petį, <...>.
84. <...> tos kelios valandos saldaus juoko.
85. (galbūt dėl nuolatinės saldžios savo šypsenos).
86. Karibų salose, saldžiai bučiavo ją ant jachtos denio <...>.
87. <...> saldžiai išsišiepdami, vaikai <...>.
88. Dabar noriu saldžiai išsiverkti.
89. Miela Ramutė, saldūs jos bučiniai.
90. <...> meilė nėra išspaudusi tiek saldžių ašarų.
91. Saldžiam pasibučiavimui.
92. <...> jis galėdavo apkabinti ir saldžiai nusišypsojęs pasakyti, <...>.
93. <...> saldžiai šypsodamasi, sušnypštė <...>.
94. <...> jis turėtų būti bent kartą saldžiai nustėręs, <...>.
95. <...> į teisėją žiūrėjo saldžiu žvilgsniu, <...>.

SŪRUS

1. Emilijos gomuriu ėmė kilti sūrus gaudumas, visada jai taip nutikdavo, <...>.
2. <...> išprotėjo ir nusižudė... Palengva viduje kaupėsi sūrios nuoskaudos, <...>.
3. O jūra bloškė jai sūrių laisvę tiesiai į veidą.

KALBOS SFERA

KARTUS

1. Viename penkiasdešimtųjų metų dienoraštyje jis karčiai skundžiasi, kad vos tik jo sieloje atsiranda <...>.
2. <...> lyrinio žavėjimosi priepuoliu dingojosi slypinti karti ironija, drebėjo iš siaubo ir pasišlykštėjimo.
3. <...> gaudumas, švelnumas ir čia pat – karti saviironija, pašaipa.
4. „Karti teatro ironija, kad vienintelis, kas čia gali tik <...>.
5. Darbuotojai buvo irzlūs, pokalbiams buvo būdinga karti gaidelė.
6. Kupinas karčios ironijos paklausė: „Kiekgi tu liūdėtum? Dieną?“
7. <...> tad nesugebėjo įvertinti ir karčios ironijos:
8. <...> nei komiškų situacijų, nei groteskiškų vaizdų, nei karčios ironijos, <...>.
9. <...> o į jo lūpas – daugiausia karčios ironijos ir skepticizmo.

10. <...> atsisako padėti: palieka jį sniege, ištarusi karčios ironijos, daugiaprasmius žodžius: <...>.
11. Alvidas Luošaitis, priešingai, žeria daug karčios kritikos ne Seimui, o Prezidentui, <...>.
12. <...> nes juose yra ne tik gražių linkėjimų, bet ir karčios kritikos bei vertingų patarimų.
13. Tiesa, šioje knygoje gausu karčios ir negailestingos kritikos tiek Kremliaus režimui <...>.
14. <...> arba ji gali būti tiesiog karčios ironijos išraiška.
15. <...> labai dažnai skamba nevilties, sudūžusių svajonių, karčios autoironijos motyvai.
16. Švelnus griežimas palieja karčios ironijos ant kadaise sužeistos meilės.
17. Lėtai atsigrėžiau. – „Ne gyvenimas, o avietė“, – karčiai nusviedžiau žinomą rusišką posakį. – Na štai, mat <...>.
18. Tik vienas jos brolis vis negali atsipeikėti ir karčiai priekaištuoja tėvui už vaikystės <...>.
19. O jei karčiai priešgyniaus ir ims įžūliai atsikirtinėti, <...>.
20. <...> ypač panašūs į tuos, iš kurių jis kadaise taip karčiai tyčiojosi;
21. Hegelis iš tikrųjų aštriai ar net karčiai kritikavo realią Vokietijos politikos būklę.
22. – Galimas daiktas, – ironiškai ir karčiai išsprūsta Krygeriui.
23. <...> sceninė tartis, nes dabar jis galėtų reikšti tik karčių ironiją...).
24. <...> aprašančiuose tekstuose – geriausiu atveju karčių ironiją.
25. Vis prisimenu Jūsų karčių ironiją ir graudesį.
26. Falkas stebi pastorių bei jo žmoną ir su karčia ironija apibūdina jų santuoką: Viskas lyg sudegę, <...>.
27. Toliau jis su karčia ironija svarsto: „Tą pavojų pirmasis pamatė <...>.
28. <...> nuo žmonių valdymo į daiktų valdymą, A. Camus su karčia ironija rašo, kad rusiškoji koncentracijos stovykla <...>.
29. Su karčia ironija ministras papriekaištavo, <...>.
30. – Tikrų tikriausias elgeta, – su karčia ironija pakartojo jis. – Deja, aš nesu toks gabus <...>.
31. Todėl Machiavelli taip dažnai su karčia ironija puola bažnyčią: <...>.
32. V.Lunskus su karčia ironija pasakojo, kad kaltino ir jo, kaip techniko <...>.
33. Jis su karčia ironija prisiminė M. K. Čiurlionio tilto statybą,
34. <...> neretai kalbama su karčia ironija.
35. <...> tik atvažiuoja Lietuvon, tai ir pagedę“, – tokius, karčia ironija persunktus žodžius, 1933 m. parašė anonimas.
36. <...> jog ir su Dievu atsisveikinai? – vemtelėjau su karčia ironija. – Dabar tu jau „komjaunuolė-aktyvistė“.
37. <...> pasiekia gyvųjų raudos, jis irgi atsiliepia karčia giesme.
38. Kaip su karčia ironija sakė Hegelis, Vokietijos moto yra <...>.
39. Jis su karčia ironija rašo pasitiklinęs, ar nėra paranojiškas <...>.
40. „Jokiu, jokiu būdu! – su karčia ironija sušuko baronas pamokomu ir susierzinusiu <...>.
41. <...> perauga į stoišką susitaikymą, persmelktą karčia autoironija.
42. <...> kompozitorius su karčia ironija sako: „To dar nereikia, <...>.
43. <...> vaizdavimo ankstyvaisiais amžiais buvo kilę karčių ginčų, <...>.
44. (ESBO), kuri stebės rinkimus po mėnesius trukusių karčių Minsko ir ESBO ginčų, <...>.
45. <...> teko išklaudyti karčių priekaištų apie jų produkcijos kokybę.
46. Vilniuje vykusiame LLS kongrese jie išsakė karčių priekaištų <...>.
47. Darius nedrįso nė burnos praverti klausydamasis karčių motinos priekaištų.
48. <...> inteligentiškos kasininkės, kuri netikėtai išsakė karčių priekaištų organizatoriams, <...>.
49. Po kelių karčių ginčų, kurie liudijo apie medaus mėnesio pabaigą, <...>.
50. Vėlyvajam Thomui Mannui kaip tiktai skirti kartūs priekaištai.
51. <...> norėjusi tikėti, kad jo nuoširdus taikingumas ir kartūs skundai dėl karo beprotybės <...>.
52. Tai buvo kartūs priekaištai.

53. *Kartūs priekaištai jam buvo skirti dėl arogantiškos reakcijos.*
54. *O gal „nurykime“ visus mums skiriamus karčius priekaištus ir imkime galvoti: <...>.*
55. *Dabar jam teko išklaudyti karčius kaltinimus.*
56. *<...> Mykoliene Oginskienę ir privalėjo išklaudyti jos karčius priekaištus apie liaudies badą.*
57. *<...> greičiau vieniši šaukė savo užuojautą žydams ir karčius priekaištus bažnyčios valdžiai už jos tylėjimą.*
58. *<...> kiek priiminėja karčius opozicijos priekaištus, <...>.*
59. *<...> šaudydama menininkus karčiais epitetais: maniakai, pamišėliai, girtuokliai <...>.*
60. *<...> bet esame atlyginami daugiausia karčiais priekaištais.*
61. *<...> kokia atsispindėjo šmaikščiame, bet karčiame liaudies posakyje: <...>.*
62. *– Taip, tebeturiu, – karčiai riktelėjo Bilbas, – ir savo testamentą bei kitus <...>.*
63. *Tsėringas Sakja, kupinas karčios pašaipos, teigia, kad nuolatinis Tibeto mitologizmas <...>.*
64. *<...> karčiai kalbėdavo Nijolė.*
65. *– Nieko nuostabaus, – karčiai tarė Vilis. – Mes juk lipome šlaitu...*
66. *– Labai ačiū, Fermitraksai, – tarė Merlė karčiai, ji jautė, kad karalienė buvo tos pačios nuomonės.*
67. *– Man nė kiek negaila tų tavo vyrų, – karčiai pasakė Bekas. – Jie vedė tave žinodami, kad tu jų nemylai.*
68. *– Tu visada darai, kaip mama liepia? – karčiai paklausiau aš. – Ne, ne, visada.*
69. *Ir tuoj pat karčiai pridūrė: „Bet, matyt, dabar ir reikia kurti <...>“.*
70. *<...> nieko nesulauks. Nebent dar vieno tikrintojų desanto“, – karčiai kalba p. Kontrimas. Telšiškis, <...>.*
71. *„Per daug juokėmės, – pakartojo karčiai teta Meri, – Per daug juokėmės...“*
72. *– Ne ką turtingesnis aš ir šiandien, – karčiai ištare poetas, – nors ir gavau premiją...*
73. *Tik kodėl su žmonėmis niekas nešneka? – karčiai porino pedagogė.*
74. *Buvęs ministras nepagailėjo karčių žodžių ir jį pakeitusiam Eugenijui Gentvilui.*
75. *Buvo pasakyta daug karčių, o neretai ir necenzūrinių žodžių, net ir įžeidimų.*
76. *<...> miesto vadovams teko išgirsti daug karčių žodžių.*
77. *<...> R. Javtokui, treneriai negailėjo karčių žodžių pačiam nukentėjusiajam.*
78. *<...> per pirmąją apklausą sulaukė negailėjo sau karčių žodžių.*
79. *<...> socialinei apsaugai ar švietimui“, – negailėjo karčių žodžių savo kolegoms J. Lionginas.*
80. *Būta ir gana karčių žodelių.*
81. *Jurgis nepagailėjo jų adresu karčių žodžių.*
82. *Bet vis dėlto nė vienas tokių karčių žodžių krikščionių Dievui nepasakė.*
83. *Karčių žodžių nepagailėta <...>.*
84. *Karčių žodžių teko ir tėvams: <...>.*
85. *Užsirūstinę kalbėtojai negailėjo karčių žodžių komunalininkams, <...>.*
86. *Daug karčių žodžių prikalbėjo žmonės Brazauskų adresu.*
87. *<...> kur Florencijai negailima karčių žodžių.*
88. *Per pirmąsias finalo rungtynes jis susilaukė daugiausiai karčių žodžių.*
89. *Išgirdę šią naujieną lietuvaičiai nepagailėjo karčių replikų mūsiškių pareigūnų adresu, <...>.*
90. *<...> galiu pasakyti – „ekonominis nemokša“, – negailėjo karčių žodžių ministrui <...>.*
91. *Tačiau p. Bradauskas negailėjo karčių žodžių aplinkosaugininkams, <...>.*
92. *<...> bendradarbiavęs su KGB, kairieji negailėjo karčių žodžių.*
93. *<...> draudimo specialistas, negaili karčių žodžių savo profesijai.*
94. *Vienas dėstytojas pasakė daug karčių žodžių.*
95. *<...> jaučia antipatiją, todėl visiems jis yra pasakęs daug karčių žodžių, iš kurių rūščiausi: fanatizmas, veidmainystė <...>.*

96. <...> instituto Vokietijoje direktorius pasako daug karčių žodžių išėivijai.
97. Vyriausybėje išsakyta daug karčių žodžių dėl mūsų saugumo ir policijos veiklos,
98. Visi turime sutikti, kad daug karčių žodžių buvo pasakyta mūsų televizijai ir, deja, <...>.
99. Nemažai karčių žodžių apie politiką ir mokslininkų <...>.
100. (– Jam/apie jį) buvo pasakyta daug karčių žodžių.
101. <...> negailėjo karčių žodžių Latvijos ir Estijos politikos vadovų atžvilgiu.
102. <...> nebesugebės susidoroti su gyvenimo problemomis“, – karčių žodžių negaili pašnekovas.
103. M. Petuchauskas negailėjo karčių žodžių kūrėjams, <...>.
104. <...> pabandysite kritikuoti jo darbą, būsite užpilta karčių žodžių jūra, o iš akių jam lėks žaibai.
105. Sovietų Sąjungos prezidentas B. Jelcinui negailėjo karčių žodžių.
106. <...> uždeda ypač sunkias pareigas ir negaili karčių žodžių: <...>.
107. <...> ir iš kairės, ir iš dešinės pasakė daug karčių žodžių, <...>.
108. Prezidentas premjerui yra išsakęs labai daug karčių žodžių.
109. <...> o tu jai negali niekuo padėti, gal tik karčiomis replikomis teisėjų adresu.
110. Čia apsidriškia karčiojo Žodžio saldumas.
111. Saldžiai kalbėjo Ak Ana, bet kartūs buvo jos žodžiai <...>.
112. <...> kone pateisinamas Imperatoriaus Zi Du įtūžis ir kartūs pralaimėjimo žodžiai, <...>.
113. Priešingai, šie kartūs žodžiai sakomi tik todėl, kad kartą susivoktume <...>.
114. Jeremijo žodžiai kartūs. Jie ateina įkandinė visą gyvenimą trukusios <...>.
115. Sužeistajam – kartūs žodžiai. Apgailestaudami dėl šios avarijos <...>.
116. <...> automobilių stovėjimo aikštelėje, ji prisiminė girdėtus karčius žodžius: „Visi žino, kad esi įklimpęs iki ausų, <...>.
117. (Prezidentui ir premjerui) tiesiai šviesiai kirto karčius padėkos žodžius: <...>.
118. Ak, visa tai iliuzijos, – ištariame tuos karčius žodžius ir vėl iriamės laiko upe <...>.
119. <...> nusileisti niekur žemiau, todėl turiu sakyti tik karčius žodžius.
120. <...> Kiti Už karčius žodžius ir kietą poziciją kartais tenka sumokėti <...>.
121. Vytautas Aleksandras Jonynas ištaria karčius žodžius, kuriuos kadaise pasakė <...>.
122. Skausmo skunde: Autorius, parašęs tokius karčius žodžius, turėjo būti kruvinai sužeistas.
123. Karčius žodžius išsakom liūdesy.
124. Vėliau jis pasakys karčius žodžius, kad gyvo Puškino nesuprato nei svetimi, <...>.
125. Tad interviu ji baigia karčiais lietuvių dailininko K.Šimonio (1887–1978) žodžiais <...>.
126. <...> – spaudoje karčiai teigiama: rutina, monotonija, nemylim Lietuvos...
127. <...> ir juos sudaužė, – karčiai pastebėjo komisaras, primindamas, <...>.
128. Mano karčios pastabos neturėtų jaudinti trivialių objektų kūrėjų <...>.
129. Karčios mano pastabos apie šį Lietuvos Raudonojį knygą <...>.
130. <...> laikė ir save, ir tautiečius norvegus, kurie, jo karčiu pastebėjimu, gavo laisvę, <...>.

RŪGŠTUS

1. <...> įsakymą priimti mus į Bladino mokyklą, tačiau sulaukė rūgštaus atsakymo, jog neturinti deramų pajamų, <...>.
2. – Ne, nemėgino, nes jis miręs, – rūgščiai tarė Hestera.
3. Ar ką nors prisimeni? – sako rūgščiai motina. Ar bent jau atsimeni, kas viduje?
4. <...> kad vėl jus trukdome. – Nieko, prašom užteiti, – rūgščiai tarė Linas, pasitraukdamas į šalį ir praleisdamas <...>.
5. – Ak, tikrai? – rūgščiai pasiteiravo Vyskupas, <...>.
6. <...> buvo akivaizdžiai suirzęs ir rūgščiai kartojo „Statybų piloto“ vardą, <...>.
7. Ir tave, žinoma, priims? – klausia Lisbetė rūgščiai ir patavaruoja buteliu, jis tuščias.
8. <...> spjūvį ištrina vėl apsiauto aulinio kulnu ir rūgščiai keiktelėjęs išeina.
9. Širdyje rūgščiai nusikeikęs, jis nusprendė pasibastyti po miestą, <...>.

10. <...> du trys žurnaliukai ir liesoki, limonadiškai rūgštaus turinio apsakymėliai. <...>.
11. Ar čia yra dar vienas išėjimas? Malcevas rūgščiai nusišaipė. – Yra, tačiau ir prie jo mačiau mentus <...>.
12. <...> Ir net visai rūgščiu balsu. – Na, jeigu tik priims!.. „Kaip tai?...
13. – Tai neteisinga. Ašėjau vakar. Dabar neisiu. Rūgščiu tonu, kurį visada nutaisydavo prieš supykdamą, <...>.

SALDUS

1. Mergina tikėjosi lipšnaus, saldaus ir išraiškingo komplimento.
2. <...> bando įsiteikti, pasakydamas saldų pagyrimą.
3. <...> bei nepasiduokite saldiems kitų įkalbinėjimams.
4. <...> žadinti svarstymus ir ginčus, o ne saldžius savųjų pagyrimus.
5. <...> pasigirsta ilgesingos, šleikščiai saldžios intonacijos.
6. <...> nes ėmė ryškėti net per daug saldžios liaupsės paties Chruščiovo asmens <...>.
7. Skausmingai saldi sakmė.
8. Salda tautosaka stiprina ironiją, <...>.
9. Kiekviena eilutė pakilia, saldžia intonacija tvirtina, <...>.
10. <...> aibė saldžių malonybinių žodžių <...>.
11. <...> kuriame daugiau aštrių kampų negu saldžių pagyrimo žodžių.
12. <...> skaitytojas nepageidauja saldžių liaupsių <...>.
13. <...> kad tokios tikros kūrybos fone saldūs komplimentai atrodytų juokingi.
14. <...> nusivylę vienais ir patikėję kitų saldžiais pažadais, nesąmoningai padėjo <...>.
15. <...> išgavęs iš premjero saldžių pažadų apie milijonus, <...>.
16. <...> yra sunku, nes tai daugiausia tik saldūs pažadai, <...>.
17. <...> močiutė ir senelis jam dainuodavo saldžių dainų, sakydavo gražių pasakų, <...>.
18. <...> bet karališkų pasakų, saldžių knygų, <...>.
19. (TV serialai, „saldūs“ romanai ir t. t.)
20. Vieną šios superplokštelės dainų, saldžių baladę <...>.
21. <...> dailiai viskas surašyta – tikra ir saldi rūpesčio žmogumi poezija, <...>.
22. <...> iš pradžių vienas po kito saldžius laiškus parašė vaikai.
23. Gal ir visas tekstas saldus (kaip Ščipačiovo lyrika) <...>.
24. Saldus balsas skardeno.
25. <...> ragelyje išgirdau saldų vyrišką balsą: „Sakykite, jūsų <...>.
26. Dievą mylėti mokai, giesmes saldžias giedoti ir kalbėti maldas <...>.
27. Nors dabar abiejų giesmelės saldžios – tik leiskit sugrįžti į valdžią <...>.
28. <...> nebūčiau samdžiusi šiuolaikinių saldžių giedotojų.
29. <...> kileriški veidai, saldūs balsai, <...>.
30. <...> jos balsas saldus, ji juokiasi, <...>.
31. Ateik, ateik, poezija, salda guodėja!
32. <...> vyro glėbyje lyg gyvačiukė, saldžiai dejavo, <...>.
33. „Tas saldus žodis meilė“... tas saldus pavadinimas.
34. Bet aš girdžiu tą patį saldų šnabždesį, tuos pačius pažadus, <...>.
35. <...> staiga pertraukusi jos saldų monologą, <...>.
36. Bet tą saldų man pasakojimą nutraukė kažkoks <...>.
37. Bet ko nepadaroma dėl to saldaus žodžio.
38. <...> oficialių Baltarusijos asmenų saldžios kalbos apie rūpinimąsi <...>.
39. <...> tas saldus žodis „Pergalė“ <...>.
40. Tas saldus žodis – garantija.
41. Taip atsiranda tas saldus žodis – civilizacija.
42. „Tas saldus žodis kerštas“.
43. <...> (o, koks saldus sovietmečio žodis!), <...>.

44. *TAS SALDUS ŽODIS „PRIVATIZACIJA“ <...>.*
45. *Lietuvoje buvo žinoma nuo seno: kaip saldžiai įsibrovėliai kalbėtų, <...>.*
46. *Pergalė – toks saldus žodis, kai tau tik trylika metų.*

SŪRUS

1. *Panosėje sūriai keikdamasis: – Kad jį čemeriai, visai apakino!..*

MORALINIŲ VERTYBIŲ SFERA

KARTUS

1. *Karti tiesa žiūrėjo negyvomis kojomis, suluošintu kūnu, <...>.*
2. *„Sunki arba karti tiesa“ turi savo pasekmes, <...>.*
3. *Geriau karti tiesa.*
4. *– Mes privalome sakyti tik tiesą, nors ir kokia karti ji būtų, – taip susirinkime kalbėjo Auksė.*
5. *O karti tiesa geriau negu graži propaganda.*
6. *Kažin ar būtų paaiškėjusi ši karti tiesa, jei ligonio mama nebūtų sutikusi <...>.*
7. *Bet, žinoma, geriau karti tiesa nei saldus melas, <...>.*
8. *Tokia yra karti tiesa, faktas, o ne priekaištas.*
9. *Pati laikausi principo „geriau karti tiesa į akis“.*
10. *<...> bijodamas, kad tiesa kitiems žmonėms bus pernelyg karti?*
11. *Vis dėlto nusprendžiau, jog nors ir karti tiesa yra vertingesnė už nutylėjimą.*
12. *Tiesa, net jei karti, vis tiek tiesa.*
13. *Kita vertus, galbūt geriau karti tiesa nei beviltiškos svajonės.*
14. *Karti tiesa yra tai, kad 25 procentai <...>.*
15. *Skaudžiai pasakyta, karti teisybė.*
16. *Argi ne paradoksalu, kad karti, akis svilinti tiesa šiandien yra didžiausias <...>.*
17. *<...> dažnai karti tiesa geriau už daugiaprasnę tylą.*
18. *Tai keista, bet tai karti tiesa.*
19. *Ką gi, tuose pasisakymuose nemaža karčios teisybės, <...>.*
20. *Oficialusis teatras atitrūko nuo žiūrovo“. Šios karčios tiesos žodžius apie teatro krizę pasakė <...>.*
21. *<...> o apie savo malonius draugus negi pasakysi karčios teisybės, nes tai būtų nedraugiškumo <...>.*
22. *Seimo nariai tikisi, kad viešumas ir karčios tiesos sakymas taps vaistu.*
23. *<...> jog galiu pasakyti ne tik malonių žodžių, bet ir karčios tiesos?*
24. *<...> kad neišstartų karčios tiesos žodžio, kad neužpykdytų leidėjo ir autoriaus <...>.*
25. *<...> mirusiųjų kalbų gramatikų, apie kurias daug karčios tiesos pasako <...>.*
26. *<...> televizijos laidą, kurioje jis pasakė jų adresu nemažai karčios tiesos, <...>.*
27. *Kiek karčios ir negailestingos tiesos Augusto žodžiuose: <...>.*
28. *Esama čia karčios teisybės, <...>.*
29. *Deja, – priduria A. Liepsnonis, – čia buvo dalis karčios tiesos.*
30. *<...> pasakyti apie ją karčios tiesos žodį...*
31. *<...> neskuba rėžti karčios tiesos.*
32. *<...> prieš pat mirtį, jis vis dėlto išrėžia karčios tiesos žodžius Neronui.*
33. *O daugiavaikiui, – sakom tiesą karčią, – Ne taip jau lengva rasti gerą marčią...*
34. *<...> vienas baisiausių narkotikų, bet jis yra legalus, – karčią tiesą dėsto E. Subata.*

35. *Karčių tiesą sprangu ryt!*
36. *Iš ES komisarės lūpų karčių tiesą apie vangų europinės paramos naudojimą <...>.*
37. *Supratau karčių tiesą: net ir tyriausios širdies vaikinai, prieš <...>.*
38. *<...> kuri, užuot pasakiusi karčių tiesą apie Vyriausybę, su ja meilika.*
39. *Bet pasakyti autoriui karčių tiesą – sunku.*
40. *<...> trečios kartos miestietei siuvėjai, aiškiai ir karčių tiesą visiems į akis rėžiančiai senei.*
41. *Dabar nesunku pastebėti dar vieną karčių tiesą.*
42. *Pripažįstu tik karčių tiesą. Nesuprantu, kaip suaugęs žmogus gali meluoti.*
43. *Jei jau kas blogai dirba, verčiau sakyti jam karčių tiesą į akis.*
44. *<...> kuris turėjo pasakyti daugiau, ne vien karčių tiesą <...>.*
45. *Šią karčių tiesą savo kailiu pajuto supervalstybė, apgulta <...>.*
46. *<...> pusiausvyrą praradusiam žmogui, turėsime pasakyti karčių tiesą, <...>.*
47. *Nemeluojau ir aš, bet išsakysiu karčių teisybę.*
48. *<...> verslininkai dažniausiai slepia karčių tiesą.*
49. *<...> vienalytės asmenybės etika reikalauja sakyti karčių tiesą savo draugams ir mylimosioms.*
50. *Žinodami karčių tiesą, kad skurdas praktikoje žemina žmogų, <...>.*
51. *Teisybės! Ir gavau aš teisybę. Teisybę karčių, teisybę didžių.*
52. *Prieš stodami į Europos Sąjungą, šią karčių tiesą turime žinoti visi <...>.*
53. *Taigi abu žinojo karčių tiesą: <...>.*
54. *Aš Voldemarui pasakiau visą karčių tiesą.*
55. *<...> vyriausybė praneša šalies gyventojams karčių arba džiugių tiesą, <...>.*
56. *Iškraipyti faktus ir pasaldinti karčių tiesą.*
57. *Jeremijas kalbą karčių tiesą apie ilgus Babilono tremties metus.*
58. *<...> cituotas Drėmos laiškas Lorentzui atskleidžia karčių tiesą: <...>.*
59. *<...> ištikimas senai žemaičių patarlei: „Geriau sakyti karčių tiesą negu saldų melą“.*
60. *Dabar jam beliko savo kailiu patirti karčių tiesą, kurią ir taip jau seniai žinojo: <...>.*
61. *Putinas įsibuvo į karčių, nors ir labai paprastą tiesą: žmogui nelemta <...>.*
62. *<...> staiga atsisuko, tarsi pagaliau pasiryžęs iškloti karčių tiesą: – Vaikas be akių, Prane. Ir be kaklo.*
63. *<...> pasišalina iš politikos, prieš tai pasakęs keletą karčių tiesų apie prancūzų nedėkingumą.*
64. *Norėčiau karčių teisybės žodžių pasakyti kaime gyvenantiems <...>.*
65. *Menki bylų žodžiai nenuslėpė karčių tiesų, atvedusių žmones į kliniką: <...>.*
66. *<...> jis nesusitvardė ir pasakė keletą karčių tiesų apie jos „individualizmą“, <...>.*
67. *<...> sugebėti išsakyti šio pasaulio stipriesiems savo karčias tiesas. To Lietuvoje dabar labai trūksta.*
68. *Karčius tiesos žodžius apie žydų žudynes <...>.*
69. *Prisiekiu sakyti tik tiesą, kad ir kokia karti ji būtų.*
70. *Aš pasakysiu tiesą apie tave, nors ir kokia karti ji būtų, <...>.*
71. *<...> apie tarybinę mokyklą, šeimą, visuomenę pasakė daug karčios tiesos.*
72. *Ne mažiau tiesos, tik karčios, yra ir K. Banaičio straipsnyje apie kauniškius <...>.*
73. *<...> nelaukusi mano laiško – aš bent sužinojau, nors karčių, bet – tiesą.*
74. *Arba parodymo rankomis, kad jos neišsigando, juk karčių teisybę pasaldinantis žodis irgi šio to vertas.*
75. *<...> šaukštai po pietų, užmiršk, o aš nurysiu dar vieną karčių tiesą.*
76. *Tačiau karti tiesa yra geriau negu saldus melas.*
77. *Geriau karti tiesa negu saldus melas.*

SALDUS

1. Geriau karti tiesa negu saldus melas.
2. Tačiau karti tiesa yra geriau negu saldus melas.
3. Bet, žinoma, geriau karti tiesa nei saldus melas, <...>.
4. <...> ištikimas senai žemaičių patarlei: „Geriau sakyti karčių tiesą negu saldų melą“.

MĄSTYMO SFERA

KARTUS

1. <...> kaip ji karčiai suvokė, už dešimtąją dalį tikrosios vertės, <...>.
2. Štai ir sulaukiau! – karčiai pagalvojo ji. - Evelina buvo teisi.
3. <...> žiūrėdama į išmėtytus žmonių kaulus, aš karčiai galvojau, kad ekspedicija prasidėjo nesėkmingai <...>.
4. Ir po šiai dienai esu pateptasis, karčiai pamano, žvelgdamas į tėvo kruviną ranką.
5. <...> retai kada būna laimingi ir viskuo patenkinti, – karčiai svarstė Sizifas.
6. Jis kramto ragaišį karčiai mintydamas: Reikėtų emigruoti. Ir kur? – klausia <...>.
7. <...> mano profesorius, pasveikus dukrai, vėl grįš prie karčių minčių apie Froidą ir ima kažką ten rašyti!
8. <...> Bendravimas su vaikinų paliko karčių minčių?
9. Skatinami tokių ir panašių karčių ir gaudžių samprotavimų, <...>.
10. Naktisėjo į pabaigą, o aš, užplūstas karčių minčių apie vienintelę, kurią už viską karščiau myliu.
11. <...> nieko „nevyniodami į vatą“, pasakė daug karčių, bet teisingų minčių.
12. <...> pasirėmusi alkūnėmis į palangę, klūpojo slegiama karčių, liūdnu minčių.
13. <...> atsiduoda niūrioms svajonėms ir karčioms mintims, <...>.
14. Pagaliau su karčiu suvokimu: <...>.
15. O valdžios idėja! / Kokia saldi esi! / Kokiais keliais tu ateini į širdį / <...>.
16. Le Carré kūrinių herojai veikia nepaisydami to kartaus žinojimo, <...>.
17. <...> atsiribojame nuo karčios išsamesnės informacijos.
18. Net ir nesidomėjusi šia karčia informacija, grįžusi iš kavinių, kuriose <...>.
19. Karti karti pažinimo našta.
20. Aišku! Ir karti žinia iš Vilniaus: didikas Tauralgą apkaltintas <...>.
21. Aš žinau karčių Ginos paslaptį. Prieš keturis mėnesius ji pagimdė <...>.
22. <...> trumpas jų romanas nepaliko nei nuoskaudos, nei karčių prisiminimų <...>.
23. <...> dėl sovietinių alergijų ir karčių prisiminimų šiuo metu droviai tylima.
24. Gal taip buvo lemta? Liko tik kartūs prisiminimai.
25. Prieš priesaiką – kartūs priminimai <...>.
26. <...> ką teko patirti, nesvarbu, malonius ar karčius prisiminimus <...>.
27. Ten tik dalijamės savo karčios praeities prisiminimais ir blaivia patirtimi.
28. <...> kartais geriau negriauti karčios paciento iliuzijos.

SALDUS

1. <...> jis atsiduodavo saldžioms svajonėms.
2. <...> atsipalaiduoti, panirti į saldžias svajas, patogiai įsitaisius <...>.
3. <...> kaip tiršti debesų tumulai kabo saldžios svajonės laimėti „aukso puodą“, <...>.
4. <...> bet nepasiduok, Karminai, saldžiai iliuzijai, kad taip bus visada.

5. <...> suteikė ir apgaulingai saldžią iliuziją, <...>.
6. <...> ji grimzta į saldžią užmarštį...
7. <...> nacių išvijimo mėnesiais gyveno saldžia iliuzija, <...>.
8. *Magiška jėga Migdote gamtą saldžia svajone!*
9. <...> grąžinti bent dalį žemdirbiams saldžių iliuzijų.
10. <...> manyje sukelia tūkstančius saldžių ir liūdny atminimų.
11. *Dar skambėjo daina – saldus užsimiršimas, <...>.*
12. <...> kaip kad mums yra saldus jūsų atminimas“.
13. <...> žmonių balsai, nugramzdindami į saldy bet dozuotą užsimiršimą.
14. <...> ant auksinio padėklo jai neatneš saldaus užsimiršimo.
15. <...> kiekvieną kartą, svaigino, alpino saldžios paslapties galia.
16. *Dėl to mums saldi iliuzija ir apgaulė <...>.*
17. <...> aptemsta akys ir apninka saldžios mintys <...>.
18. <...> piktą žodį ar atsiduoti juodoms saldžioms mintims, <...>.
19. *Nežinau, pone studente, kokia tai saldi ir gundanti mintis buvo, <...>.*
20. *Dvasios piligrimai nepasitiki saldžia minties duobe, <...>.*
21. *Matyt, saldžių minčių glostomas buvau beužmiegas, <...>.*
22. <...> kas yra kūryba ir saldus minčių tekėjimas.
23. *Saldus suvokimas ties gatvės posūkiu <...>.*
24. *Tik lieka saldus žinojimas, kad tai yra.*
25. *Taigi po šitokios saldžios informacijos, <...>.*
26. <...> Ezopo kalba ir dingio netgi saldžios nežinios perspektyva.
27. <...> patepdavo Bibliją medum, kad būtų saldus pažinimo skonis.
28. *Ak, tas laukimas, ta saldžioji nežinia, <...>.*
29. *Tai tiesiog saldi, man būtina beprotystė, <...>.*
30. <...> struktūra, ištisa industrija lyg saldi nuprotinimo piliulė.